

Штампарија
Драг. Грегорића

САБРАНА ДЕЛА БРАНИСЛАВА НУШИЋА

**Сабрана дела
Бранислава Нушића**

XV

- 1. Пучина**
- 2. Обичан човек**

**Издавачка књижарница
Геце Кона**

БРАНИСЛАВ НУШИЋ

ПУЧИНА

БЕОГРАД

Издавачка Књижарница Гете Кона

1, Кнез Михаилова 1,

1932

213/52

I 4042/15

II 144021/XV

ПУЧИНА

Драма у четири чина

Л И Ц А :

Владимир Недељковић.

Јованка, његова жена

Олиџа, њихова кћи

Јован Недељковић.

Марија, његова жена.

Доктор Ружић.

Госпођа Живковићка.

Госпођа Николићка.

Станковић.

Марко Урошевић,

Катиџа, собариџа код Владимира.

Момак из министарства

Догађа се у кући Владимировој

ЧИН ПРВИ

Соба не врло раскошна. На средини једна и са стране по једна врата. У једном углу гарнитура око стола, у другом отоман, иза овога цвеће, а међ цвећем висока лампа. Напред, с десне, стране, сточић за новине и две три богатије столице без реда разбацане а са леве стране прозор и крај овога широка фотеља и четвртаст сто по коме су расуте књиге, модни журнаи, слике и т. д. На задњем зиду, с једне и друге стране врата, по једна велика слика у богатим рамовима.

1.

ВЛАДИМИР, ЈОВАНКА, ОЛГИЦА

ВЛАДИМИР

(При дизању завесе позорница је празна. Владимир излази обучен, под шеширом и са штапом, из леве собе и упућује се десној те стане на врата).

Олгице, Олгице, хоће тата да иде. Ходи да му пољубиш руку (Одмиче).

ЈОВАНКА

(Излази из десних врата у јутаријој хаљини, водећи Олгицу).

Зар већ идеш?

ВЛАДИМИР

Да, морам. Где си ти, ходи овамо (Узима Олгицу).

ЈОВАНКА

Пољуби тати руку.

ВЛАДИМИР

(Одведе је до наслоњаче, остави шенир и штап на сто, седне и узме је међ колена).

Ходи, и кажи ми шта си радила досад?

ОЛГИЦА

Па играла сам.

ВЛАДИМИР

А шта си играла, причај ми шта си играла?

ОЛГИЦА

Много, много....

ВЛАДИМИР

Ајд причај све редом, шта? Јеси ли сама играла или са другарицама?

ОЛГИЦА

Са другарицама.

ЈОВАНКА

(Села)

Дабоме, ено их пуна башта, чекају је. 'Ајд причај тати све редом ако хоћеш да те пустим и даље да играш.

ОЛГИЦА

Па ето.... играле смо секе.

ВЛАДИМИР

А, тако! А шта си ти била?

ОЛГИЦА

Ја сам била комшика.

ВЛАДИМИР

Комшика? Па онда?

ОЛГИЦА

Па онда, дошла код мене друга комшика, па је ја питам: како сте?

ВЛАДИМИР

Ао, мој брате!... А она, шта ти она каже?

ОЛГИЦА

А она ми каже: ето, фала Богу, како сте ви?

ВЛАДИМИР

Аха, аха, па после?

ОЛГИЦА

Па после (Мисли се) после јој кажем: извол'те седите.

ВЛАДИМИР

Видиш молим те, а она?

ОЛГИЦА

А она седне.

ВЛАДИМИР

Лепо седне, је л'?

ОЛГИЦА

Јест, па онда ја је послужим.

ВЛАДИМИР

Где, а чиме је послужиш?

ОЛГИЦА

Слатким.

ВЛАДИМИР

Баш слатким, одистински?

ОЛГИЦА

Није одистински.

ВЛАДИМИР

Него?

ОЛГИЦА

Кобајаги.

ВЛАДИМИР

Кобајаги? Ах, којешта! И та твоја мама! А што ти не да одистинско слатко? Је ли, мама, а што ти детету не даш одистинско слатко?

ЈОВАНКА

Зато што јој онда треба сваки час мењати кецеље, ето ова је одјутрос и већ каква је. (Звони).

2.

КАТИЦА, ПРЕЂАШЊИ

КАТИЦА

Молим.

ЈОВАНКА

Водите Олгицу, па јој промените кецељу.

ВЛАДИМИР

'Ајде, (Љуби је). Па ако будеш добра, кад дође тата на подне, а ми ћемо заједно, да не види мама, да потражимо оно, оно одистинско слатко. (Пољуби је опет).

КАТИЦА

(Одведе Олгицу).

ВЛАДИМИР, ЈОВАНКА

ЈОВАНКА

(Мазећи се).

Обећај ми да ћеш данас доћи рано на ручак.

ВЛАДИМИР

(Узимајући штап и шешир).

Да, данас ти могу обећати, јер нећу ни ићи у канцеларију. Имам, као председник једне комисије, мало посла. Управо имамо седницу на којој треба само да потпишемо протокол прошле седнице.

ЈОВАНКА

Па зашто онда журиш кад нећеш у канцеларију; што не останеш још мало?

ВЛАДИМИР

Не могу, морам отићи на заказан сат.

ЈОВАНКА

Ти си и сувише ревносан; кад дође време за канцеларију ти тако журиш, чисто бегаш од куће. Већ сам те жељна.

ВЛАДИМИР

Забога, Јованка, савесност није ревност. Најзад, ти знаш колико ми поверења поклања мини-

стар, па зар нисам и према њему дужан и обавезан.
— Ја морам ревношћу да му покажем колико сам
вредан његовог поверења.

ЈОВАНКА

Па ипак —

ВЛАДИМИР

Говориш као дете... (Пође). Ево ти обећавам да
ћу журити, доћи ћу рано на ручак. (Рукују се).

ЈОВАНКА

До виђења! (Прати га до врата).

4.

ЈОВАНКА, КАТИЦА, ОЛГА

КАТИЦА

(Водећи Олгицу на којој је променила кецељу).

Хоћу ли је, госпођо, пустити у башту да игра?

ОЛГИЦА

Чекају ме другарице.

ЈОВАНКА

Али само пази да не укаљаш опет кецељу.

КАТИЦА

(Одводи Олгицу на средња врата)

5.

ЈОВАНКА, КАТИЦА

КАТИЦА

(Тек изашла враћа се)

Госпођо, један господин моли да га примите.

ЈОВАНКА

Није вам казао име?

КАТИЦА

Да, Марко Урошевић.

ЈОВАНКА

Марко Урошевић? (Показује да јој је непознат) Нека дође.

КАТИЦА

(Повлачи се и пропушта Марка).

6.

ЈОВАНКА, МАРКО

МАРКО

(Скроман и срамежљив)

Извините, госпођо, што сам тако слободан...

ЈОВАНКА

Јесте ли ви хтели са мном да говорите или можда са мојим мужем?

МАРКО

Са вама, госпођо. Ја сам нарочито чекао тамо, преко пута, док није господин отишао од куће. Само вас молим најпре да ме извините што сам тако слободан.

ЈОВАНКА

А, с ким имам част?

МАРКО

Ја сам, госпођо, чиновник — управо архивар — да, стари архивар, вечити архивар.

ЈОВАНКА

Извол'те седите, молим вас. А ви сте овде у Београду са службом?

МАРКО

(Пошто је сео).

Да, овде, овде.... у истом Министарству где је и господин.

ЈОВАНКА

Тако... па шта би ви онда желели од мене?

МАРКО

Одмах ћу вам рећи. Ви ми, је л' те, обећавате, да се нећете љутити. Ја сам чуо да сте ви врло добри, па зато сам се и усудио да дођем до вас.

Ја сам, знате, чиновник, двадесет година сам у служби а оптерећен сам дечицом.

ЈОВАНКА

Имате много деце?

МАРКО

Та, не тако много — троје, госпођо, — али то је за једнога сиромашнога чиновника, са платом коју ја имам — ипак терет и брига.

ЈОВАНКА

Свакојачко, и то велика брига.

МАРКО

Па бар... кад би било правде у свету, лакше би се тад и бриге сносиле, али, ето, госпођо, за-постављен сам, грдно сам запостављен, има већ седам година никако нисам унапређен.

ЈОВАНКА

Како то?

МАРКО

А радим, не може нико рећи да не радим. Вредан сам и савестан али... тако — нема ко да проговори господину Министру.

ЈОВАНКА

То је одиста грехота.

МАРКО

Па видите, госпођо, то сам хтео да вас замолим. Ја сам чуо да сте ви врло добри па и ако ме не познајете, али, ви би учинили добро једноме оцу троје деце, једноме сиромаху, целој једној породици. —

ЈОВАНКА

Ја? Али шта ја могу да учиним?

МАРКО

Само ако хоћете, само ако хоћете... а ви хоћете, ви ме нећете одбити, је л' те?... Ја сам чуо да сте ви врло добри.

ЈОВАНКА

Ја не знам како би вам могла помоћи?

МАРКО

Кад би били тако добри да ви умолите господина Министра.

ЈОВАНКА

Ја?

МАРКО

Он то вама неће одрећи, само кад би га ви умолили.

ЈОВАНКА

(Добродушно)

О, драге воље, само ако мислите да би то
могло што да вам помогне.

МАРКО

Помоћи ће, ја сам уверен; само ако га ви умо-
лите.

ЈОВАНКА

(Узима са стола свој мали потес).

Како вам је име?

МАРКО

Марко Урошевић.

ЈОВАНКА

(Записује).

МАРКО

Да... о, како сте ви добри!.. Велика вам
хвала; бићемо вам вечито благодарни и ја и моја
породица.

ЈОВАНКА

Ви сте сад архивар?

МАРКО

Да, већ седам година.

ЈОВАНКА

Одиста, то је мало за оца породице, ја ћу се врло радо заузети за вас... (Замисли се и као присети се нечем).

Али... молим вас, објасните ми, откуд је то дошло да ви дођете к мени; по чему ви то мислите, да би вам могла ја помоћи?

МАРКО

Па... могли би... сви су ми то казали... сви, сви.

ЈОВАНКА

(Узнемирено).

Сви?... Који сви?

МАРКО

Па тако, сви... чиновници, знате. Ја сам и друге молио па ми они кажу да би ви то могли.

ЈОВАНКА

Рекли су вам можда да би ја могла да говорим своме мужу.

МАРКО

А не, него господину Министру. Кажу да он вама не може ништа одрећи.

ЈОВАНКА

(Плаховито).

То није истина; шта они хоће тим да кажу?! То није истина; јесте ли чули, то је лаж!

МАРКО

Молим, лепо —

ЈОВАНКА

То је клевета!

МАРКО

Ја вас најпокорније молим да ми опростите. Можда они и греше, ја не знам, ја то ништа не знам.

ЈОВАНКА

Ја вам не могу ништа помоћи. То је лаж да вам ја могу помоћи; то је клевета да ће сваку моју реч Господин Министар послушати.

МАРКО

(Устаје).

Извините... Мало пре сте били тако добри.

ЈОВАНКА

Ако сам вам што обећала, погрешила сам. Ја вам не могу ништа обећати. Једино што би могла, ако вам је то доста, да говорим моме мужу — али ништа више.

МАРКО

Знате...

ЈОВАНКА

Молим вас лепо, о томе нећу више ни да говорим — ја вам не могу ништа помоћи. Госпо-

дин Министар није толико мој пријатељ да мојој молби не би могао одолети. То можете казати и онима који су вас упутили к мени.

МАРКО

Ја не бих рад био да вас расрдим.

ЈОВАНКА

Ако ме будете и даље молили, ви ћете ме одиста наљутити. Најбоље је дакле да пођете са уверењем, да вам ја не могу ништа помоћи.

МАРКО

Да, јер ја и нисам рад да вас наљутим. Молим вас да ме извините; молим вас по хиљаду пута да ме извините. Збогом, госпођо. (Полазећи). Молим да ме извините. (Оде).

7.

ЈОВАНКА, КАТИЦА.

ЈОВАНКА

(Очевидно узбуђена услед овог малог испада, нервозно шета док не уђе Катица)

КАТИЦА

(Долази с поља).

Једно писмо, госпођо.

ЈОВАНКА

Зар је већ дошла пошта?

КАТИЦА

Не, госпођо, ово је писмо донео момак из Министарства, онај што увек доноси писма.

ЈОВАНКА

(Са живим интересовањем, похита сама у сушет па узме писмо).

А! Реците момку да причека, да... дајте му ово — (Даје јој новац).

КАТИЦА

(Загледа новац).

Није ли то много, госпођо?

ЈОВАНКА

Не, дајте му само, данас је то заслужио.

КАТИЦА

(Катица изађе и одмах се врати).

ЈОВАНКА

(Отвара брзо писмо и чита га, а на лицу јој се оцртава радост и задовољство).

Катице, нисмо се преварили што смо обдарили момка. Вест коју ми је донео врло је пријатна.

КАТИЦА

Могу ли честитати?

ЈОВАНКА

Да, али не мени, већ господину. Добио је

аванзман, а он то још не зна. Кад би га могли наћи, Катице, то би га тако обрадовало. (Ставља писмо у недра).

КАТИЦА

Је ли господин у канцеларији?

ЈОВАНКА

А да, није, — он је у некој комисији; ко зна где ради. Не, не можемо га наћи, узалуд би ишли, не можете га наћи. Он ће и сам скоро доћи. Колико је већ сати, извесно ће скоро подне, а он је обећао да ће раније доћи. Да, доћи ће он скоро. Али, знате шта, Катице, идите господиновом брату, идите и реците му нека дође са госпођом овамо. Има једну пријатну вест да чује, тако му реците. Али одмах, одмах. (За се). Ох, тако желим да што пре поделим с ким радост!

КАТИЦА

(Одлази, али се одмах враћа).

Ево их иду господинов брат и госпођа. Срела сам их успут, они су и сами пошли овамо. Па они већ знају, госпођо. Њима је неко већ казао да је господин унапређен.

ЈОВАНКА

Тако? Ко им је то могао казати?

КАТИЦА

Не знам, госпођо, али знају па су пошли да

* вам честитају. Тако бих волела кад бих ја прва однела ту вест господину.

ЈОВАНКА

Да, али не можемо га наћи. Него, Катице, обуците Олгици нову хаљину, нека је обучена кад дође тата да му честита.

КАТИЦА

(Оде лево).

ЈОВАНКА

(За њом).

Ону нову, плаву хаљину!

8.

ЈОВАН, МАРИЈА, ПРЕЂАШЊИ.

ЈОВАН И МАРИЈА

(Улазећи у један глас).

А, а, честитамо!

МАРИЈА

(Љуби се с Јованком).

Но, јеси ли чула, теби се одиста има шта и честитати.

ЈОВАНКА

Хвала, хвала!

ЈОВАН

Па шта је ово; оно има има, али ово је и су-

више. За две године четири класе — је л' му ово четврта?

ЈОВАНКА

Да, четврта.

ЈОВАН

Четврта, рачунам од како је овај министар.

ЈОВАНКА

Да, он му је велики пријатељ.

ЈОВАН

Е, што је много много, макар и брат да му је.

ЈОВАНКА

Па зар се ви томе не радујете?

ЈОВАН

Ех, не радујем, како се не бих радовао! Само ја сам од оних чиновника који су по четири пет година теглили у једној класи па не умем чисто да се измирим с тим, како то данас иде.

ЈОВАНКА

Да, али Владимир је раније био много изостао, његови су га другови били престигли.

МАРИЈА

А твоја породица, Јованка, но, волела бих чути шта они сад кажу?

ЈОВАН

Ех, волела би чути, не знам само зашто?

МАРИЈА

Како зашто? Зар не памтиш како су сви били противни томе да Јованка пође за Владимира. Увек су јој говорили да се њој на њему допала само лепота, —

ЈОВАНКА

Да, да су ми се допали само његова брада, очи, коса. —

МАРИЈА

Признавали су да је добар и честит човек, да је савестан и поштен, али су пакосно прђили уста и говорили: „Та Владимир је добар човек, он је честит човек, али — неће правити каријеру!”

ЈОВАНКА

То су исто тврдиле увек и моје пријатељице, које су се збиља разудале за људе од каријере, иза којих је Владимир толико изостао.

ЈОВАН

Али их је сад јуначки стигао и престигао.

ЈОВАНКА

А, истина, заборавих да вас питам: Откуд сте ви сазнали за новост? Ја сам послала Катицу

да вам одмах јави, али се она вратила с пола пута,
срела вас је, вели, ви већ знате.

МАРИЈА

Е, можемо и ми нешто да знамо пре тебе

ЈОВАНКА

Зар сте пре мене сазнали?

ЈОВАН

Чули смо из самог Министарства.

ЈОВАНКА

Из Министарства?

ЈОВАН

Па шта се чудиш? Зар не познајеш госпо-
дина Станковића; зар не знаш да је то његов по-
сао да разноси новости?

ЈОВАНКА

Он вам је казао? Онда већ извесно и цела
варош зна о тој новости. О, он тако радо трчи
из куће у кућу, да ми је право чудо како није
дошао и до мене да ми јави.

ЈОВАН

Има он свој ред, од нас је отрчао право док-
тору Ружићу.

МАРИЈА

А откуд си ти чула?

ЈОВАНКА

Ја? (Мало збуњена) ...И ја сам чула из Министарства... јавили су ми... дошао је један момак и јавио ми.

ЈОВАН

Послао га Владимир?

ЈОВАНКА

Не, Владимир још не зна.

ЈОВАН

Како? Не зна да је унапређен?

ЈОВАНКА

Он данас није био у Министарству, отишао је одавде у неку комисију. Можда је досад и дознао, ако су му из Министарства јавили или, ако је случајно сам свратио до Министарства.

МАРИЈА

О, сазнао је он.

ЈОВАН

Та известили су га они досад, како га не би известили.

МАРИЈА

А где је Олгица? Није дошла ни руку да нам пољуби.

ЈОВАНКА

Сад ће она, облачи је Катица. (Прилази левим вратима) Катице, шта је са Олгицом? (Окрећући се гостима) Шта мислите, ово је већ трећи пут од јутрос како је пресвлачимо; тако је несташна и неваљала.

МАРИЈА

Нека, нека... нека је и несташна и неваљала, кад је само здрава.

ЈОВАНКА

Тако и ја мислим, па то ме још и теши.

ЈОВАН

То нека те и теши. Погледај, толико нас маторих, па само то једно дете имамо.

9.

КАТИЦА, ОЛГИЦА, ПРЕЂАШЊИ

КАТИЦА

(Доводи Олгицу обучену).

ЈОВАН И МАРИЈА

А, а! Где си ти, где ти ње, где си ти?

ОЛГИЦА

(Љуби им руке).

МАРИЈА

(Љубећи је).

О, па како је лепа, како је она данас лепа.
Гле само какву хаљину има!

ОЛГИЦА

То ми је татица купио.

ЈОВАН

А где ти је она што сам ти је ја купио?

ЈОВАНКА

Откад је то она већ исцепала.

ЈОВАН

Нека, нека, њој ће чика и другу купити, само
нека слуша.

ЈОВАНКА

Али то је оно, не слуша, неваљала је. (Љу-
би је .

МАРИЈА

Је л' истина? (Узима је себи). Није, није истина.
Ви то само тако кажете; је ли, душо, они то само
тако кажу.

ДОКТОР РУЖИЋ, СТАНКОВИЋ, ПРЕЂАШЊИ

ДОКТОР

(Улази са Станковићем на средња врата).

Нас нема ко да пријави.

ЈОВАНКА

(Прилазећи им у сусрет).

А нашто би, кад знате да вас чекамо.

СТАНКОВИЋ

(Љуби јој руку).

Госпођо, допустите ми да вам честитам. Ви знате, изгледа ми да знате за новост?

ДОКТОР

(Такође јој љуби руку).

О, дабоме да знају.

СТАНКОВИЋ

Ето, а колико сам журио само да будем ја први, који ће вам ту пријатну вест јавити.

ЈОВАНКА

Зар ви журили? Та свратили сте успут бар на три места.

СТАНКОВИЋ

Тачно на три места.

ДОКТОР

Измеђ осталих и к мени.

СТАНКОВИЋ

Да, али ипак тога ради, да јавим ту пријатну новост.

ДОКТОР

(Који је био пришао те се руковао са Јованом и Маријом, враћа се Јованци).

Ви знате, да сам се Владимировом напретку увек толико радовао; нећу ни да вам честитам, ја сам толико ваш, да ћу чак примати честитања са вама заједно.

ЈОВАН

(Станковићу, који је њему и Марији пришао).

А је л' те, да ли већ зна Владимир?

СТАНКОВИЋ

О, дабоме, јављено му је одмах, дошао је у министарство, ено га код господина министра.

ДОКТОР

(Седа и узима Олгицу међ колена).

Овамо, овамо, да видимо како смо, језик, језик..

ОЛГИЦА

(Покаже му језик).

ДОКТОР

Но, добро, добро! (Загледа јој у очи).

ЈОВАНКА

Жалила се синоћ да је болео стомачић.

ДОКТОР

А сад те не боли више?

ОЛГИЦА

Не.

ДОКТОР

Но, ето видиш. Тако се најбоље лечи, боли, боли, а ти трпиш, па прође. (Љуби је).

МАРИЈА

Ја мислим, докторе, да је то мало претерана брига и са Јованкине и са Владимирове стране; дете је тако здраво.

ДОКТОР

О, Олгица је потпуно здрава.

ЈОВАНКА

Знам и сама да је здрава, али, од како је оно пре лежала од запалења, увек се бринем и код најмање ситнице.

ЈОВАН

И они вас муче, докторе, да им сваки дан свратите.

ДОКТОР

Не чиним ја то што они захтевају или што

је потребно, већ тако свратим, кад немам посла,
на једну кафу.

ЈОВАНКА

О, доктор је и сувише добар; он и кад има
посла, макар ће проћи крај куће те закуцати на
прозор.

СТАНКОВИЋ

(Који је хтео нешто да каже па застао. Јованци)

...Извините, ја сам вам прекинуо реч. —

ЈОВАНКА

Молим, нисте.

СТАНКОВИЋ

Ја вам нисам ни казао да је госпођа Јанко-
вићка отпутовала у Францесбад.

ЈОВАНКА

Да, казали сте ми.

ДОКТОР

(Јовану, за се).

Г. Станковић већ почиње свој реферат о бео-
градским новостима.

ЈОВАН

Али увек, увек!

СТАНКОВИЋ

Али нисам вам ово казао: Јуче, знате, свра-

тио сам госпођи Петровићки, управо звала ме је да ме умоли, да јој извадим карте за позориште.

ЈОВАН

Гле сад, дакле ви вадите госпођама и карте за позориште?

ДОКТОР

Не само то, г. Станковић чини и друге услуге. Њега је пре неки дан послала госпођа Јанковићка да изгрди њену кројачицу, у њено име.

СВИ

(Смеју се).

СТАНКОВИЋ

(Који се и сам смеје).

Е, то је претерано, докторе, али што се тиче карата за позориште, ево госпође. (Јованци). Ја госпођи већ толико година вадим карте за позориште и увек је била задовољна. Кажите, јесте ли били увек задовољни?

ЈОВАНКА

О, и задовољна и благодарна.

СТАНКОВИЋ

Не само ви, има пет породица које за бога неће ког другог послати да им вади карте.

МАРИЈА

Па јесте ли о картама позоришним хтели причати?

СТАНКОВИЋ

Та не то, него... ето, сад сам заборавио.

ДОКТОР

Но, били сте јуче код г-ђе Петровићке.

СТАНКОВИЋ

Ах, да! И знате шта ми она каже — али молим вас нек то остане међ нама — каже да госпођа Јанковићка није отишла у Францесбад, већ је у ствари отишла од свога мужа.

ЈОВАНКА

Тако?

МАРИЈА

А зашто би она то учинила, они су лепо живели.

СТАНКОВИЋ

Знате, они су лепо живели, то стоји, али, тако, неспоразум, обичан свакодневни неспоразум; знате, као два ортака кад једно друго оптужује да радњу поткрада.

ЈОВАН

Ето, ето опет! Али не знам, какво вам је то задовољство да разносите такве новости, те поро-

дичне ствари. Свака кућа има своје невоље, па за то свака кућа има и своје зидове, да те невоље скрије од света. Нашто сад, молим вас, бушити зид и вирити у туђу кућу.

ДОКТОР

Знате, то би се чуло и кад не би г. Станковић причао, а г. Станковићева је особина у томе, што он воли први да разнесе новост.

СТАНКОВИЋ

То је моја особина. Не може бити новости коју ја први не сазнам. Верујете ли ви да има кућа — ето г-ђа Петровићка, она би пресвисла да јој ја сваки дан не свратим, макар само с ногу, да је видим и да поразговоримо. Знате, ако не свратим, она шаље по мене, зову ме.

ЈОВАНКА

Па онда треба узети у обзир и то, да г. Станковић јављајући нама женама новости, није ни мало пакостан.

СТАНКОВИЋ

Хвала вам, госпођо, на тако добром мишљењу. Па ето, молим вас, и ову новост о унапређењу г. Владимировом, ја сам већ испричао где год сам стигао. А зашто? Ја на тај начин учествујем некако у радости; то је, знате, мој начин на који ја учествујем у радости.

ЈОВАНКА

А збиља, мислите ли да ће се Владимир забавити у министарству?

ЈОВАН

(Гледа у сат).

Та већ је подне, доћи ће.

СТАНКОВИЋ

Извесно ће доћи одмах. Господин је отишао господину министру, да му се захвали и уједно да му се пожали, да тужи једног чиновника.

ЈОВАНКА

Да тужи? Али зашто? Та данас је бар требао опростити ако је то била каква мања погрешка,

СТАНКОВИЋ

А не, то је било више но погрешка, то је био грех. Тај се чиновник огрешио лично о господина и о његову част.

ЈОВАНКА

Увредио га?

ДОКТОР

То извесно није тако важна ствар, не вреди бити радознао.

ЈОВАНКА

Па ипак му је Владимир требао да опрости данас.

СТАНКОВИЋ

О, господин би му извесно и опростио да се само њега тицало, да није он ту и вас увредио.

ЈОВАНКА

Мене?

ДОКТОР

(Станковићу).

Али, право вам је казао господин (Указује на Јована). Што се не оканете те ружне навике да причате новости по кућама?

СТАНКОВИЋ

За бога, докторе, ја сам пријатељ ове куће, мене је ствар тако исто заболела као и господина Владимира.

ЈОВАНКА

Молим вас, говорите; кажите у чему је ствар, сад сам већ нестрпљива?

ЈОВАН

(Који се нестрпљиво дигао).

Да, кад се ове куће тиче, и ја бих радо чуо. Молим вас кажите. —

СТАНКОВИЋ

Али ето, г. доктор каже —

ДОКТОР

Но, па сад кад сте почели, говор'те; изволте говорите!

СТАНКОВИЋ

Та то је, знате, један мањи чиновник а незадовољник је, па... не знам како, ваљада се заборавио и, знате, пред толиким чиновницима тамо, кажао је: „Е, лако је њему сваки час добијати унапређења, кад има лепу жену!”

ЈОВАНКА

(Тргне се).

Тако је рекао пред свима?

ЈОВАН

То је дрскост, тај мора бити кажњен.

ДОКТОР

То је лудорија, коју г. Станковић није требао ни да прича.

ЈОВАНКА

(Досети се нечему).

Молим вас, зове ли се тај чиновник... (Оде к столу и прегледа свој нотес). Да, Марко Урошевић?

СТАНКОВИЋ

Да, управо он.

ЈОВАН

Ти му имаш забележено име, Јованка?

ЈОВАНКА

Да, јер... забележила сам (У забуни је) ...Не
знам зашто сам забележила... не знам зашто ми
је требало то име...

СТАНКОВИЋ

Та то је ситница, молим вас. Ја сам то одмах
јавио г. Владимиру, и то не као чиновник, већ
као пријатељ знате. Он га је одмах тужио г. ми-
нистру и он ће или изгубити службу, или бити каж-
њен. Извесно ће бити кажњен.

МАРИЈА

(Која је са Олгицом стајала код прозора и гледала на поље).
Ево иде Владимир.

ЈОВАНКА

(Нервозно).

Је ли расположен?

МАРИЈА

Ех, откуд ћу ја то одавде знати!

ЈОВАН

(Доктору за се).

Ето видите, пустите га да вам прича новости,
па ће он сад и ово целом свету испричати.

СТАНКОВИЋ

Олгице, Олгице, 'ајде ја и ти да пресретнемо татицу, да му честитамо. (Узме је у наручје па стане код средњих врата).

ЈОВАНКА

(Доктору).

Шта мислите, да ли је та ствар јако оне-расположила Владимира?

ДОКТОР

Ех, да! Људи забога не примају тако к срцу сваку ситницу, као жене.

ЈОВАНКА

Извесно, извесно је расположен, (Свима) а ако није, ми ћемо га расположити. Је л' те, ми ћемо га расположити? Казаћемо му, да то није ништа, да не прима тако к срцу. Оди, Олгице, дајте је г. Станковићу, па стани ево овде, овде напред, па кад уђе татица, а ти му пољуби руку и кажи: „честитам татице!“ А ми ћемо овде за њом, једно за другим. (Стане за Олгицом, поставља за собом Јована, за њим Марију, за овом доктора и за њом Станковића). Тако, тако, будимо за часак деца, нек се насмеје кад уђе, нек се одмах расположи, ако је случајно нерасположен. (Олгица је код самих врата, а сви у реду за њом).

11.

ВЛАДИМИР, ПРЕБАШЊИ

ВЛАДИМИР

(Улази нерасположен).

ОЛГИЦА

Честитам, татице! (Пољуби му руку).

ВЛАДИМИР

Хвала, чедо моје! (Пољуби је).

ЈОВАНКА

А зар моју честитку нећеш да примиш?

ЈОВАН

Па моју?

МАРИЈА

Па онда моју?

ДОКТОР И СТАНКОВИЋ

И наше искрене честитке?

ВЛАДИМИР

Да, хвала вам, хвала вам свима. Нешто ме глава боли, те нисам тако расположен данас, када би одиста требао да сам расположен.

ДОКТОР

Та остави, знамо ми све... којешта... којешта... и то не личи теби као озбиљноме човеку.

ВЛАДИМИР

Не... него —

ЈОВАНКА

Владимире, зар одиста нећеш моју честитку да примиш?

ВЛАДИМИР

(Ухвати је за руке, загледа јој се подуже у очи, расположи се и загрли је).

Да, хоћу, хвала ти, Јованка!

(Завеса брзо пада)

ЧИН ДРУГИ

Иста соба као и у првом чину

1.

КАТИЦА, ДОКТОР

(Размешта по соби).

ДОКТОР

(Отвара средња врата, он је под капом и са штапом у руци.
За време сцене не улази унутра већ остаје на вратима).

Катице! Господин?

КАТИЦА

Није још дошао г. докторе!

ДОКТОР

А госпођа?

КАТИЦА

И госпођа је изишла одјутрос.

ДОКТОР

Како је Олгица?

КАТИЦА

Добро је, господине.

ДОКТОР

Лепо је спавала?

КАТИЦА

Као и увек; играла се, слатко је јела и мирно спавала.

ДОКТОР

Врло добро, врло добро. Поздрави госпођу и господина. (Одлази).

2.

КАТИЦА, ВЛАДИМИР

КАТИЦА

(Затвара врата за доктором навирујући кроз њих, затим прилази и распрема сто).

ВЛАДИМИР

(Долази с поља после извесне паузе).

Доктор је био овде?

КАТИЦА

Да, господине, питао је за Олгицу, као и сваког дана.

ВЛАДИМИР

А госпођа није још дошла?

КАТИЦА

Није, господине, сад ће извесно.

ВЛАДИМИР

Нико ме није тражио.?

КАТИЦА

Овде је, у вашој соби, господин ваш брат.

ВЛАДИМИР

Јован?

КАТИЦА

Има већ по сата како вас очекује.

ВЛАДИМИР

Зовите га овамо, Катице.

КАТИЦА

(Оде десно).

3.

ВЛАДИМИР, ЈОВАН

ВЛАДИМИР

(Прегура новине).

ЈОВАН

(Долази из десне собе).

Већ по сата те чекам.

ВЛАДИМИР

Та, забавио сам се мало. Што ниси дошао к мени, у министарство?

ЈОВАН

Зато што сам ја тако некако научен и навикнут, да у министарству не могу говорити о стварима, које се тичу куће, а код куће опет не говорим о стварима које се тичу службе. (Седне).

ВЛАДИМИР

(Седне и сам).

То значи имаш да говориш са мнош о стварима које се тичу куће.

ЈОВАН

Да!

ВЛАДИМИР

Знам, ти се бринеш о мојој кући као и о својој, и већ унапред погађам шта хоћеш; или ћеш предлагати да ми купиш дрва или... или тако нешто...

ЈОВАН

(Маше главом).

Не, не. Тога ради не бих те чекао — ти знаш, ја кад нађем што добро, ја купим и за тебе, и не питам те. Није то, много је важнија ствар.

ВЛАДИМИР

Много важнија?

ЈОВАН

(У незгоди је).

Овај... видиш, јуче... јуче кад си се вратио из министарства, а ти си у први мах био нерасположен.

ВЛАДИМИР

(Немарно).

Ах, да... ништа!

ЈОВАН

Чекај, молим те, да разговарамо о томе из почетка.

ВЛАДИМИР

Ама о чему?

ЈОВАН

Ја сам, видиш, чуо кад је Станковић причао јуче овде о оној увреди, и можеш мислити како ми је било у том тренутку. То ми мораш веровати.

ВЛАДИМИР

Верујем, али — нашто тај разговор?

ЈОВАН

Хтео сам да те питам, откад си ти тако добар пријатељ са министром?

ВЛАДИМИР

Хм! Још је он био начелник, а ја најмлађи секретар.

ЈОВАН

Не, не то него, је си ли ти био пријатељ с њиме, пре него што си се оженио?

ВЛАДИМИР

Хм!... Смешна питања! Зашто ти то све питаш (Устане) И... најзад, таквим тоном.

ЈОВАН

Одговори ми ако хоћеш.

ВЛАДИМИР

Којешта... одиста којешта... ја сам с њим постао пријатељ... дабоме... нисам ја њега могао позивати на ручак или на вечеру, дак сам био нежењен.

ЈОВАН

Дакле, добро. То значи, откако си жењен, ти си га позвао једанпут, двапут на ручак или на вечеру и тако сте постали пријатељи.

ВЛАДИМИР

(Бун се).

Ама нашто то испитивање, шта хоћеш тиме да кажеш?

ЈОВАН

Шта хоћу да кажем? Ништа! Ја сам твој брат; мене твоја кућа и твоја брига боли толико исто колико и моја. Ја нећу да допустим, да некакав

Марко Урошевић и некакав Станковић, смеју твојом кућом и твојим именом да испирају уста.

ВЛАДИМИР

(Плахо)

А зар ћу ја то допустити?

ЈОВАН

Полако. Знам ја да и ти то, нити хоћеш нити можеш допустити, али — ја хоћу да сазнам и да уклоним и сваки повод, који би дао таквим људима разлог да брбљају којешта.

ВЛАДИМИР

(Узнемирено).

Повод? Шта ти мислиш том речи повод?

ЈОВАН

Шта мислим? Мислим ако... управо ни сам не умет да мислим. Али — разговарајмо као браћа, искрено. Реци ми отворено, и немој се срдити на питање: верујеш ли ти потпуно твојој жени?

ВЛАДИМИР

Јоване!... Како си смео тако што да ме питаш?

ЈОВАН

Ето, ето; па с тобом човек не може ни да разговара! Ја те не терам да сумњаш... ја лично ево и не сумњам; ја верујем у њену чедност потпуно, али — ето то неколико јучерањих речи није

ми дало мира, нисам спавао целу ноћ и Бог би га свети знао, шта ми све није прешло преко главе. Мислио сам и премишљао сам се свакојако па — па зашто о томе и с тобом, као са братом својим, не би разговарао.

ВЛАДИМИР

Јоване, ја нећу да о томе са мном говориш. Моја је жена честита, ја је волим и не допуштам никоме — па ни теби — да ми о томе још који пут ма и реч поменеш!

ЈОВАН

Молим те, нећу ти ни говорити више. (Диже се да иде). Идем ја својој кући, да гледам свој посао. Зашто ја примам на себе да водим туђу бригу? (Пође па се врати). Морам ипак да ти кажем, да си ме рђаво разумео.

ВЛАДИМИР

(Јетко).

Можда!

ЈОВАН

Тако је, тако је, ти си ме рђаво разумео. Други пут, кад будеш мирнији, објаснићемо се, па ћеш ми и сам тада признати да си ме рђаво разумео. Пољуби Олгицу, доћи ћу сутра да је видим. Збогом! (Оде).

ВЛАДИМИР

Збогом!

ВЛАДИМИР затим КАТИЦА

ВЛАДИМИР

(Пошто је Јован отишао, седне на фотељу и дуго се замисли, затим мане руком, као да би хтео одагнати мисли, и приђе столу те пробере двоје троје новине).

КАТИЦА

(Улази на средња врата).

ВЛАДИМИР

(Спази је)

Катице, где су данашње новине?

КАТИЦА

То су, господине, што их држите у руци.

ВЛАДИМИР

То? (Пође у десну собу носећи новине)

КАТИЦА

Господине, један господин моли да га примите.

ВЛАДИМИР

(Застане на вратима своје собе).

Господин?

КАТИЦА

Да, чиновник из вашег министарства.

ВЛАДИМИР

Тако?! (Врати се). Нека дође.

КАТИЦА

(Пропушта Марка а сама се удаљује).

5.

ВЛАДИМИР, МАРКО.

МАРКО

(Пошто је ушао остаје код врата и понизно се клања).

Ја сам био слободан...

ВЛАДИМИР

(Непријатно га је дирнуло кад га је сазнао).

Шта хоћете ви, господине?

МАРКО

Ја вас понизно молим, саслушајте ме.

ВЛАДИМИР

Шта бих вас имао саслушати?

МАРКО

Ви немате разлога да се на мене љутите.

ВЛАДИМИР

Је ли то што имате да ми кажете?

МАРКО

Не, господине, али ме је данас позвао господин министар и наредио да вам се извиним, иначе

изгубићу службу. Само, ако ми ви опростите, остаћу и даље у служби.

ВЛАДИМИР

Ја вам не могу опростити.

МАРКО

Замислите, господине, да сам ја сиромашан, бедан чиновник, да имам троје деце, да и овако у служби једва састављам крај с крајем.

ВЛАДИМИР

Па кад је тако, зашто онда не размишљате шта ћете рећи?

МАРКО

Признајем да сам био неразмишљен.

ВЛАДИМИР

Ви сте као отац породице у толико мање смели пасти у ту погрешку. Ви сте већ и сами позвани да чувате част своје породице, па како сте се смели дознути да вређате туђу.

МАРКО

(Скрушено).

Признајем...

ВЛАДИМИР

Не, ја вам не могу опростити!

МАРКО

Али, господине, ја вас молим...

ВЛАДИМИР

Не могу вам опростити, или... (Размишља) да, могу вам опростити... могао бих али, под једним условом. (Ухвати га за руку и доводи га до столице). **Ходите овамо, седите, седите овде** (Силом га посади на столицу) и **кажите отворено, искрено, слободно:** каквог сте повода имали за то, да кажете пред свима чиновницима, како је мени лако добијати унапређења, кад имам лепу жену?

МАРКО

(Уплашено).

Ја то нисам казао злонамерно...

ВЛАДИМИР

Не питам вас за намеру, већ повод, разлог?...

МАРКО

Нисам имао разлога, никаквог разлога, ја сам то лакомислено, неразмишљено казао.

ВЛАДИМИР

Не, не, морате ми отворено казати, ја сам вам обећао да ћу вам опростити, али ми морате отворено казати.

МАРКО

То је била срџба, ништа друго само срџба. Ја сам био озлојеђен на госпођу.

ВЛАДИМИР

Озлојеђен?... На госпођу? Како сте ви могли бити озлојеђени на њу; шта сте ви могли имати са њом, те да би могли бити озлојеђени?

МАРКО

Па, ништа, верујте... О, Боже, ја одиста ништа не знам.

ВЛАДИМИР

Ја тражим да ми то објасните; разумете ли, то ми морате објаснити.

МАРКО

Ја не знам управо шта бих имао да објасним. То је једна проста, врло проста ствар. Ја сам јуче био овде...

ВЛАДИМИР

Ви?

МАРКО

Да, замолио сам госпођу да ме прими и, хвала јој, примила ме је. Госпођа је тако добра.

ВЛАДИМИР

(Све више интересујући се).

Вас је госпођа јуче примила?! А шта сте хтели?

МАРКО

Да је умолим... молио сам је... Ви знате колико ја већ година служим без унапређења; толико година у овој бедној класи, под платом са којом једва издржавам породицу и то овде, у Београду, где је таква скупоћа...

ВЛАДИМИР

(Већ нестрпљив).

Добро, добро — немојте ми о томе говорити — ви сте моју жену молили, тако сте ми мало пре рекли; дакле, шта сте молили?

МАРКО

Та то — молио сам је да проговори њему... кажу она може... госпођа може...

ВЛАДИМИР

Коме да проговори?

МАРКО

Па... господину министру.

ВЛАДИМИР

Господину министру; она да проговори; како молим вас, откуд она да му проговори?

МАРКО

Извините, молим вас — ја то ништа не знам.

ВЛАДИМИР

Али објасните ми, откуд она да проговори; зашто сте се њој обратили?

МАРКО

Кажу, њена реч вреди, она ако каже (Оборио поглед, обрће шепир међ прстима) г. министру,... он неће одрећи.

ВЛАДИМИР

(Застане дахом, назире истину и хвата се за носу, поду за се).

Кажу,... кажу... (Гласно и плахо). Ко каже; ко је тај који каже то; ко је тај ко то сме рећи?!

МАРКО

Ја не знам, забога; ја то ништа не знам. Ја вас најпокорније молим, немојте ме ни питати. Ја нисам такав човек; ја нисам рад да зла реч пређе преко мојих усана.

ВЛАДИМИР

Не, ви сад морате знати; ви сад већ морате говорити... Хоћу да ми кажете све, разумете ли, све, све... све редом што знате.

МАРКО

(Устаје).

Али, господине, шта ја знам, ја не знам ништа!

ВЛАДИМИР

(Стиша се мало).

Слушајте... говорите редом, онако како ћу вас питати. Ако не будете казали истину, ја вам нећу опростити и ви ћете изгубити службу, разумете ли, ви ћете изгубити службу! Нећу жалити ни вас, ни вашу децу, ви морате изгубити службу. Хоћу истину да знам, и ви ми је морате казати.

МАРКО

Али шта знам ја да вам кажем?

ВЛАДИМИР

Само оно што вас питам. Кажите ми: откуд, ко вам је казао да моја жена може да вас помогне код г. министра, и да он њој не може ништа одрећи?

МАРКО

Па... забога... то кажу, тако сам чуо::: ја ту ништа зло нисам мислио... молим вас покорно, да не мислите да сам ја што зло ту мислио.

ВЛАДИМИР

Не, нисте... али, ко вас је упутио, ко вам је то казао?

МАРКО

Па... готово сви... тако говоре сви чиновници.

ВЛАДИМИР

Сви? Сви чиновници? Шта говоре, кажите ми шта говоре?

МАРКО

Та, забога, ви знате какав је данашњи свет, данашњи је свет врло рђав и воли да каже, воли лошу реч да каже...

ВЛАДИМИР

Молим вас, реците ви мени шта говоре, па било то добро или рђаво.

МАРКО

Па то... као да је г. министар добар пријатељ са госпођом и као да... гадне, гадне ствари... срамота је мене овако стара и да говорим.

ВЛАДИМИР

Кажите, ја хоћу да ми све кажете.

МАРКО

...И као г. министар, њој сваки дан пише; знају кажу и момка који доноси писма; знају, кажу, и да г. министар врло често долази вама.

ВЛАДИМИР

(Болн га, бори се, и плаховито).

То све није истина, разумете ли, све је то клевета, знајте добро, да је то све клевета!

МАРКО

Па дабоме, ко би тако што и помислио.

ВЛАДИМИР

(Узбуђен).

Клевета, разумете ли, подла, ниска, гадна клевета! (Шчепа га за капут и дрмуса га). Ви сте клеветник, ви сте клеветник!

МАРКО

(Уплашено).

Али ја, ја не знам ништа. Ја нисам...

ВЛАДИМИР

(Тргне се, утиша се).

Не! Ви нисте ништа криви, праштам вам, и увреду коју сте ми нанели. Можете слободно рећи министру да сам вам опростио, али — знајте, све што сте говорили или што су вам говорили, све је клевета, пука клевета.

МАРКО

(Устаје).

Хвала вам, господине, што сте ми опростили, велика вам хвала. (Почека мало). Ја могу ићи, је л' те?

ВЛАДИМИР

(Остаје замишљен и мане му руком).

Да, можете.

МАРКО

Збогом, господине, хвала вам! (Одлази).

6.

ВЛАДИМИР, КАТИЦА

(Гледа најпре дуго преда се поражен, а затим изломљен снушта се на канабе те обузет болом и не примећује долазак Олгици).

КАТИЦА

(Водећи Олгицу).

Ево је госпођа!

ВЛАДИМИР

(Тргне се).

Госпођа?

КАТИЦА

Да, враћа се из шетње.

ОЛГИЦА

(Притрчала је опу).

Ево иде и мама. Били смо далеко, далеко,
здрaво далеко...

ВЛАДИМИР

(Снажно је пригрли, љуби је и плаче)

Чедо моје!

ОЛГИЦА

Оцо, шта је теби, оцо?

ВЛАДИМИР

(Тргне се, крије сузе).

Ништа, ништа... 'Ајде чедо, иди играј се. Во-
дите је, Катице, да се игра.

ОЛГИЦА

А ти плачеш, оцо?

ВЛАДИМИР

Не, душо, не плачем... чини ти се... (Пољуби је).
Водите је, Катице, нека се игра дете, нека се игра.

КАТИЦА

(Узима је за руку).

'Ајде, Олгице, 'ајде у башту. (Одлази с њом, пошто
и сама, чудећи се, погледа Владимира).

VII

ВЛАДИМИР, ЈОВАНКА

ВЛАДИМИР

(Остаје слоњен и спустио главу на груди, али се тргне нагло
кад уђе Јованка).

ЈОВАНКА

(Укусно одевена, под шеширом, са сунцобраном. Говорећи
скида шешир и рукавице).

Добар дан, Владимире. Ја мало прошетала са
Олгицом; тако је леп дан, а њој то тако добро
чини.

ВЛАДИМИР

(Утишао се).

Да, добро јој чини.

ЈОВАНКА

(Пошто је скинула шешир, прилази му мазно)
Ти ниси нешто расположен?

ВЛАДИМИР

(Суво).

Нисам!

ЈОВАНКА

Боли те глава?

ВЛАДИМИР

Глава, јест, глава (Хвата се за главу) боли ме, јако ме боли!... (Седне). Седи, Јованка; седи ено тамо, хтео бих с тобом да говорим.

ЈОВАНКА

О нечем важном?

ВЛАДИМИР

Да, о нечем важном.

ЈОВАНКА

(Чудећи се његову понашању).

Сешћу Владимира. (Седа).

ВЛАДИМИР

(Дуго се премисља и бори, не знајући како да почне).

Био ми је мало час један чиновник; онај што ме је увредио. Наредио му је министар да иште од мене опроштај, иначе ће изгубити службу.

ЈОВАНКА

Па, јеси ли му опростио?

ВЛАДИМИР

Јесам.

ЈОВАНКА

То си добро учинио; хвала ти; то си добро учинио. Оптерећен је сиромаш са троје деце а бедан је. —

ВЛАДИМИР

(Јачим гласом).

Ти га знаш, Јованка?

ЈОВАНКА

Та да, није ли то онај о коме смо јуче говорили, о коме је причао г. Станковић?

ВЛАДИМИР

Ти њега знаш и лично, Јованка?

ЈОВАНКА

(Узнемирено).

Можда сам га кадгод и виђала.

ВЛАДИМИР

(Устаје, прилази јој и загледа јој се у очи)

Он је јуче долазио теби?

ЈОВАНКА

(У забуну).

Да... управо... јест, јуче је долазио мени један. дакле то је тај исти?

ВЛАДИМИР

Да, то је тај исти! А шта је он хтео од тебе? Је ли те молио за што?

ЈОВАНКА

(Узнемирено).

Али... како ти то питаш?

ВЛАДИМИР

(Строжијим тоном).

Је ли те молио за штогод?

ЈОВАНКА

Та да,... молио ме је, да му помогнем за уна-
пређење, вели, заборављен је, није давно унапређен.

ВЛАДИМИР

Ти да му помогнеш, како?

ЈОВАНКА

(Збуњена).

...Да.... говорим за њега...

ВЛАДИМИР

(Шчепала је грчевито за руку).

Ко ме?

ЈОВАНКА

(Уплашено).

Владимире, шта је теби?

ВЛАДИМИР

Ко ме да говориш?

ЈОВАНКА

Теби, Владимире.

ВЛАДИМИР

(Одгурне јој руку).

Није истина! Зашто ми не говориш истину?

ЈОВАНКА

Ја теби само истину говорим.

ВЛАДИМИР

И никад, никад ниси од мене ништа крила?

ЈОВАНКА

Никад, веруј ми, Владимире, никад!

ВЛАДИМИР

Па ипак кријеш очи, кријеш поглед сад! (Шчепа је за руку). Неваљалице, неваљалице, све, све, све је код тебе била лаж и осмех твој и пољубац и љубав твоја, све је била лаж, срамна лаж, гнусна лаж!

ЈОВАНКА

Владимире, шта говориш ти, шта хоћеш ти; шта је теби данас? Тебе је неко наговорио, мене је неко облагао.

ВЛАДИМИР

(Цинички).

Облагао?!

ЈОВАНКА

Чиме ме теретиш; чиме ме оптужујеш; каквих доказа имаш?

ВЛАДИМИР

Хм, доказе, хоћеш доказе... (Шчепа је за косу).
Да, доказе, доказе... (Присети се па је шчепа за руку и повуче, те она падне на колена). Доказе ми мораш ти дати, ти, ти, разумеш ли, мораш ми их ти дати. Писма, писма, он теби пише, сваки дан ти пише, где су писма?...

ЈОВАНКА

(Очајно).

Владимире, Владимире, забога! Ја немам никаквих писама... (Брзо тура руку у недра да обезбеди писмо које је јутрос добила).

ВЛАДИМИР

Ах, та рука! Та рука издајица! Хоћеш нешто да сакријеш, је ли? И ту, ту, у недрима, у тим прљавим недрима... (Шчепа руком те јој исцепа струк).

ЈОВАНКА

(Брани се).

Владимире, тако ти свега на свету, не дирај ме; зар насиљем... зар... (Цикне кад већ осети да је унео руку у недра).

ВЛАДИМИР

(Кида јој хаљину бесно, очајно и кад нађе писмо он дрекне).

Ха! (Побегне чак на другу страну позорнице са писмом, које је грчевито стегао обема рукама).

ЈОВАНКА

(Остаје на земљи, очајна, плаче тешко).

ВЛАДИМИР

(Не сме да отвори писмо, дрхће, чула косе).

Писмо... доказ... доказ... ево га, у мојим је рукама! (Заплаче тешко и сам). О, Боже, Боже мој! (Пошто се прибере, устаје и чита писмо). Све је дакле истина, све, све, све...

ЈОВАНКА

(Очајно).

Владимире!

ВЛАДИМИР

(Опет плахо).

Шта је ово; је ли ово доказ; је ли ово писмо твога милосника, блуднице! Ти си дакле та, која си мени класе давала, и која си те класе зарађивала? Ово што сам, од тебе је дакле? Ту нема моје заслуге, ту нема моје зараде!

ЈОВАНКА

(Пође на коленима и обгрли његова плачући).

ВЛАДИМИР

Не дотичи ме се! (Гурне је те она падне главом на једну столицу, па тако и остане јецајући). Шта хоћеш, опроштај? Опроштај, је ли? Хоћеш да будем великодушан? О несрећнице, а јеси ли ти била великодушна, јеси ли бар толико била, да ме не лажеш дволичношћу. Што ме ниси мрзела — о како би ми сад лакше било да си ме мрзела — што си ме лагала да ме волиш!

ЈОВАНКА

Јер сам те волела.

ВЛАДИМИР

Волела, волела?! Ти волела; зар у твојој пр-
љавој души има места и за тако чист осећај као
што је љубав? Волела?!... Зар ти је мало лажи,
којом си своју душу омрчила; зашто скрнавиш
њоме и уста?!... (Очајно хода). И шта сад и где
сад? Шта сад над овим амбисом; где сад пред
овом распутицом?! Како у свет са овом срамном
мрљом на образу..? Ја сам нико и ништа, ја сам
бедник, ја сам подлац, коме је жена стекла поло-
жај својом чашћу, својим непоштењем... ја сам шти-
ћеник једне блуднице! (Рикне, баца се на њу наново те
је шчепана за косу и обори на земљу, а затим стане за моженат, од-
лучи се, одлази и закључа врата, спусти завесу на прозору, отвори
фијоку и извади револвер).

ЈОВАНКА

(Цикне и скочи те му се обисне око руке, у којој му је ре-
волвер).

Шта ћеш, шта си наумио?

ВЛАДИМИР

(Спусти малаксало руку у којој му је револвер и одговара
више себи).

Не знам, не знам ни сам...

ЈОВАНКА

Ако си га потегао да убијеш мене, учини;
учини то, ја те не задржавам.

ВЛАДИМИР

(Болно се насмеја).

Тебе?! Што ће ми твоја смрт? Хоће ли ме она пред светом опрати? (Испусти револвер на патос и седне потружен).

ЈОВАНКА

(После дуже паузе, прибрана).

Владимире, саслушај ме! (После паузе, пошто он не диже главу). Ти ми не верујеш више, па ипак ја те молим, ја те преклињем, веруј ми једно, да сам те волела и да те волим и сад. Ти знаш врло добро, да сам из љубави и пошла за те, пошто сам савладала све препреке и противљење моје родбине. И родбина и пријатељице моје, тврдили су пакосно да ја полазим за те, само са лепоте твоје, али да сам неразмишљена, јер ти ниси човек који ће правити каријеру. И ја сам била убеђена у то, али сам ја и презрела и каријеру и све боље изгледе и пошла за те, јер сам идеалисала, јер ми је једина жеља била, да ти будеш мој а ја твоја. Доцније, у браку, лепота ми твоја није била довољна или — постала ми је обична — и родбина моја, и пријатељице моје, гледајући ме везану за човека малог положаја, са задовољством су увек наглашавале потврду свога прорицања. Оне — пријатељице моје — удате за људе који начинише силне каријере, постадоше госпође првога реда, а ја... ја остадох... Ти знаш, како си у почетку тешко аванзовао, како

си по неколико година пробављао у једној истој класи. Ако смо одлазили у друштва, моје су пријатељице заузимале почасна места, а ја сам морала седети у последњим редовима; мени се срце болом цепало кад сам виђала тебе, како пред њиховим мужевима стојиш понизно, као млађи пред старијима, а оне се ласкаво смешкају на мене, указујући ми тиме милост. Па уз то још и моја породица, која се ни после толиког времена никад није хтела измирити са већ свршеним фактом, већ ми увек пребацивала... Тада, тада видиш, Владимире, зачала се код мене амбиција, амбиција која је с дана на дан расла, расла све силније и све бујније и најзад, почела да ме гуши, да ме гони.. Она се ухватила у коштац са љубављу према теби и, постала је од ње и моћнија и силнија... У мојој души створила се тада једна једина жеља, пред мојим очима лебдела је тада једна једина намера; ја сам хтела пошто пото да ти постанеш велики чиновник, чиновник од високог положаја и... ти си то постао.

ВЛАДИМИР

(Који је све дотле оборене главе слушао, код ових речи тргне се).

Несрећнице!

ЈОВАНКА

Али... ја те никад нисам престајала волети, ни онда кад сам грешила...

ВЛАДИМИР

(Скочи).

Није истина! Лаж, дрска лаж, каквом се у романима и драмама правда неверство жена; нећу да слушам више лаж; нећу да чујем више твој глас, гадан ми је, одвратан ми је; продире ми кроз ухо и кроз душу као отрован нож, као усијана турпија, као паклена змијска жаока; тај глас којим си ми до јуче љубав казивала!...

ЈОВАНКА

Владимире, ти имаш права да више мој глас не слушаш; ти имаш права да ме више крај себе не трпиш, а ја немам ни права ни смелости да твој опроштај тражим, а — и кад бих га добила, твој поглед, твоја близина била би за мене увек страшна, увек заманут мач пред којим би стално стајала оборене главе. Ја ћу дакле решити ствар:... (После паузе, узимајући шенир и мантил). Ја идем родитељима својим... (Пауза, она га гледа очекујући одговор на, пошто он не одговара и не диже главу, она понавља). Ја идем родитељима својим!

ВЛАДИМИР

(И не гледајући је).

Иди!

ЈОВАНКА

(Намешта шенир, огрне се мантилом, па онда погледа у Владимира боно, но он је и не гледа).

Збогом!... (Уздахне, пође на код врата застане).

Владимире, хоћеш ли допустити да се опростим са својим чедом?

ВЛАДИМИР

(Штрецне га помисао на дете, на које све досад није мислио).

Олгица, Олгица! О, Боже, Боже мој! (Заплаче тешко, а затим дигне главу, скочи и оде до левих врата).

Олгице, чедо моје, Олгице!

8.

ОЛГИЦА, ПРЕЂАШЊИ

ОЛГИЦА

(Утрчи).

Оцо!

ВЛАДИМИР

(Шчепа је грчевито, дигне је у наручја, зарије њену главу у своја недра, као да би хтео да је сачува од нечег, и горко плаче)

Чедо, чедо моје... љубави моја!...

ЈОВАНКА

(Стоји још код задњих врата, покрила очи рукама, плаче и тешко уздише, не смејући ни да гледа призор).

ОЛГИЦА

(Пошто је дигла главу).

Ти ме волиш, оцо?

ВЛАДИМИР

(Спушта је на земљу, гледа је дуго, бори се па затим је љуби жарко и поведе у собу натраг).

Иди, иди, иди играј се! (Одгура је).

9.

ВЛАДИМИР, ЈОВАНКА

ЈОВАНКА

(Стоји на истом месту, бопо).

Ни то ми не допушташ? Зар ми не допушташ ни да се опростим са својим чедом?

ВЛАДИМИР

(Тихо, размисљено).

Слушај... Ти нећеш ићи из ове куће. Ако си убила моју срећу, ти немаш разлога, а ја немам права, да убијамо будућност нашега детета. Ако те отерам од куће, срамота ће постати јавна и наша Олгица одрашће под том срамотом. Она је девојка и она ће доспети до година, када ће цео свет пружати прст на њу и рећи: ово је ћерка оне несрећнице коју је муж због неваљалства отерао, и цео ће свет окретати главу од те девојке. Не, ти ћеш остати овде; ја ћу те мрзети, ја ћу те презирати, ја ћу те се гнушати, али ћу од света крити твоје неваљалство; крићу га да сачувам будућност овога детета. То си дужна и то мораш и ти да чиниш. Кад си се огрешила према мени, не

греши бар према овоме детету, твојој породи, твојој крви.

ЈОВАНКА

(Очајно).

О, Боже!

ВЛАДИМИР

(У истом тону).

Ми смо досад ибли муж и жена а одсада ћемо бити отац и мајка.

ЈОВАНКА

(Приближив се).

Хвала ти и на толикој милости!

ВЛАДИМИР

То није милост — ја је за тебе не бих имао, То је само љубав према детету и према његовој будућности, то је једина љубав која ми је сад остала. Иди. (Мане јој руком да иде у Олгичину собу). Иди ...тамо!

ЈОВАНКА

(Потрчи у Олгичину собу, бацајући унут са себе мантил, шешир и т. д.).

Олгице, чедо!

ВЛАДИМИР

(Гледа за њом, затим седне за сто, обори главу на руке и заплаче се тешко).

(Завеса пада).

ЧИН ТРЕЋИ

Иста соба

1.

ВЛАДИМИР, ДОКТОР

(Седе: доктор држи новине које је читао, а Владимир се наслонио на сто, забринут).

ДОКТОР

(После извесне паузе).

Па ипак свет је свет, пријатељу.

ВЛАДИМИР

Ја не знам, зашто ја морам да водим рачуна о томе свету.

ДОКТОР

Зашто? Најзад и зато што си стац и —

ВЛАДИМИР

(Тргне се).

То је истина. Па добро, шта хоће тај свет?

ДОКТОР

Шта хоће; хоће рачуна, он тражи да му се о свему положи рачун и, видиш, свет је таква

рачунска контрола, која нема права на то што тражи, али ти ипак мораш да му положиш рачуне; мораш ако хоћеш са тим светом да живиш и догод имаш ма што што те са тим светом везује.

ВЛАДИМИР

(Убеђен).

Па добро.

ДОКТОР

У толико пре, пријатељу, што видиш: свет докучи и најмању ситницу. Напољу се зна о твојој афери са Урошевићем, оним што те је увредио, па поводом тога, дабоме, говори се много о тој ствари.

ВЛАДИМИР

О којој ствари?

ДОКТОР

Ти ћеш ми допустити да будем искрен; ти знаш колики сам ти пријатељ. —

ВЛАДИМИР

Буди искрен.

ДОКТОР

Дакле, говорило се најпре о односима твоје жене са министром.

ВЛАДИМИР

(Боно).

Да, знам. —

ДОКТОР

Сад, сад се међутим говори о твојем рђавом животу са женом.

ВЛАДИМИР

Дакле, говори се о томе?

ДОКТОР

Забога, та нема куће у Београду чији зидови могу затворити и сачувати тајну. Ту су млађи, па онда посете и кућни пријатељи, који и долазе у кућу само зато, да ма шта запазе, па онда... но па... то се не може сачувати.

ВЛАДИМИР

(Са резигнацијом).

Знам.

ДОКТОР

И видиш, тај рђав живот — који сам, право да ти кажем, и ја запазио — узима се као доказ, као последица оне афере. Да, рђав живот са женом потврђује да је одиста нечега било, потврђује да у оним ранијим гласовима има истине.

ВЛАДИМИР

Одиста, одиста је тако. Али... (размишља). Слушај, докторе, ја ти се морам поверити, морам, јер ми нечији савет треба; а ја га не смем од брата тражити и — немам од кога, а осећам се слаб сам себе да усаветујем.

ДОКТОР

Но па, повери се...

ВЛАДИМИР

Ти си ми пријатељ? (Гледа га у очи).

ДОКТОР

Ако ми то верујеш!

ВЛАДИМИР

Седи, слушај ме!... Свет има право, свет је истину рекао.

ДОКТОР

(Изненађен).

Истину?

ВЛАДИМИР

Да, све што је свет говорио о мојој жени и министру, све је истина — сушта истина...

ДОКТОР

Да се ти ипак не вараш?

ВЛАДИМИР

О, да знаш колико бих волео да се варам, али — ја имам доказе.

ДОКТОР

Доказе?

ВЛАДИМИР

Да, и... ти ћеш ме можда сад запитати: па шта сам ја затим чинио кад сам се уверио?

ДОКТОР

(Суморан, смућен).

Не, не мислим те ништа питати!

ВЛАДИМИР

Али ти треба да ме питаш, кад хоћеш да ти се поверим, или... казаћу ти ја сам све, сад ти већ морам казати. — Нашто да ти казујем како је све било; доста је кад ти кажем да је моје доказе она утврдила и признањем.

ДОКТОР

Признањем?

ВЛАДИМИР

Да. Она је затим требала да иде из куће, то је било најприродније решење ствари... молила ме је да се опрости са дететом... дозвоао сам дете и — тада сам се сетио да је то дете женско, да у њој расте девојчица, а затим девојка, и да ћу својим поступком — ако јој матер отерам и тиме огласим свету да је неваљала — убити у ствари детињу будућност; будућност онога детета, које ми је остало као једина залога љубави, и, — тада сам је, пријатељу, задржао. Задржао сам је да живимо под истим кровом, не као муж и жена, већ као отац и мајка.

ДОКТОР

Да, али такав живот...

ВЛАДИМИР

Он је тежак и за њу и за мене; али је он за њу казна, а за мене жртва; жртва коју приносим својој детету. И више но то, ја сам се и од тога детета морао да одвојим. Ја нисам могао да допустим да таква мајка васпитава моју кћер и — као што знаш, и ако сте сви били противни, ја сам дете послао на страну, у пансионат. Морао сам га одвојити од мајке, па сам га одвојио и од себе.

ДОКТОР

Што се тиче детета, и сад кад си ми саопштио прави разлог са кога си га удаљио од куће, ја остајем при истом мишљењу које сам ти и пре казао. Мало дете од пет година не одваја се од мајке и не шаље се у пансионате.

ВЛАДИМИР

Да, али се женско дете одваја од неваљале мајке.

ДОКТОР

Па онда, не разумем ни све остало. Ти си жену задржао због света, да је не би прогласио неваљалом кад би је отерао али... не увиђаш ли да си застао на пола пута?

ВЛАДИМИР

На пола пута?

ДОКТОР

Да, јер твој живот садањи, тај незгодан, боље рећи рђав живот, који се не да сакрити, о коме се на пољу зна, доводи до истих последица, он се тумачи на штету твоје жене или боље рећи, на штету мајке твога детета које си ти хтео да сачуваш.

ВЛАДИМИР

(Забринуто).

Да, да, да!... Па шта да чиним — шта ми ти саветујеш да чиним?

ДОКТОР

Хм!... ту је тешко саветовати — остао би само један једини пут.

ВЛАДИМИР

Реци га.

ДОКТОР

Морао би опростити жени, заборавити на све, измирити се и будућим лепим животом демантовати све ово досадање.

ВЛАДИМИР

(Одлучно).

Опростити, опростити велиш?... То никада

ДОКТОР

Тешко ти је с тим да се одмах измириш, али размисли мало. Размисли, па ћеш видети, да ти ништа друго не остаје.

ВЛАДИМИР

Ти не знаш, докторе, колика је то рана; ти не знаш колики је то бол; то се не да заборавити, то се не може опростити.

ДОКТОР

Зар ни за љубав детињу?

ВЛАДИМИР

Дете? — Учинићу све за то дете, али — ја јој баш за љубав детињу не смем опростити, као што она није смела за љубав детињу грешити.

ДОКТОР

Тада ће ствар већ бити тежа, ако останеш и доцније чврст у одлуци.

ВЛАДИМИР

Остаћу.

ДОКТОР

Ја не бих умео други начин да ти предложим.

ВЛАДИМИР

Ја ћу га наћи; ја морам све учинити, свему прибећи за љубав будућности свога детета.

ДОКТОР

Кажи ми начин на који мислиш то постићи?

ВЛАДИМИР

(Сетно се).

Слушај. (Хвата га грчевито за руку). Ја морам наћи начина на који би пред светом себе компромитовао. Нек изиђе тако ствар да сам ја рђав супруг и да је због тога измеђ нас наступио рђав живот.

ДОКТОР

То ће ти тешко поћи за руком, сви те знамо.

ВЛАДИМИР

Мора поћи. О, колике се ствари дешавају у свету за које се после каже: „Ко би то рекао!” — Ја морам победити свет, морам га уверити да сам ја узрок и разлог рђавога животу у кући.

ДОКТОР

Па нашто ти то?

ВЛАДИМИР

Нашто? — Детету за љубав. Девојка сме имати рђавог оца, али не рђаву мајку — ето, за то ћу ја примити сву кривицу на себе; нека њена мајка остане чиста пред светом.

ДОКТОР

Па добро, али како то мислиш постићи?

ВЛАДИМИР

Како? Да, то је оно чему не уем ни сам да се домислим. Ту би хтео твој савет.

ДОКТОР

Који ти ја не умем дати.

ВЛАДИМИР

Хоћу да измислим себи какву аферу, неверство према жени.

ДОКТОР

Да га извршиш?

ВЛАДИМИР

Не, то нећу, већ само да га измислим. Кад би га извршио, она би дошла према мени у исти положај у коме сам ја сад према њој; она би била ослобођена казне. Ја хоћу да останем у души чист, али пред светом неваљао. Хоћу да и жртва коју чиним детету буде чиста као и побуде што су.

ДОКТОР

(Врти главом).

Тешко.

ВЛАДИМИР

Мора ми и она помоћи, да, и она ми мора помоћи.

ДОКТОР

Она?

ВЛАДИМИР

Натераћу је да ме оптужи, она ме мора оптужити пред светом.

ДОКТОР

(Врти сумњиво главом).

Не знам... не изгледа ми пут.

ВЛАДИМИР

Па ипак другог нема. Свет треба задовољити, а детињу будућност ваља сачувати. (Зарони главу у руке).

2.

КАТИЦА, ПРЕЂАШЊИ

КАТИЦА

(На средња врата).

Господин министар.

ВЛАДИМИР

(Тргне се, погледа доктора а затим Катицу).

Уведи господина министра у салон. (Пошто је Катица пошла). Јесте ли јавили госпођи?

КАТИЦА

Јавила сам; госпођа је казала да је слаба и не може га примити.

ВЛАДИМИР

Добро... уведи г. министра, сад ћу ја.

КАТИЦА

(Оде).

3.

ДОКТОР, ВЛАДИМИР

ВЛАДИМИР

Ето... појмиш ли сад мој положај? Ја бих требао, као частан човек, онемо тамо у соби да вратим криво ударје; међутим ја морам, због света, да га примам, морам љубазно да га примам, да се правим као да ништа не знам, да изигравам пред њим мужа глупака, којег он вуче за нос а који то не зна и не види.

ДОКТОР

(Смућен).

Одиста!

ВЛАДИМИР

(Узбуђен).

И још, — још — морам да изигравам благодарног чиновника, којег је он протежирао и тако високо уздигао!... Па је ли то ужасно?! Зар није то положај безизлазан, мучан, несносан?... Никад, пријатељу, у животу нисам засузио, а сад сам тако омекшао, тако сам малодушан постао, да ми сузе врло често квасе очи... али... веруј, то нису сузе, то је крв мога искиданог срца; то је жуч моје отроване душе што се кроз сузе пролива, то је... ах! (Маше руком као да би рекао: „оставимо то!“ дахне да се одмори од узбуђења па пође и врати се). Ти ћеш ме, докторе, сачекати овде, је ли? Ја још нисам свршио разговор с тобом. (Оде у десну собу).

ДОКТОР, ЈОВАНКА

ДОКТОР

(Сам припаљује цигару).

ЈОВАНКА

(Долази из своје собе).

Докторе, јесте ли ви? Добро те сам вас за-
текла овде, иначе бих послала по вас.

ДОКТОР

По мене?

ЈОВАНКА

Да, добила сам писмо са врло рђавим гла-
совима, врло рђавим.

ДОКТОР

Ех, ех, ех, претерујете, претерујете, разуме
се. Где је то писмо?

ЈОВАНКА

(Даје му).

Олгица је у грозници која траје већ два дана.

ДОКТОР

(Прегледајући писмо).

Но па?

ЈОВАНКА

Али забога, тако мало дете, па без родите-
ља, без родитељске неге.

ДОКТОР

Нисам никад одобравао Владимиру што је дете у тим годинама слао ван куће. Ма како тај пансионат био уређен, дете је и сувише мало.

ЈОВАНКА

(Уздихући).

Ах, докторе, кад би до мене стајало.

ДОКТОР

Знам, знам да је то била воља искључиво Владимирова (дочитава писмо). Но, па шта ви из овога писма видите тако страшно?

ЈОВАНКА

Како, забога?

ДОКТОР

Нека учитељица из пансионата, јавља да је
Нека учитељица из пансионата јавља да је
затим ватра минула, да је и сутрадан остала суморна и невесела... (Враћа јој писмо).

ЈОВАНКА

Ето, видите.

ДОКТОР

И ви сте од тога направили да Олгица има грозницу која траје два дана.

ЈОВАНКА

Али, забога, докторе, кад нисам крај ње.

ДОКТОР

То је истина. Опасност је увек већа кад смо далеко од ње.

ЈОВАНКА

Па шта да радимо; шта ми саветујете?

ДОКТОР

Шта?... Зна ли Владимир што о овоме?

ЈОВАНКА

Не, то је учитељица из пансионата која се са мном дописује. Будите ми за ту малу тајну повереник, докторе. Мој муж је мени забранио да пишем детету, а и управитељку је замолио да не пише мени. Кад би ја писала управитељици, писмо би било враћено, јер она прима писма само под извесним знаком. То је мој муж учинио из разлога, што би ја можда мојим писмима растужила дете, те би се ужелело куће. —

ДОКТОР

(За се).

Сирота жена, она лаже! (Гласно). Да, тај је разлог донекле оправдан.

ЈОВАНКА

Али срце мајчино, докторе, зар је могуће окловати разлозима, па ма какви они били. Ја сам преко пријатеља нашла у заводу једну учитељицу, створила сам је својом повереницом и...

ДОКТОР

(Прихвати реченицу).

— она вас редовно извештава о детету.

ЈОВАНКА

Ви ћете, докторе, сачувати ту малу тајну.

ДОКТОР

Није опасна, могу је сачувати.

ЈОВАНКА

Дакле, шта ме саветујете?

ДОКТОР

Најпре, ја мислим да јавимо и Владимиру о болести детињој; можда ће се решити одмах да доведе Олгицу.

ЈОВАНКА

О, он би то без сумње учинио, али... докторе, то је опасно, то не смемо учинити, питао би ме откуд ја то знам.

ДОКТОР

Да... него, знате шта ће бити најбоље за овај моменат? Дајте ми перо и артију и дајте ми адресу те ваше поверенице, па ћу ја депешом са плаћеним одговором запитати за лекарску дијагнозу, а депешу ћу платити као хитну, како би за један сат имао одговор и ја ћу је потписати, како би одговор на мене дошао. Из тога добијамо двоје, прво што ћемо сазнати право стање болести, а дру-

го, кад ја имам депешу упућену на моју адресу, лако ми је вашу повереницу прогласити мојом пријатељицом и чинити код Владимира употребу од те депеше.

ЈОВАНКА

Да, то је одиста добро. Хвала вам, докторе. Ево извол'те у моју собу па напишете депешу.
(Одлазе заједно у леву собу).

5.

КАТИЦА, СТАНКОВИЋ

КАТИЦА

(Улази напред).

Извол'те овде причекати, кад не желите да вас јавим.

СТАНКОВИЋ

Не, не, немојте ме јављати, кад је ту господин министар, причекаћу ја и овде. А је л' те, Катице, како је госпођи, је ли и она тамо у соби?

КАТИЦА

Не, госпођа је нешто мало слаба.

СТАНКОВИЋ

(Седне).

Тако, е то нисам знао. Молим вас, испоручите јој моје најтоплије жеље да што пре оздрави.

КАТИЦА

Хвала.

СТАНКОВИЋ

(Провири на кључаоницу средњих врата).

Па, г. министар није више тамо, мора да је
отишао.

КАТИЦА

Можда га нисам спазила.

СТАНКОВИЋ

Идите, пријавите ме, дете моје.

КАТИЦА

Драге воље. (Оде десно).

СТАНКОВИЋ

(Провирује опет на врата).

КАТИЦА

(Враћа се)

Збиља, г. министар је већ одавно отишао а
ја нисам спазила. Господин вас је молио да га
мало причекате; сад ће он, само да доврши неко
писмо.

СТАНКОВИЋ

О молим, причекаћу.

КАТИЦА

(Одлази).

6.

СТАНКОВИЋ, ДОКТОР

СТАНКОВИЋ

(Претура по столу и загледа хартијице).

ДОКТОР

(Из леве собе, носи у руци депешу).

Где, ви сте ту?

СТАНКОВИЋ

А ви сте били у посети код госпође?

ДОКТОР

Да.

СТАНКОВИЋ

Је ли госпођи боље? Чуо сам да је болесна.

ДОКТОР

Да, болесна је, сад баш носим лично овај рецепт, који сам јој прописао, у апотеку. Но, драги мој, шта има ново?

СТАНКОВИЋ

Ништа интересантно. (Поверљиво). Је л' те, знате ли ви, да је мало пре био господин министар у посети код г. Недељковића?

ДОКТОР

Зар ви и то бројите у новости. Па он долази као што је и пре долазио. Шта има ту необичног?

СТАНКОВИЋ

(Разочаран).

Тако?

ДОКТОР

Оканите се навике да од свачега правите новост, иначе ће вам се чешће пута десити, као сад, да ствар целом свету врло обичну и природну, начините интересантном новошћу. До виђења, драги мој, у послу сам. (Оде брзо).

7.

СТАНКОВИЋ, ВЛАДИМИР

СТАНКОВИЋ

(Ишћуђава се овоме што је чуо од доктора).

ВЛАДИМИР

(Још савија дотично писмо и меће га у коверту, затим за време разговора ту коверту, која је већ адресована, лежи па јој онда маказама одсеца једну страну, као да је неко примљено писмо раније отворио. Кад све сврши, вади портфељ, меће писмо у њ и враћа портфељ у џеп).

Драги г. Станковићу, извините ме, ви сте ме дуже чекали, но што би ја то иначе допустио...

СТАНКОВИЋ

О, молим, г. начелниче, посао је забоба најважнији.

ВЛАДИМИР

Седите, молим вас.

СТАНКОВИЋ

(Седајући).

Благодарим. Али, да изјавим одмах, данас нисам дошао беспослен у посету, као што иначе ја то редовно чиним. Данас сам дошао нарочитим и важним послом.

ВЛАДИМИР

Тако? А какав вас је то велики и важан посао довео?

СТАНКОВИЋ

Знате, због оних поплавлених села у Морави. Образовао се нарочити одбор госпођа из бољих кругова, да збира добровољне прилоге за поплављене.

ВЛАДИМИР

То је лепо.

СТАНКОВИЋ

И знате, ја сам секретар тога одбора а, у поверењу ћу вам рећи, да сам ја управо и иницијатор, али сам потпустио госпођу Живковићку, саветниковицу, као да је она иницијаторка. То знате њој ласка и зато се јако заузела за целу ствар.

ВЛАДИМИР

То је све врло лепо, г. Станковићу, али ја још не видим, зашто вас тај посао доводи мени?

СТАНКОВИЋ

Изабрали смо и вашу госпођу у одбор. То сам знате ја предложио.

ВЛАДИМИР

(Прелети му облак преко чела).

Тако!

СТАНКОВИЋ

(Устане и приђе му).

Је л' те, ви нећете замерити што ћу бити искрен?

ВЛАДИМИР

О, молим вас, ваша ми је искреност увек драга била.

СТАНКОВИЋ

Видите, ја сам се у овој прилици нарочито заложio, сав сам се заложio и — као што видите — успео сам.

ВЛАДИМИР

Не разумем, зашта сте се залагали?

СТАНКОВИЋ

(Мало збуњено).

За вас... за вашу кућу... за госпођу.

ВЛАДИМИР

(Осети тежину положаја. Устаје и сам).

Не могу довољно да вас разумем, ја бих вас молио, говорите јасније, сасвим јасно — та ви сте ми сами понудили искреност, па што је сад избегавате.

СТАНКОВИЋ

(Устеже се).

Ипак —

ВЛАДИМИР

Ја вас разрешавам свих обзира, а везујем вас обзирима пријатељства. Ја волим искреност, па ма како она непријатна била.

СТАНКОВИЋ

Та да — дакле ево у чему је ствар: госпође су биле врло, врло противне кад сам ја истакао кандидацију ваше госпође, мргодиле су се, говориле кроз зубе, па најзад су и гласно говориле којешта, што ја нисам могао да допустим да се говори о жени мога пријатеља и старешине и заложно сам се толико, да сам најзад и успео и, као што видите, кроз који час ће госпође — и сама госпођа Живковићка — доћи овамо да лично понуде госпођу, да се прими чланства у одбору.

ВЛАДИМИР

Хвала вам, пријатељу, али вам могу рећи да би вам успех био много и много лакши, да сте нешто још раније пришли мени и разговорили о свему.

СТАНКОВИЋ

А о чему, молим вас?

ВЛАДИМИР

Но, па кажите ми искрено, какве су то тешкоће биле у одбору госпођа, које сте ви савладали; нашто су се мргодиле госпође, шта су говориле кроз зубе, а шта гласно?

СТАНКОВИЋ

Ствари, знате, које су вам ваљада и познате, а које се потезу од онога дана, од оне афере у министарству.

ВЛАДИМИР

Но па, та афера није имала, као што видите, никаквих последица, ја и моја жена и даље заједно живимо.

СТАНКОВИЋ

Говори се, то ћу вам најискреније рећи, — свуд се напољу говори, да ви и госпођа врло рђаво живите у кући и, колико год ја тврдим да то није истина, не могу да успем да сузбијем те гласове.

ВЛАДИМИР

Да, пријатељу, и нећете успети; истину је тешко победити.

СТАНКОВИЋ

(Запрепашћен).

Истину?

ВЛАДИМИР

Да, истину — на жалост, — истину која се,

поред све моје пажње, није могла сакрити од света и једино жалим, што се она на пољу тако рђаво тумачи. Ја нећу најзад од вас, господине Станковићу, да кријем ствар, тим пре што сте ме ви вашим заузимањем за моју жену обвезали и што сам рад да вас уверим, како сте били у пуном праву, кад сте се пред тим госпама заузимали за моју жену. Ја и моја жена, у последње време, одиста не живимо онако како смо раније; постоји између нас неки неспоразум, извесна затегнутост па — ако хоћете — и рђав живот.

СТАНКОВИЋ

Да, то се свуд говори.

ВЛАДИМИР

Али, господине, да ли се на пољу зна и разлог томе?

СТАНКОВИЋ

Тумачи се.

ВЛАДИМИР

Знам већ како, у толико пре сам ја дужан својим признањем да дам сатисфакцију својој жени, за грех који сам према њој учинио.

СТАНКОВИЋ

(Изненађен).

Ви учинили грех према њој? Како молим вас, а ја сам —

ВЛАДИМИР

Да, драги мој, зато што се из моје куће иселио мир и љубав и леп живот, крив сам ја. (Узима га поверљиво под руку). Ви сте млад човек, па ћете разумети ствар коју ћу вам поверити.

СТАНКОВИЋ

О, молим.

ВЛАДИМИР

Случајно... рецимо приликом какве комисије или, којом приликом било, то није тако важна ствар, ја сам се упознао са једном женском, са којом сам ступио у ближе, са свим блиске односе. —

СТАНКОВИЋ

Ви?!

ВЛАДИМИР

То се дешава гдекад и нехотице. Ја тиме нисам престао да волим и своју жену, али — и односи измеђ мене и дотичне особе развијали су се све јаче и јаче; ја сам био у њеним рукама, морао сам ићи кад год ме је звала, давати јој новаца колико год ми је тражила. Ја сам често лагао моју жену да морам где отпутовати на дан или ноћ, а ноћивао сам тамо.

СТАНКОВИЋ

(Запрепашћен).

Скандал!... То јест, пардон!

ВЛАДИМИР

Не, не, не; зашто пардон, зашто повлачите реч коју сте добро рекли, јер је то одиста скандал. —

СТАНКОВИЋ

Ја сам се изрекао. —

ВЛАДИМИР

Али ја признајем да је то скандал, господине. Ја сам тако ниско пао, да сам најзад подигао из завода 8000 динара уштеђевине, коју је моја жена од кућних трошкова одвајала и давала, све пару по пару, у банку на име мога детета; дигао сам дакле новац мога детета и послао тој особи, али — писмо мојом руком писано, којим сам то слао, ухватила је моја жена и има га у рукама. —

СТАНКОВИЋ

Ухватила?

ВЛАДИМИР

Да, господине, и је ли вам сад јасно, зашто ја и моја жена живимо овако рђавим животом.

СТАНКОВИЋ

Јасно ми је, господине, али верујте, веома сам изненађен.

ВЛАДИМИР

То ће вам све и моја жена казати ако је запитате, јер у ње је писмо. Као што видите, ја сам вас обогатио једном интересантном новошћу.

СТАНКОВИЋ

А, господине, ја то нећу —

ВЛАДИМИР

Шта, нећете то ником казати? Немојте ми давати реч на то, прво за то што ви не би могли да отрпите —

СТАНКОВИЋ

Али —

ВЛАДИМИР

— А друго и зато, што вам ја најзад и не браним да кажете јер, кад свет већ хоће да води рачуна о мојој кући и животу у њој, а оно бар нека каже праву истину и нека не баца љагу на жену часну, одану своме мужу, жену која је уз то још и мајка.

СТАНКОВИЋ

Сасвим, сасвим; потпуно се слажем и сад ћу ја мало друкче разговарати са тим госпођама. Да вам кажем још нешто врло искрено: те госпође, кад су одређене да позову остале, те морале доћи к вама, спремале су се да се врло хладно па можда и дрско понашају, не би ли тиме принудиле вашу госпођу да се сама не прими, али — видећете сад, видећете промену и још какву промену. Оне ће кроз минут два доћи, управо оне само на мене очекују, јер је у мене списак одборница. Ви ме морате извинити.

ВЛАДИМИР

О, молим, ја сам вам врло благодаран на овој посети. (Испраћа га пријатељски до врата).

СТАНКОВИЋ

До виђења! (Одлази).

8.

ВЛАДИМИР, сам

ВЛАДИМИР

И сад ће као потоп плуснути кроз варош нова лаж, дрска лаж, моја лаж. Нико подобнији, нико згоднији за то да ту кишу пролије, до овај Станковић који и не слуги, да ће први пут у своме животу, разносећи лажне новости кроз беградске салоне, учинити једну велику услугу. Услугу?... И ја то морам да назовем услугом!...

9.

ВЛАДИМИР, ЈОВАНКА

ЈОВАНКА

(Улази из левих врата па кад спази Владимира, хоће да врати).

ВЛАДИМИР

(Спази је).

Јованка.

ЈОВАНКА

(Застане).

ВЛАДИМИР

Имам с тобом да говорим.

ЈОВАНКА

(Ћути и гледа у земљу)

ВЛАДИМИР

(Строго).

Ти знаш, да је после онога страшнога часа, моја па и твоја прва одлука била, да не живимо под једним кровом. Тако би и било да нисмо имали дете, чију смо будућност морали да сачувамо. Али наш живот у кући — који ми не можемо и нећемо изменити — а о коме се напољу увелико зна, даје повода, да се ипак говори оно, што ја управо хоћу да избегнем. На пољу се зна да ја и ти не живимо као муж и жена и узрок се томе налази у твојој погрешци. Значи, да ће се ипак мајка мога детета назвати неваљалом.

ЈОВАНКА

(Дубоко уздише)

ВЛАДИМИР

Мајка мога детета међутим мора бити чиста пред светом, ја то хоћу, тако мора бити у интересу детиње будућности. Али, свет тражи да му се објасни, зашто ми рђаво живимо и ми му

то морамо објаснити. Морамо то управо за то, што не могу да допустим свету, да сам себи то објашњава и, тако објашњавајући, да се држи истине. Ја хоћу свет да слажем, да га заварам; ја хоћу сву кривицу да примим на себе.

ЈОВАНКА

Ти?

ВЛАДИМИР

Да, ја! Ја то не чиним за љубав твоју већ за љубав свога детета, за чију ћеш љубав морати и ти све чинити.

ЈОВАНКА

Чинићу све!

ВЛАДИМИР

То сам и очекивао. Моја је намера дакле, да себе оптужим пред светом, да станем пред свет као неваљалац, као непоштен, као неверан муж — нека би се мислило да је то разлог што ми рђаво живимо.

ЈОВАНКА

Ти, ти неваљалац?! О, Боже!

ВЛАДИМИР

То девојчиној будућности неће толико сметати, као што би сметало ако би ти у очима света остала неваљала. Зато, мораш ми помоћи.

Ја не могу сам себе оптужити, мораш ме и ти оптужити.

ЈОВАНКА

Ја?

ВЛАДИМИР

То мораш, и то је лако; ја сам све припремио. Ево, овде је једно писмо које сам својом руком написао, а ставио сам датум на два три дана пре онога несрећнога дана, који нам је све ово донео. (Вади оно писмо из портфеља). Ја ту својом руком пишем једној женској чије сам име измислио. Писмо је одвратне садржине, оно даје и сувише разлога жени да рђаво живи са својим мужем; оно даје и сувише материјала свету да тога мужа и оца презре. Можеш га и прочитати.

ЈОВАНКА

(Чита писмо)

То је ужасно!...

ВЛАДИМИР

То ћеш писмо задржати као да си га ухватила и, кад се укаже згодна прилика, кад те ко буде питао — ти ћеш ме тим писмом оптужити. Свет ће то радо дочекати и ја ћу бити осуђен, а ти оправдана.

ЈОВАНКА

Владимире, као бога те молим, немој то чинити. Ја тебе не могу оптужити овако лажном и гнусном оптужбом... Остави ме, да ја сама носим свој крст...

ВЛАДИМИР

Не заборави ни једнога часа, да ја ово све предлажем мајци мога детета. Другаче не може бити.

ЈОВАНКА

Ти тражиш и сувише. Зар хоћеш да новим, гнусним грехом, лажном оптужбом, испаштам свој грех.

ВЛАДИМИР

Уосталом, то неће бити тако тешка ствар. Једна обична театрална сцена, у којој свако од нас има своју улогу, коју мора да одигра и — свршена стеар.

ЈОВАНКА

Спаси ме тога положаја!

ВЛАДИМИР

Положај је тежак, за мене као и за тебе. Али ми морамо подносити жртве и — морамо их заједно подносити. Не можеш их ти избећи, кад их ја тако радо носим. Ја пристајем да се свету представим као неваљалац; мислиш ли да је то мала жртва?!

ЈОВАНКА

Одиста не, али нађи други излаз, ја не смем, ја не могу да те оптужим... тебе, који си толико узвишен!....

ВЛАДИМИР

Буди дакле и ти племенита и узвишена и одговори својој материнској дужности. То мора бити и то ће бити; други пут се не би више ни могао изабрати, јер сам ја гласове о овоме писму и о моме неверству већ пустио у варош. Сматрајмо дакле то као свршену ствар и пређимо на друго. Овде у вароши образовао се извештан одбор госпођа за скупљање добровољних прилога. Г. Станковић, који је секретар одбора, кандидовао је и тебе; госпође су те са незадовољством примиле, али су те ипак примиле. Оне ће сад доћи да те позову у одбор и, ако је Станковић стигао да им однесе ову вест о мени, оне ће бити извесно веома љубазне. Ја желим да се ти примиш чланства у томе одбору, јер желим да у друштву повратиш реноме часне жене и мајке.

10.

Г-ђа ЖИВКОВИЋКА, г-ђа НИКОЛИЋКА, КАТИЦА,
ПРЕЂАШЊИ,

КАТИЦА

(Улази на средња врата).

Две госпође желе...

ВЛАДИМИР

Нека изволе...

КАТИЦА

(Повлачи се).

ВЛАДИМИР

То су оне.

Г-ЂА ЖИВКОВИЋКА

(Улази под шеширом, са њом г-ђа Николићка. Врло су љубазне према Јованци).

Добар дан, госпођо.

ЈОВАНКА

(Која постаје колико је то могуће љубазна, иде им у сусрет).

Добар дан, госпође, добро ми дошле. Тако вас давно нисам видела. (Нуди им да седну).

ВЛАДИМИР

(Клања се).

Моје поштовање.

Г-ЂА ЖИВКОВИЋКА и Г-ЂА НИКОЛИЋКА

(Хладно се поклоне Владимиру и заузму места).

ВЛАДИМИР

(За се).

Изгледа да је Станковић већ учинио своје. (Гласно). Допустите, госпође, да се ја удалим. (Поклони се као и оне њему и оде).

Г-БА ЖИВКОВИЋКА, Г-БА НИКОЛИЋКА, ЈОВАНКА.

Г-БА НИКОЛИЋКА

Да, нисмо се давно виделе, али не нашом кривицом, ви не излазите нигде у последње време.

ЈОВАНКА

Да, мало излазим.

Г-БА ЖИВКОВИЋКА

Док је било дете крај вас, више сте излазили.

Г-БА НИКОЛИЋКА

Збиља, госпођо, како сте се могли на то решити, да одвојите тако мало дете од себе?

ЈОВАНКА

Верујте и самој ми је тешко што сам то учинила и, откако сам се одвојила од детета, и не мили ми се излазити у свет. То је управо разлог што тако мало сад излазим.

Г-БА ЖИВКОВИЋКА

То је врло одважно било; дете од пет година послати на страну, на туђу негу.

ЈОВАНКА

Доктор нам је препоручио да дете пошто пото промени климу и то на дуже време. Где би

га послали, а заједно да идемо нисмо могли. Владимир је везан службом.

Г-БА НИКОЛИЋКА

(Као убођена).

Ах, да!

Г-БА ЖИВКОВИЋКА

Да ли вам је познат циљ наше посете? Ми смо образовале одбор госпођа за прикупљање прилога за поплављене у Моравског округу, па и на вас смо рачунале да будете у том одбору. Дошле смо управо да вас понудимо и да вас замолимо да се примите.

ЈОВАНКА

Драге воље, госпође, ја ћу сматрати за част да будем у истом друштву са вама а на послу тако племенитом.

Г-БА НИКОЛИЋКА

Хвала вам. Нисмо се дакле превариле кад смо рачунале на вас.

Г-БА ЖИВКОВИЋКА

То је знате моја идеја да саставимо одбор, јер ја мислим да смо ми жене — којима је одлика добро срце — најпозваније, да у оваквим приликама пружимо помоћ. Збираћемо добровољне прилоге, вероватно ћемо приредити и какав концерат, о чему ћемо на првој седници решавати. Ја мислим да ћемо успети.

ЈОВАНКА

О, без сумње.

Г-ЂА НИКОЛИЋКА

У одбору су најодличније госпође (Тражи бележ-
нику портмонеу). Није код мене, списак је код г. Стан-
ковића.

Г-ЂА ЖИВКОВИЋКА

А..... г. Станковић се данас први пут показао
неуслужан.

ЈОВАНКА

Зар он?

Г-ЂА ЖИВКОВИЋКА

Али замислите, њега смо изабрале за секре-
тара, он је знате познат са свима госпођама и
тако пријатан и услужан; код њега је и списак, па
данас — кад нас је требао пратити, побегао је
од нас, иде од куће до куће и прави посете... а,
то му нећемо опростити.

ЈОВАНКА

Ви знате његову особину, па треба да му о-
простите, и вас је можда кадгод забављао каквом
новошћу.

Г-ЂА НИКОЛИЋКА

То је истина. Али нас је данас управо изне-
надио једном новошћу, коју смо врло радо саслу-
шале, јер смо једно погрешно мишљење, о вама

лично госпођо, отклониле, што нам је врло, врло мило.

ЈОВАНКА

(Уздахне).

О мени?

Г-ЂА ЖИВКОВИЋКА

Да, о вама, госпођо. Замислите ви само како је свет пакосан, ономе који пати хоће да натури кривицу.

ЈОВАНКА

Ја вас не разумем.

Г-ЂА НИКОЛИЋКА

О, ви кријете, госпођо, што је најзад лепо од вас; то вам је дужност, али верујте да нас овај случај буни. Сваки раздор у браку свет тако лако, тако злурадо и пакосно бележи одмах на рачун жени.

ЈОВАНКА

О, госпођо, ја вас молим не говорите о томе.

Г-ЂА ЖИВКОВИЋКА

Да, престанимо, ти су разговори непријатни. Али вас ипак молимо, ово неколико речи примите као пријатељске речи. Кад би ви знали како вас је свет радо оговарао у последње време, вама би јасно било што смо ми тако радо примили вест г. Станковићеву.

ЈОВАНКА

(Која показује изразом лица, како јој је непријатан цео разговор).

Кад би имала да се одржи прва седница тога одбора?

Г-ЂА НИКОЛИЋКА

Ми ћемо вам то јавити; чим све госпође које су изабране даду свој пристанак, сазваће се седница.

Г-ЂА ЖИВКОВИЋКА

(Устајући).

А сад, драга моја, допустићете нам да идемо.

ЈОВАНКА

Али —

Г-ђа ЖИВКОВИЋКА

Не, не, морамо, забога, толико посета да учинимо, да ће нам једва стићи данашњи дан. Збогом, госпођо. (Рукују се).

ЈОВАНКА

Жао ми је што нисте мало остали. —

Г-ђа НИКОЛИЋКА

Но, одсад ћемо се већ чешће виђати. Збогом, госпођо!

ЈОВАНКА

(Испраћа их до врата).

Збогом. Хвала.

ЈОВАНКА, ЈОВАН и МАРИЈА

ЈОВАНКА

(Сама. Уморна седе на диван и дубоко се замисли).

ЈОВАН и МАРИЈА

Улазе обоје, али забринута лица, као људи који су сазнали непријатну новост).

ЈОВАН

Јованка, шта радиш, како си?

МАРИЈА

(Врло љубазно).

Како си, Јованка?

ЈОВАНКА

(Хладно).

Откуд ви, већ месец дана нисте ми прекорачили праг, а пре сте нам сваки дан долазили.

ЈОВАН

Ех, пре, пре је била Олгица овде, па смо волели дете да видимо.

МАРИЈА

Истина, како је дете тамо?

ЈОВАН

Пише ли ко отуд о њој?

ЈОВАНКА

Не знам, можда Владимир има какво писмо.
Није ми рекао.

ЈОВАН

Па где је тај Владимир?

13.

ВЛАДИМИР, ПРЕБАШЊИ

ВЛАДИМИР

(Појављује се на вратима).

Овде сам ја. Откуд ви да нам дођете?

ЈОВАН

(Суво).

Тако, дошли смо. (Обазре се, да га не гледају жене које се заговориле, па узме брата под руку и изводи га на страну говорећи му поверљиво). Знаш, да ја нисам хтео да долазим у кућу после онога. Кад год сам те питао, тврдио си ми да није истина оно што свет говори о твојој жени, међутим свет је тврдио да је истина. —

ВЛАДИМИР

И ти си радије веровао свету?

ЈОВАН

Не, али сам брат, тако рећи укућанин; ја сам пре но сваки други опазио ваш рђав живот и — онда сам поверовао да је истина и зато сам ти пре-

стао долазити у кућу, али — реци ми, бога ти, шта је ово сад?

ВЛАДИМИР

Које?

ЈОВАН

Ово што чујем од Станковића?

ВЛАДИМИР

То што си чуо, то је истина!

ЈОВАН

И ти си то учинио, Владимире?!

ВЛАДИМИР

(Слеже раменима).

Шта ћеш!

ЈОВАН

Срамота, срамота, Владимире! Срамота, толико само могу да ти кажем! (Окрене презриво од њега главу и иде ка Јованки).

14.

ДОКТОР, ПРЕЂАШЊИ

ДОКТОР

Добар дан, а и ви сте овде, г. Јоване?

ЈОВАНКА

(Са ужасним нестрпљењем гледа у доктора и само што не крикне).

ЈОВАН

(Зловољно).

Ето, и ја дошао.

ДОКТОР

Владимире, имам једну непријатну вест за тебе.

ЈОВАНКА

(Цикне)

Шта је? Говорите?

ДОКТОР

Имам телеграм од једне моје пријатељице, учитељице у пансионату где је Олгица; Олгица је јако болесна!

ЈОВАНКА

(Цикне и хоће да падне, прихватају је Марија и Јован).

ВЛАДИМИР

Олгица?! Говори, говори!...

ДОКТОР

Немам шта да говорим, ја мислим само да одмах отпутујеш и да доведеш то дете овамо пошто га ниси требао ни слати.

ВЛАДИМИР

Олгица? О, Боже, зар ти немаш милости за мене? Да, да, отпутоваћу одмах, одмах.

ДОКТОР

Сачекај да се саветујемо.

ВЛАДИМИР

(Застане).

Што пре, докторе, морам је што пре видети.

ЈОВАНКА

Докторе, будите нам и овог тренутка пријатељ, пратите га на путу, путујте и ви.

ДОКТОР

Госпођо, то сам и сам мислио (Оде брзо са Владимиром).

ЈОВАНКА

Олга, чедо моје; зар тамо, далеко од мајке, од мајчина срца, од материнске неге. Ах! (Клоне, придржавају је Јован и Марија).

(Завеса пада).

ЧИН ЧЕТВРТИ

Иста соба. Столице у нередy. На столу лампа, која је прошле ноћи горела; по столу пуно стакла од медицине, шоље од кафе и др. На канабету два три капута и друго, што показује да соба пије два три дана распремана.

1.

ВЛАДИМИР, КАТИЦА

КАТИЦА

(Кад се диже завеса она је на позорници, спрема лимунаду цедећи лимун).

ВЛАДИМИР

(На левим вратима, носи рецепт у руци. Он је неиспаван, забринут, орогуо).

Катице, оставите то, (Прилази столу где спрема лимунаду ја ћу довршити. Идите брзо у апотеку са овим рецептом. Идите брзо! (Узима јој из руку и сам спрема лимунаду).

КАТИЦА

Шећера сам већ метла.

ВЛАДИМИР

Добро.

КАТИЦА

(Полазећи).

Ипак, пробајте је ли довољно слатко. (Оде).

2.

ВЛАДИМИР, затим МАРИЈА

ВЛАДИМИР

(Донекде меша, окушава кашичицом да ли је слатко, узима један грумен шећера, крха га на пола и половину оставља; меша даље па застане).

Не, не, доктор неће да нам каже искрено, он нас заварава... стање је опасно... врло је опасно. Па зашто ми не каже, зар није боље да ме припреми?! Боже, каква ужасна помисао... да ме припреми! О како би то страшно било, Олгица, моја Олгица! (Плаче).

МАРИЈА

(На вратима).

Но, шта је с том лимунадом? А где је Катица?

ВЛАДИМИР

Послао сам је у апотеку, али ево, лимунада је готова. Предаје јој). Како је?

МАРИЈА

Тако... као што је и било.

ВЛАДИМИР

Шта каже доктор?

МАРИЈА

Но па то, што је и теби казао.

ВЛАДИМИР

Да... слушај, снахо, реци доктору нек дође
овамо.

МАРИЈА

Добро. (Повлачи се).

3.

ВЛАДИМИР, СТАНКОВИЋ

ВЛАДИМИР

(Кад оде Марија, седне на столицу, наслони главу на руке и
задуби се. Пауза).

СТАНКОВИЋ

(Полако отвара средња врата и провири само).

Господине Владимире!

ВЛАДИМИР

(Дигне главу).

А ви сте, г. Станковићу, извол'те.

СТАНКОВИЋ

Не, хвала, не желим да узнемиравам. Само
сам навратио да запитам како је Олгици?

ВЛАДИМИР

Олгици?... Хвала вам г. Станковићу... њој није
добро. Има још наде, ја се још надам, али... није
добро.

СТАНКОВИЋ

Надајте се, будите стрпљиви. Извините, што сам вас узнемирио. Збогом.

ВЛАДИМИР

Хвала вам, Станковићу, збогом!

СТАНКОВИЋ

(Одлази).

4.

ВЛАДИМИР, затим ДОКТОР

ВЛАДИМИР

(Сам).

Хвала им, пријатељима; сви се брину за моју Олгицу.

ДОКТОР

(Долази из леве собе).

Звао си ме, Владимире.

ВЛАДИМИР

(Одмах скочи и хвата доктора за руку).

Како је?

ДОКТОР

Но, но, полако; дете спава, нисам хтео да га дирам. Чекам док се пробуди, да видим хоће ли бити каквих промена.

ВЛАДИМИР

Али ти ипак сумњаш?

ДОКТОР

Ја сам рекао само да је стање озбиљно. Ако буде што теже, казаћу вам; будите дакле мирни.

ВЛАДИМИР

А има ли наде, ма мрве наде?

ДОКТОР

Чекам овај нови лек да се донесе, окушаћу њиме; нисам га још употребљавао јер... но покушаћу. Можда ће моћи што да помогне.

ВЛАДИМИР

Можда?!

5.

КАТИЦА, ПРЕЂАШЊИ

КАТИЦА

(Долази с поља с леком).

Ево, господине.

ДОКТОР

(Прима лек и загледа према светлости).

Да. Отворите, Катице, припремите ми чисту кашичицу и јавите ми кад се дете пробуди.

КАТИЦА

Разумем. (Односи лек у собу).

ДОКТОР

Немој бити малодушан. Немој само о томе мислити, осврни се, проговоримо и о чему другом.

(Вади кутију с цигаретама). Запали једну. (Пали и сам)
Је си ли читао данашње новине?

ВЛАДИМИР

Не читам их већ три дана.

КАТИЦА

(Прелази преко позорнице са великим тањиром у коме је био лед и одлази напоље).

ДОКТОР

Слушај, ти си ону ствар са писмом пре осам дана тако извео, да бих ти ја са мирном савешћу дао за редитеља у каквом позоришту.

ВЛАДИМИР

Ех!.... (Маше руком као да би хтео рећи да и не мисли више на те ствари).

ДОКТОР

Ти си вештачки ангажовао Станковића, он је већ по целој вароши разгласио и разнео тако чудне новости, да ти сад важиш на све стране као највећи неваљалац. Тебе скоро презиру.

ВЛАДИМИР

Не марим, не жалим, али само ово дете.... ово дете, рад којег сам све то учинио, када би се спасло. О, Боже, ја сам мислио да је оно био најстрашнији бол, када сам се уверио о њеном неваљалству, а ово... ово сад?

ДОКТОР

Рекао сам ти, не буди малодушан; сачекај док се дете пробуди, видећемо тада.

ВЛАДИМИР

Видећемо... тек ћемо видети.

ДОКТОР

Слушај, твоја се цигара угасила. (Припаљује му). Да наставимо. Замисли само, тај лакомислени Станковић толико је успео да популарише историју о твојем писму, да већ ево и новине доносе о томе. (Вади новине из џепа)

ВЛАДИМИР

Новине?

ДОКТОР

Зар ти је чудо; наше се новине тако радо баве породичним стварима (Даје му их.) Читај!

КАТИЦА

(Враћа се с поља са ледом у тањиру, прелази преко позорнице и одлази лево у собу),

ДОКТОР

Грде те, називају те неваљалим човеком, човеком који је заборавио да је отац, који је напустио и упропастио онако красну и честиту жену.

ВЛАДИМИР

(Боно).

Честиту жену! (Задуби се и испусти новине, које је узео од доктора а није их ни отварао).

6.

ЈОВАНКА, ПРЕЂАШЊИ.

ЈОВАНКА

(Неиспавана, уморна).

Докторе, Олгица се пробудила.

ВЛАДИМИР

Пробудила се? (Скочи). Докторе, сад ћеш ми моћи казати.

ДОКТОР

Но, буди стрпљив. (Одлази у собу, а Владимир за њим).

7.

ЈОВАНКА (сама).

ЈОВАНКА

(Пошто их је пропустила падне на канабе и тешко заплаче. Затим се прибира, склопи руке и обраћа се небу, шапућући у себи топлу молитву).

8.

МАРИЈА, ЈОВАНКА

МАРИЈА

(Улази с лева тихо).

Јованка, ти се Богу молиш?

ЈОВАНКА

(Остаје у истом положају, не диже главу)

МАРИЈА

Ако, ако, Јованка, дај му Боже здравља!
(Прекрсти се и сама).

ЈОВАНКА

(Брзо дигне главу).

Шта каже доктор?

МАРИЈА

Он нас теши.

ЈОВАНКА

(Диже се)

Само теши, ништа више?

МАРИЈА

Да, каже: видеће... казаће.

ЈОВАНКА

(Хвата је чврсто за руку).

А ти, Марија, шта ти кажеш, ти си старија, ис-
куснија си, разумеш се, реци шта ти кажеш?

МАРИЈА

(Снебива се).

ЈОВАНКА

Ти кријеш очи; бојиш се да ја не прочитам
из очију оно што би ми морала рећи. Реци, реци
молим те.

МАРИЈА

Али, шта да ти кажем?

ЈОВАНКА

Реци ми истину, реци ми ону страшну истину коју су се заверили сви да крију од мене до последњег тренутка.

МАРИЈА

Не може се ништа казати. Озбиљно је, опасно је, врло је рђаво, али... ко ће као Бог.

ЈОВАНКА

(Заплаче тешко).

Јест... јест... тако је... то је та страшна истина, коју сам хтела знати. (Падне на канабе).

9.

ЈОВАН, ПРЕЂАШЊИ.

ЈОВАН

(Долази с поља).

Но шта је? Како је Олгици?

МАРИЈА

Тако, како си је оставио.

ЈОВАН

Спава ли још?

МАРИЈА

Мало час се пробудила.

ЈОВАН

Хоћу да је видим. (Пође тихо).

МАРИЈА

Немој, остани овде; сад је доктор прегледа,
немој их узнемиравати. Остани.

ЈОВАН

(Враћа се, прилази Јованци).

Ти плачеш, снахо!

МАРИЈА

Да, забринула се за дете.

ЈОВАН

О, брате, па кога пре да гледа човек, оно
јадно дете, тебе или Владимира.

ЈОВАНКА

Не гледајте нас, помозите њој ако можете.

МАРИЈА

Слушај, Јоване, буди човек, буди одважан, старији си, брат и девер па... ово овако више не иде, тамо дете умире... не дај Боже... а овамо отац и мајка не говоре... Ако му се животу надају нек му се заједно надају; ако га жале, нек га заједно жале; ако плачу нека заједно плачу.

ЈОВАН

Одиста, снахо, послушај ме, ја ти зло не желим, ја те волим. Што је било било, Владимир је учинио велики грех према теби, ја то признајем и ако сам му брат, ево ја то признајем. Али бар сад, у њоваквом једном тренутку, кад вам је дете на самртничкој постељи, опрости му, заборави на оно што је било, опрости му, измирите се. Послушај мене.

МАРИЈА

Одиста, учини то, опрости му; он признаје свој грех који је учинио према теби. Заборавио се, учинио је, па неће више... али сад, веруј, и ова туга и овај бол био би вам лакши.

ЈОВАНКА

(Тешко уздише).

О, Боже!

МАРИЈА

Немој да си тако тврда срца, нека те омекша бар ова невоља.

ЈОВАНКА

Ја... ја зар тврда срца?... Он, он, њему кажите или не, немојте... не казујте му ништа... оставите.

ЈОВАН

Нећу да оставим. Хоћу да крај детиње постеље станете као отац и мајка и као муж и жена. Слу-

шај, Јованка, дај ми реч да ћеш му опростити а ја одох да га доведем да се измириш. (Пође).

ЈОВАНКА

Не... не... не ако Бога знате... Не могу му опростити!... (За се). О Боже, Боже, како ти ужасно умеш да казниш оне, који ти се огреше.

10.

ВЛАДИМИР, ДОКТОР, ПРЕЂАШЊИ

(Вуче доктора за руку).

Оди, реци.... (Гледа га право у очи).

ДОКТОР

Шта радиш, забога, буди стрпељив.

ВЛАДИМИР

Ти нећеш пред свима, знам, нећеш пред свима. Идите, идите сви тамо унутра, дете је само, тамо је само Катица... идите тамо. (Марија и Јованка одлазе).

11.

ВЛАДИМИР, ДОКТОР, ЈОВАН

ЈОВАН

Владимире, буди човек.

ВЛАДИМИР

(Грцјући, пада му на груди).

Брате мој, мој рођени брате, пријатељу мој!

ЈОВАН

(И сам заплаче).

Но, но.... будимо људи. Није то тако опасно, је л' те, докторе, није то тако опасно.

ДОКТОР

Боже мој, не мора ни оно бити опасно од чега чак и лекари дигну руке. А ја још нисам казао своју последњу реч. Ако до чега дође, ја нећу бити неискрен, бар према моме Владимиру нећу бити неискрен.

ВЛАДИМИР

(Стиска му руку).

Хвала ти... знам да ћеш бити искрен... он ће мени рећи... иди и ти, Јоване, тамо. (Седне на столицу и наслони главу на сто).

ЈОВАН

(Полазећи, за се доктору).

Имао би нешто са вама да разговарам.

ДОКТОР

О болести детињој?

ЈОВАН

Да, и о томе бих вас хтео да питам искрено, али... ја мислим да би у овој несрећи ваљало бар нешто учинити.

ДОКТОР

Нешто?... А шта то?

ЈОВАН

Та, измирити их.

ДОКТОР

Кога?

ЈОВАН

Њих. Зар има смисла то, тамо дете умире а отац и мајка не говоре? —

ДОКТОР

То одиста нема смисла, али ја не видим шта би се могло учинити?

ЈОВАН

Ја сам већ учинио што треба, само и ви да ми помогнете.

ДОКТОР

Учинили сте што треба? Шта сте учинили?

ЈОВАН

Молио сам њу. Молио сам је да му опрости.

ДОКТОР

Она да му опрости?!

ЈОВАН

Та да, забога, погрешка је тешка и ја му као брат не могу лако опростити али... ето видите како се он тргао, доказ вам је оволика љубав према детету.

ДОКТОР

Да, да, имате право... али шта бих ја ту могао помоћи?

ЈОВАН

Да јој и ви говорите. Колико ју је убила ова невоља, ипак изгледа да не може да се сломије, не може да му опрости.

ДОКТОР

Е, мој добри господин Јоване, она му одиста не може опростити.

ЈОВАН

Ја појмим... ви хоћете да кажете како је он много згрешио.

ДОКТОР

Да, то сам управо хтео да кажем.

ЈОВАН

Ал' ја ћу ипак на њу навалити, натераћу је.

ДОКТОР

Немојте дирати ту бедну жену сад. Немојте, молим вас. Ја ћу вам радо помоћи, али немојте сад ту ствар потезати.... оставите тада, кад вам ја будем казао да је време.

ЈОВАН

Добро, докторе, како ви кажете, ви сте разуман човек, ја ћу вас послушати.

ДОКТОР

Да, а сад оставите нас саме, идите тамо у собу.

ЈОВАН

Хоћете о томе с њим да разговарате?

ДОКТОР

Да, о томе.

ЈОВАН

Лепо, лепо, оставићу вас. (Пође па се врати). А истина, кажите бар мени истину, како ви мислите о детету?

ДОКТОР

О детету? — Вама ћу казати али... не говорите тамо женама.

ЈОВАН

Не, не.

ДОКТОР

Вама ћу казати истину. Детету нема спаса, оно већ преживљује последње тренутке.

ЈОВАН

(Тешко се заплаче).

ДОКТОР

Но, но, шта је то? Ја сам рачунао да сте ви хладнији кад сам вам то поверио.

ЈОВАН

Стишаћу се... ево, стишао сам се.

ДОКТОР

Родитеље међутим хоћу постепено да при-
премим. Идите, идите одавде да вас не опази он
да плачете.

ЈОВАН

(Пође бришући сузе).

ДОКТОР

(Дохвати га за раме).

Ал' пазите да тамо не плачете, да не опази
она... мајка.

ЈОВАН

Не, уздржаћу се. (Задржи се пред вратима, обрише
сузе, прибере се и оде унутра).

12.

ДОКТОР, ВЛАДИМИР, КАТИЦА

ДОКТОР

(Прилазећи сточићу, седа и пали цигару).

ВЛАДИМИР

(После извесне паузе диже главу).

Јесмо ли сами?

ДОКТОР

Да, сами смо.

ВЛАДИМИР

Мене је чисто страх да те запитам, али, реци
ми, молим те, реци ми искрено.

ДОКТОР

Чекај. стрпи се да издам извесне наредбе.
(Приђе левим вратима). Катице! (Зове је претом). **Ходите**
овамо.

КАТИЦА

(Појави са на вратима).

ДОКТОР

Ону медицину, чини ми се оставио сам стакло
отворено, затворите.

КАТИЦА

Да... затворила сам.

ДОКТОР

Имате ли леда?

КАТИЦА

Отопио се већ.

ДОКТОР

Узмите други... леда... непрестано леда.

КАТИЦА

Разумем. (Повлачи се у собу).

ДОКТОР

Дакле, шта си хтео?

ВЛАДИМИР

Шта сам хтео... о кад би могао да ми не кажеш оно што ми мораш рећи.

КАТИЦА

(Прелази преко позорнице са тапиром за лед).

ДОКТОР

(Пошто је погледом испратио Катицу).

Владимире, пријатељу мој!... (Стеже му руку а крије очи).

ВЛАДИМИР

Чекај!... (Прибира се) или да, реци, ја треба да чујем истину, ја морам да чујем истину.

ДОКТОР

(Мучи се).

Шта имам да ти рекнем... детету је рђаво, врло рђаво.

ВЛАДИМИР

То знам.

ДОКТОР

(Потресен и сам).

Оно што сам могао као лекар да учиним, ја сам учинио и... ја сам своју лекарску дужност свршио... сад остављам Богу да чини своје... Он је милостив Владимире.

ВЛАДИМИР

Милостив?... Ох, није, није!... Да ли зна он, да ли знаш ти, шта је мени ово дете. Да, ти знаш; ти појмиш дакле над каквим сам ја амбисом; ти појмиш какав ће слом настати ако то дете изгубим; ти знаш да је љубав према том детету једини мој услов за живот; да је то једина веза која ме ве-

зује за овај свет; да је то дете темељ овој кући... ти знаш, ти појмиш, па реци ми сам, није ли ово ужасан, тежак, мучан положај? И кад се деси оно, што са страхом сви очекујемо, шта онда? Ја тражим непрестано слику којом би ти тај свој положај оцртао, па не умем да је нађем. Ја личим себи на пустињака који путује огромном пешчаном пустињом, жедан, као што сам ја жедан среће — њему се привиђа тамо негде далеко зелена оаза, у чијем хладу извиру хладовити студенци; он њој жури да загаси жеђ, а кад стигне, привиђења нема; оно је опет одмакло далеко, далеко. Или не... већ ја сам на широком, узбурканом мору које нема обала, ја сам на пучини са које се не догледа обала; свуд пусто, хоризонт далеко а вали ми дробе и разоравају чамац, крхају ми весла и одузимају ми наду да ћу ма кад моћи узвикнути: „Земља!... земља мира, покоја, земља среће"! Да, пријатељу мој, ово где сам ја, ово је пучина, пучина, пучина!... (Уморан пада на столицу и обара главу).

ДОКТОР

(Саосећа али се прибира).

Владимире, буди прибран... ти си човек... дужност ти је да сносиш и болове... Ја те молим буди прибран. (Пође у собу).

ВЛАДИМИР

Куда ћеш?

ДОКТОР

Ја морам да припремим и матер.

ВЛАДИМИР

Да... иди...

13.

ВЛАДИМИР, КАТИЦА.

КАТИЦА

(Враћа се с поља са ледом).

ВЛАДИМИР

(Болно).

Катице, идите, идите тамо у собу и немојте се мицати од постеље; чувајте Олгицу, чувајте је сви!

КАТИЦА

(Засузи и сама и одлази).

ВЛАДИМИР

(Осврће се).

Јесам ли сам?... О, да се бар исплачем! (Плаче тешко, и узима са стола једну урамљену сличицу па гледајући плаче све теже). Чедо моје, моје лепе очи, моја уста која су ми тако слатко тепала!....

14.

МАРИЈА, ЈОВАНКА, ПРЕЂАШЊИ.

МАРИЈА

(Загрлила Јованку која се скоро онесвестила, јер јој је доктор саопштио).

Ходи, седи овамо.

ЈОВАНКА

(Прибира се, затим Владимиру).

Је ли ти казао доктор?

ВЛАДИМИР

Шта?

ЈОВАНКА

Да никакве више наде нема.

ВЛАДИМИР

Казао ми је.

МАРИЈА

Будите храбри; Владимире, буди ти прибран, нађи се око Јованке, ја морам тамо. (Оде).

15.

ЈОВАНКА, ВЛАДИМИР.

(Пауза. Свако је село на противној страни, оборили главе и тихо плачу).

ВЛАДИМИР

(Диже главу и гледа дуго у Јованку, код њега је извесна борба; најзад се реши и устаје те тихо, неодважно али топло):

Јованка!

ЈОВАНКА

(Изненађена, диже главу, лице јој се за часак озари срећом и гледа Владимиру у очи да се увери о истини).

ВЛАДИМИР

Ходи да се заједно помолимо Богу за наше дете.

ЈОВАНКА

(Усхићена прилази му).

Владимире.... ти ми прашташ?

ВЛАДИМИР

Праштам ти, Јованка!

ЈОВАНКА

(Са ускликом полети му у наручја, наслони главу на његово раме и плаче горко).

ВЛАДИМИР

Можда ће нам тај опроштај дати снаге да заједнички поднесемо удар. Праштам ти, о Боже, целом свету праштам!

ЈОВАНКА

Колико си великодушан, Владимире! Одиста твој опроштај окрепио ме је, дао ми је нове снаге, дао ми је поуздања. Идем, идем тамо да дахом своје среће задахнем самртницу. Помоћи ћу јој, помоћи ћу јој!...

16.

ВЛАДИМИР, затим ДОКТОР

ВЛАДИМИР

(Сам).

Боже, буди и ти великодушан! Моја Олгица сад треба да живи; око ње ће се сад прибрати и

отац и мајка и живеће све троје лепо, мирно, срећно, онако како је и теби драго, Господе! (Ослушкује).
Да ли јеца?... Не, учинило ми се.... Што је тамо тако тихо, сасвим тихо? (Полази тамо у собу).

ДОКТОР

(Појављује се на вратима и рукама му забрањује да уђе).

ВЛАДИМИР

Да је видим?

ДОКТОР

Не, молим те... доцније!

ВЛАДИМИР

Али зашто?

ДОКТОР

Настала је криза, она се бори. Не смемо је узнемиравати.

ВЛАДИМИР

(Хвата га грчевито за руку).

Је ли то самртна борба?

ДОКТОР

Ко зна... Бог је велики... надајмо се све до последњег тренутка. (Повлачи се).

ВЛАДИМИР, затим МОМАК

ВЛАДИМИР

(Сав сломљен, повлачи се натраг, ослони се на сто и гледа тамо у собу очекујући катастрофу, што показује и изразом лица и покретима).

МОМАК

(Улази с поља).

Извините, на пољу никог нема.

ВЛАДИМИР

(Утишава га рукама да полако говори).

МОМАК

Једно писмо.

ВЛАДИМИР

Дајте
Добро! писмо, загледа равнодушно у адресу).

МОМАК

Наређено ми је да предам госпођи у руке.

ВЛАДИМИР

Добро, добро, идите.

МОМАК

(Одлази).

18.

ВЛАДИМИР (сам)

ВЛАДИМИР

(Оде до левих врата, погледа и послушкује; врати се, седне за сто, немарно гледа у адресу).

Њој, извесно је ко пита за здравље Олгичино, или је теши, или јој препоручује какав лек... (Сине му та мисао). Могуће да јој препоручује какав лек... већ неколико је таквих писама било.... (Нервозно отвара писмо и пронерази се кад сагледа потпис). Он... Министар!.... (Скочи, згужва писмо и баци га, затим страшно гледа у писмо, доми се, дохвата га и поново развија. Чита). „Драга госпођо. Не извештавате ме никако о стању здравља Олгичиног. Ви знате, да мене њено здравље толико исто брине колико и вас; ви знате колико је мени драго то дете, једина залога наше некадање љубави...” (Испусти писмо, поражен, смљављен, дочепав се за косу, хоће да рикне и зине, али нема гласа. — Дуга пауза. Најпре мртва тишина, а затим чује се из леве собе Јованчин врисак. Он остаје у истом положају, глуп и нем).

19.

ЈОВАНКА, ВЛАДИМИР

ЈОВАНКА

(Дојури, опуштене косе и јецајући).

Владимире... изгубили смо је!....

ВЛАДИМИР

(Остаје нем и равнодушан, гледајући као скамењен у оно писмо, које пред њим на патосу лежи).

ЈОВАНКА

Владимирире... наше дете је умрло!

ВЛАДИМИР

(Као и пре).

ЈОВАНКА

Владимири!.....

ВЛАДИМИР

(Као и пре).

ЈОВАНКА

(Види да он гледа у писмо).

Владимири... ово писмо ваљада? (Узима писмо, не
тишњично га прочита, цмкне ужасно и пада на патос, обавије руке
око његових ногу, а чело покајнички наслони на њих).

(Завеса врло лагано пада)

ОБИЧАН ЧОВЕК

шала у три чина

Место предговора учинићу ове две интимне исповести.

Године 1899 расписала је управа Народног Позоришта у Београду драмски конкурс. За тај конкурс спремио сам ја драму *Тако је морало бити*. *Оправдано* или *неоправдано*, ја тада нисам веровао у добро расположење према мени господе која су била у жири-у, те сам све чинио што би могло прикрити да сам ја писац комада *Тако је морало бити*. Измеђ осталог, дође ми на ум да би добро било када би написао и једну шaljиву игру и поднео је на конкурс. Господа из жири-а, нагађајући који је чији комад, извесно би се зауставила пред овом шaljивом игром и њу приписали мени, те би тако била потпуно отклоњена сумња да сам ја писац и драме *Тако је морало бити*. Тако *Обичан човек* постаје у једноме тренутку тактичке потребе као оно у борби одређена јединица, којој је задаћа да на себе привуче велике непријатељске снаге те ослободи овим главни борбени фронт.

Друга би исповест била та, да *Обичан човек* води своје порекло од једнога интимнога догађаја. Са истих разлога и под истим околностима, под којима и јунак ове шaljиве игре, и ја сам био у при-

лици да се, у једноме београдскоме винограду, прикажем под туђим именом, само што је ситуација трајала свега двадесет минута, колико је трајала посета лица пред којим се нисам смео казати својим именом. Из тога сам случаја доцније развио ову шаљиву игру.

Шала *Обичан човек* нема претензија да расправља тезу о двојству (човек и песник) које се сукобљава у једној особи. Та се теза, у колико се она ипак запажа, наметнула силом прилика изазваних интригом, на којој је заснована ова шала. Пишући овај комад, моје претензије нису биле веће до да нашем изворноме репертоару дан једну ведру, шаљиву игру. Тако је *Обичан човек* и примљен те, радо гледан и лако изводљив, он убрзо са позорнице залази и кроз сва наша дилетантска друштва и постаје највише играни комад за последњих тридесет година.

Обичног човека написао сам 1899 године (игран први пут на београдској позорници 1900 године), али то не значи да од *Народног Посланика*, *Сумњивог Лица* и *Протекције* (1888 г.) пуних десет година нисам ништа писао. Године 1896 написао сам *Прву парницу*, шала у три чина, која је 1897 године четири пута приказивана на београдској позорници, но који комад по мишљењу, и моме и тадање критике, није успео. Тај би комад, по хронолошком реду, имао ући у овај зборник пре *Обичног човека* али је он приликом пропасти позоришне архиве,

1915 године, пропао негде и није више нађен. Можда је то и добро, а можда и није јер, колико га се сећам, основа на којој је замишљен и развијен, била је доста добра те не би био узалудан труд око његове прераде.

Ово је пето издање *Обичног човека* Он је први пут објављен у Одавићевој *Новој Искри* (1900 г.) одакле је исте године и прештампан у засебну књигу. Штампан је затим као 33 свеске новосадског Зборника позоришних дела (1902. год.) трећи пут као 96 књига Српске Књижевне Заједнице (1905 год.) а четврти пут као посебно, моје издање.

У овом издању има неких врло малених и приметних поправака и допуна.

Л И Ц А

Арса Милићевић, трговац.

Марија, његова жена

Душан }
Зорка } њихова деца.

Вићентије Петровић, чиновник у пензији.

Софија Дамњановић, удова

Жарко Дамњановић, њен син

Јованче Мицић, трговац из унутрашњости.

Перса, његова жена.

Никола, момак код Арсе.

Догађа се крај Београда, у винограду Милићевићеву,
на Топчидерском Брду.

ЧИН ПРВИ

Зеленило и јака светлост. У дубини сеница, под којом су пољски сто и столице. Између сенице и једног високог грма љуљашка, а напред, с десне стране, пољска клупа.

1.

ЗОРКА Сама

ЗОРКА

(Седи на љуљашци, љуљашка се држећи књигу лепо повезану. Обучена је лако, а на глави јој пољски сламни шешир, окићен свежим цвећем. Чита).

Што л' у зору цвеће слађе мири гором,

И тичица кличе к'о најлепша нада;

И молитва моја топлија је зором: —

Да ли што се и ти тада будиш млада?

(Спусти књижницу на крило).

Сад ми је лепша ова песма, овде на љуљашци, у овом зеленилу. То нисам знала, а одсад ћу само на љуљашци читати његове стихове: да не додирујем земљу, летећи кроз ваздух, дишући брже и осећајући природу још свежијом. На љуљашци!

О, Боже, како то нисам знала! Него, није то само на љубашци; мени се његови стихови и иначе допадају. О, лепи су они, ма где се читали! (Силази с љубашке). Ох, што бих волела, кад бих имала коме да поверим своју тајну! Тако бих волела! Могла бих Душану? Зашто не, брат ми је! Али знам да би ми се смејао. Ко је то још чуо и видео: волети неког, а не познавати га! Сваки би ми се смејао, а истина је жива, ја волим тог Дамњановића. Не само његове песме, него и њега волим. Не варам се ја. И сама сам увек мислила да се варам, али не варам се. Никад га нисам видела, и знам само то да је млад и да је написао ове песме. Боже, да кажем ком, одиста би ми се смејао. Али зато ми се та љубав још више допада; допада ми се што није обична; не волим нешто обично. (Отвара опет књигу и чита).

Као вихор, као дах

Хитро, топло као зрак....

Не, не! То ипак треба на љубашци читати.
(Пође ка љубашци, али у том долази Вићентије, те Зорка застане)

2.

ВИЋЕНТИЈЕ, ЗОРКА

ВИЋЕНТИЈЕ

(Стар момак, укусно обучен и чисто избријан, реуматичан. На глави носи сламни шешир, а улази под сунцобраном).

Ти си ту, Зорице! А где ти је отац?

ЗОРКА

По цели дан је доле код мајстора; тамо где се
оправља ограда.

ВИЋЕНТИЈЕ

Знам, али (Гледа на часовник) време је већ за на-
шу партију шаха.

ЗОРКА

Је л' те, чика Вићентије, ви волите стихове?
Је л' те?

ВИЋЕНТИЈЕ

Какве стихове?

ЗОРКА

Па тако, на пример, стихове о љубави?

ВИЋЕНТИЈЕ

О, љубави? — Па овај... како да ти кажем,
могао бих и да их волим. Зашто да их не волим?

ЗОРКА

Молим вас, да вам прочитам само ове. (Тражи по
књизи и нађе). Али знате шта? Да седнете на љу-
љашку, да се љуљате, а ја ћу да вам их читам.

ВИЋЕНТИЈЕ

Каква љуљашка?

ЗОРКА

Па ето овамо. Седите па се љуљајте, а за-
жмурите, па онда, ако сте заљубљени — истина,
чика Вићентије, јесте ли ви заљубљени?

ВИЋЕНТИЈЕ

(У незгоди, за се).

Хм! Није него још нешто! Као да се такве
ствари говоре деци. (Гласно). Та, оно, нисам; али...
Могу ја сасвим зажмурити и љуљати се, а не бити
заљубљен.

ЗОРКА

Замислите, чика Вићентије, да сте заљубљени,
и да не познајете ону коју волите.

ВИЋЕНТИЈЕ

Ето ти сад! Откуда се то може замислити?

ЗОРКА

Може, седите само на љуљашку и зажмурите,
а ја ћу вам читати стихове, па ћете онда осетити,
како ће нешто топло да вам проструји кроз срце,
кроз крв и кости...

ВИЋЕНТИЈЕ

Кроз кости? (Хвата се за колена). Ух!

ЗОРКА

Шта вам је?

ВИЋЕНТИЈЕ

Ниси требала да ми помињеш кости; сећаш ме, само мојих мука! Струји мени кроз кости већ одавно.

ЗОРКА

Шта?

ВИЋЕНТИЈЕ

Ех, шта! Кад је човек реуматичан, мора се одрећи сваког уживања, и све му је задовољство трљање шпиритусом и камфором.

ЗОРКА

А, је л' зато ви, чика Вићентије, увек миришете на камфор?

ВИЋЕНТИЈЕ

Не знам, то нисам приметио, али знам да не миришем на љубичицу.. (Седа на клупу). Нисам тако стар, али тај проклети реуматизам! Па још кад ми га ко помене!

ЗОРКА

Па што се не лечите?

ВИЋЕНТИЈЕ

Ех, што; нема ко да ме негује. Ево, дошао сам вам у госте, на чист ваздух, али — не помаже ту само чист ваздух, већ нега, нега!

ЗОРКА

Забога, зар вас ми не негујемо и не пазимо?

ВИЋЕНТИЈЕ

Та како да не! Не кажем ја то, али није то та нега, већ ту треба да се трља, маже, завија. Има ти ту триста ствари, а то, душо, може човек само у својој кући и имајући кога крај себе.

3.

АРСА, ПРЕЂАШЊИ

АРСА

(Омаден и дежлекаст, весела изгледа, Носи под левом мишком шаховску кутију и у истој руци шешир, а десном се брише од зноја).

Где си ти?

ВИЋЕНТИЈЕ

А где ћу бити него овде. Овде сам ја сваког дана у исти час и у исти минут, него ти не долазиш на време.

АРСА

(Ставља шаховску кутију на сто и отвара).

Ама имам ти муку са оним мајсторима; недељу дана праве ми једну ограду. (Намешта фигуру).

ЗОРКА

Ви ћете сада шаха. Да вас не узнемирујем?

ВИЋЕНТИЈЕ

Зашто? Не узнемирујеш нас.

ЗОРКА

Знам, знам; али кадгод ко изгуби, мене изгди. Волим да се склоним.

4.

АРСА, ВИЋЕНТИЈЕ

А Р С А

Али слушај, један услов: да играмо као људи и браћа.

ВИЋЕНТИЈЕ

А како смо досад играли?

АРСА

Прво и прво, не смеш да узвикујеш! Јер ти, брате, кад мрднеш једну фигуру, тако се раздереш, као да отимаш какав град, а то мене престрави. Знаш да сам меког срца.

ВИЋЕНТИЈЕ

(Намешта и он фигуру).

Ето ти сад; ако си ти меког срца, а ја сам меких костију, па ћутим и трпим.

АРСА

Ето, ономад, кад си направио шахмат, тако си дрекнуо, да ја у мало нисам добио лупање срца.

ВИЋЕНТИЈЕ

Добро, добро, голубе. Кад ти одјутрос постављаш услове, и ја ћу: прво и прво, нећу по два часа да мислиш код сваког покрета. Ти, брате, кад хоћеш да повучеш фигуру, дрхћеш као да ћеш потписати меницу. Па онда стењеш, чупаш бркове, гризеш нокте и радиш такве ствари, да те је страха погледати.

АРСА

Добро, добро. Хајде полази, твоје су беле!

ВИЋЕНТИЈЕ

(Мало размишља, па повуче фигуру).

Хајде, помози Боже!

АРСА

Ево, не размишљам, видиш. (Миче).

ВИЋЕНТИЈЕ

Јест код првог. А дедер, голубе си ми мој, да те видим сад! (Код тих речи узвикне и тресе фигуром).

АРСА

(Тргне се).

Ама немој, брате Вићентије, утишај се. Каква ми је то забава, кад ми преседне! (Миче).

ВИЋЕНТИЈЕ

Пресешће теби тек, док макнем овог, видиш ли, овог ђиду! (Миче. Арса се задуби над таблом, завлачи прете у косу и чуна бркове). Е, док ти смислиш, ја бих могао читати новине. Истина, добро се сетих, је ли донео одјутрос момак пошту из вароши?

АРСА

Бога ми, добро кад помену пошту. (Тражи по џеповима). Видиш, ја бих заборавио; имаш одјутрос једно писмо. — А, ево га! (Даје му, па се и даље задуби у таблу).

ВИЋЕНТИЈЕ

(Више за се)

Немам баш ни од кога да очекујем писмо. (Загледа адресу, па отвара и, пошто прочита потпис, расположи се, устаје од стола, те долази напред). Откуда она да ми пише? Шта би имала да ми пише? (Осврће се, да га не слуша Арса, па онда подугласко чита). „Поштовани господине” (Говори). А могла је баш рећи и „драги господине”. — (Чита). „Не знам како да вас известим о ствари, која је за ме тако непријатна. Мој син, тек што је свршио Велику

Школу, није имао преча посла, него да напише једну несташну политичку песму..." (Говори). Хм! Није него још нешто. (Чита). "...и стога је осуђен на шест месеци затвора". — (Говори) Бестрага му глава! Требало га је осудити на шест година; (Чита). „Ви ћете појмити, колика је то опет сметња да се остваре ваше намере, с којима сам се ја већ сагласила. Једини би излаз био ипак Ваша помоћ. Ви добро стојите код меродавних. Ваша реч учинила би много, а и ја сам већ предузела извесне кораке. Да ли ћете бити тако добри, да дођете к мени што пре, те да вам усмено још боље ствар објасним. Ваша поштоватељка Софија Дамњановићка". (Говори). Ето ти сад! Све којешта; све наопако! И какав је то безбожник, будите бог с нама, који пише политичке песме! Песма је зато, да се у њој пева, на пример: „Дођи ми, дођи, драгана"... и тако нешто, а не политика. То нисам још никад чуо, да се политика пева!

АРСА

Вићентије, ја повукох.

ВИЋЕНТИЈЕ

Хвала Богу! Мичи сад и за мене!

АРСА

Како? Зар нећеш ти?

ВИЋЕНТИЈЕ

Не игра ми се.

АРСА

(Устаје и прилази му).

Зашто, човече; шта ти је?

ВИЋЕНТИЈЕ

Тако, не игра ми се, пресело ми је. Засело ми нешто у грлу, као да сам прогутао лауфера или топ.

АРСА

Ама, реци шта је?

ВИЋЕНТИЈЕ

Кад буде време, казаћу ти. Него — можеш ли наредити да се упрегну твоја кола? Морам одмах ићи у варош. Нећу се дуго забавити, вратићу се до ручка, али — морам ићи, дабогме да морам. Слушај, ако ми не даш кола, ја ћу ићи пешке.

АРСА

Али, молим те, како ти не бих дао кола! Кад сам ти их одрекао? (Отрчи левој кулиси и виче) Машо, Машо! Нема га! Завуче се неваљалац у коњушницу, па спава по цели дан, напије се, а кад га питаш од чега, он вели јео много грожђа, Никола, ој Никола, зовни ми Машу; или не, слушај реци му нека одмах упрегне фијакер. Одмах, разу-

меш ли? (Прилази Вићентију). Па добро, шта је то?
Хоћеш ли ми рећи?

ВИЋЕНТИЈЕ

(За се)

И откуд баш њен син да се нађе да пише политичке песме? Као да то није могао писати ма ко други, когод на пример који и нема мајку.

АРСА

(Радознало).

Имамо времена, док Маша упрегне; ако би хтео, могао би ми и рећи шта је у ствари. Шта знаш, можда бих ти могао и ја помоћи?

ВИЋЕНТИЈЕ

(Пошто размишља мало).

Имаш право, ти си ми најбољи пријатељ. Од тебе није требало ни до сада да кријем, и ако ми ти ту немаш шта да помажеш.

АРСА

Шта знаш?

ВИЋЕНТИЈЕ

Знам. Него ево баш да ти кажем, шта је у ствари. Ти, брате, видиш како се ово из године у годину стари, па онда болести — ево овај мој ревматизам... Право да ти кажем, запустићу се, сасвим ћу се запустити. Хвала ти, ти си ме позвао,

ето, у госте, да проведем овде у винограду месец два. Али није то само чист ваздух; мени треба и неге. На пример, ја се морам сваки дан трљати.

АРСА

Молим те, ако је то, па да те трљамо.

ВИЋЕНТИЈЕ

Ама није, човече, него хоћу уопште да ти кажем да мени треба неге. А ко ће да ме негује, реци сам? Тако некако испустио сам да се женом док сам био млађи, а сад...

АРСА

Сад је већ доцкан.

ВИЋЕНТИЈЕ

Шта доцкан? Зашто доцкан, као бајаги?

АРСА

Вићентије, брате, па ја као мислим...

ВИЋЕНТИЈЕ

Мисли ти како хоћеш, ја ћу да се женим. Ето, то је то што имам да ти кажем. И зашто да се не женим, као бајаги; зар сам ја баш толико стар? Нећу да се женим онако лудо, тек да имам жену, него паметно, старију жену, на пример удовицу, или онако домаћицу жену, управо рећи друга. Шта имаш ти противу тога?

АРСА

Молим те, ништа.

ВИЋЕНТИЈЕ

Па ето видиш, и нашао сам жену такву какву сам желео и, право да ти кажем — што да кријем, готово сам свршио.

АРСА

Свршио?

ВИЋЕНТИЈЕ

То јест, нисам потпуно свршио, али у ствари то је свршено. Питао сам лепо жену, и она ми је лепо одговорила.

АРСА

Како ти одговорила?

ВИЋЕНТИЈЕ

Како! Тако лепо. Каже: имам сина који свршава Велику Школу; догод ми је он у кући, не могу то чинити, а кад сврши школу и добије државну службу, тада већ може бити што.

АРСА

Па је ли свршио школу?

ВИЋЕНТИЈЕ

Свршио је, али наопако! То ми и пише жена одјутрос.

АРСА

Шта?

ВИЋЕНТИЈЕ

Тек што је свршио школу, а он написао некакву политичку песму, па власт, дабогме, осудила га на шест месеци затвора. Којешта, песма му треба! А слушај, и она твоја...

АРСА

Која?

ВИЋЕНТИЈЕ

Она, Зорка. По цели дан само песме чита. Ето, одјутрос у мало ме овако болесног ~~не~~ попе на љуљашку, па још жмурећи, да ми чита неке песме! Избиј ти то њој из шака и из главе. Песме су најпоганија ствар на свету. Нити сам ја још видео паметна човека, онако човека од реда, чиновника на пример, да пише песме, него све нека дечурлија.

5

НИКОЛА, ПРЕЂАШЊИ.

НИКОЛА

Кола су готова. (Уклања се одмах).

ВИЋЕНТИЈЕ

А, готова? Врло добр^е. (Узима сунцобран и полази).

АРСА

(Испраћајући га).

Слушај, пожури. Ваљада ћеш бити за један час овде. Знаш да имамо госте на ручку. Ми нећемо седати за сто, сачекаћемо те.

ВИЋЕНТИЈЕ

(Већ за кулисом).

Добро, добро, доћи ћу брзо.

6.

АРСА, затим МАРИЈА.

АРСА

(Сам).

Откуд сад то? Просто упали се човек! Да ми је знати само: ко га је то навео, ко му то пуни главу, и зашто је он то досада од мене крио? Не би ми ни сад казао да не паде у ватру.

МАРИЈА

(Долази с лева).

Што одоше наша кола у варош, Арсо?

АРСА

Што? Ходи да ти кажем, па да се чудиш и крстиш.

МАРИЈА

Шта је, за бога?

АРСА

Одвезла су младожењу.

МАРИЈА

Што се шалиш, Бога ти?

АРСА

Волео бих и ја да је шала, али истина је.
Вићентије хоће да се жени.

МАРИЈА

Шта кажеш?

АРСА

То што си чула. Хоће да се жени.

МАРИЈА

Ама, иди с милим богом!

АРСА

Е, то ти је, па сад веровала ти или не веровала.

МАРИЈА

Па добро; ти си ми увек причао, како он
неће никад да се жени, како ти је чак обећао
да ће нас помоћи, кад удајемо Зорку.

АРСА

То је, видиш! И ако нисмо сасвим блиски сродници, он нема ближега. Не кажем да би све нама оставио, али тек, толико би могао да нам помогне, да збринемо Зорку.

МАРИЈА

А ако се ожени?

АРСА

Ако се ожени, онда... (Махне руком, као кад би рекао: „би и прође“).

МАРИЈА

Боже, Арсо, па ко то направи? Да није неки наш душманин?.. А коју узима?

АРСА

Знам ти ја? Неку удовицу... Али свеједно, која је да је, теглиће себи и видећеш како ће се он одбити од нас. Знам ја како је то, кад се матор момак ожени.

МАРИЈА

Јеси ли чуо, волела бих да знам, која је то и ко то све направи. Па добро, је ли свршена ствар, или сад тек почела?

АРСА

И да је тек сад почела, за нас је свршена.

7.

ЗОРКА, ПРЕБАШЊИ, затим ДУШАН И НИКОЛА.

ЗОРКА

(Дотрчи).

Ето браце из лова; носи нешто, уловио је.

МАРИЈА

Ако је што добро, бар за ручак, и тако немамо ништа пробрано.

ДУШАН

(На глави му бела капа с платном на потиљку, на ногама чизме, о врату ловачка торба и лов, а о рамену пушка).

Ево вам лова, а нисам био врло срећан.
(Скида пушку и торбу и додаје Николи, који је дошао за њим и који одмах односи све).

ЗОРКА

Јеси ли далеко ишао?

ДУШАН

Нисам.

МАРИЈА

Да ниси ознојен?

ДУШАН

Нисам, лагано сам ишао.

МАРИЈА

Ја одох да ти спреим преобуку и да наредим ручак. (Хоће да пође, па се врати). Слушај, ако хоћеш хајде у кућу, Арсо; да проговоримо још реч две. Не може, знаш, та ствар да ми изађе из главе. (Одлази).

АРСА

Хајде! (Вади једно писмо из џепа), Ево и за тебе има јутрошњом поштом једно писмо. (Даје га Душану и оде за Маријом).

8.

ЗОРКА, ДУШАН.

ЗОРКА

Зар си сасвим сам био?

ДУШАН

Никад ја нисам сам, кад је са мном мој Азор.

ЗОРКА

Што не отвориш писмо? Зар можеш трпети да га не отвориш? Ја то не бих могла, не бих никако могла.

ДУШАН

(Међући неотворено писмо у џеп).

Знам шта је. Је ли већ дошао ко од гостију?

ЗОРКА

Није нико, а чика Вићентије је отишао у варош.

ДУШАН

Тако. Па ти си била сама од јутрос?

ЗОРКА

Нисам, читала сам Дамњановићеве песме. Кад их читам ја никад нисам сама, мени онда други чак и смета.

ДУШАН

Та колико ћеш их пута већ читати?

ЗОРКА

По сто пута, непрестано, увек! Ах, то су тако лепе песме; ја их већ половину знам на памет. Обећао си ми да доведеш који пут Дамњановића. Познајем толико твојих другова, а њега не познајем. Је ли то мали човек, је ли као ти? Њега, је ли, сви поштују и цене?

ДУШАН

Како ја видим, ти си готово у тог Дамњановића заљубљена, и ако га никад ниси видела.

ЗОРКА

(Загрли га).

Ја не знам; не могу да тврдим, али одиста — и ма да то изгледа неприродно и смешно чак,

ипак... Је ли, ти се не би љутио кад бих ти ја то признала?

ДУШАН

Ето ти сад, што да се љутим? Кад би та љубав била озбиљна, ја бих се премишљао шта да ти саветујем.

ЗОРКА

Уверавам те да је озбиљна. Ја се сама себи чудим шта ми је. Покушала сам да се уверим није ли шала; питала сам се толико пута: зар је могуће волети кога, а не познавати га?... Али, ако је то љубав: мислити на кога непрестано, успављивати се тим мислима, сањати његов замишљен лик, будити се са осмехом на уснама, са задовољством које доноси тако пријатан сан; загревати се, заносити се, одушевљавати се, узбуђивати се оним речима које су потекле из његове душе; ако је све то љубав...

ДУШАН

Онда си ти заљубљена! А како би другаче и могло бити кад ето си и ти постала поета. Та ти, од како читаш те песме, не умеш већ више ни да говориш обичним језиком.

ЗОРКА

А ти се љутиш, је ли, што ти овако отворено казујем своје осећаје? Ја мислим да према теби морам бити искрена?

ДУШАН

Разуме се. Само, ја мислим да све то није још тако озбиљно.

ЗОРКА

Мислила сам и ја погдекад; покушавала сам да се сама себи насмејем, да се одбраним... па, што сам се јаче бранила све ме је јаче освајало.

ДУШАН

Охо! Па то значи да би о томе ових дана могли и мало озбиљније да разговарамо. Иди сад у кућу па ми пошљи једну кафу и новине.

ЗОРКА

Сама ћу донети. Зашто ових дана, ја бих волела сад одмах да разговарамо о томе. Ја не могу да сачекам то твоје „ових дана“. Хоћеш, је ли да хоћеш одмах, само да ти донесем новине?

ДУШАН

Добро, добро, донеси!

ЗОРКА

(Одлази).

ДУШАН

Детињарије! (Седа на клупу) Боже Господе, да дуга времена! Ето већ и чика Вићентије побегао мало у варош. Да видим из новина, ако се игра што добро у позоришту, па да сиђем и ја вечерас. (Вади писмо из џепа). Ово ће бити Огњановић. Знам унапред шта јавља, каква беспослица! (Дотле је отворио писмо и сагледао потпис). Дамњановић! Гле, шта ће он? (Устаје и чита). „Драги Душане. Ти знаш ваљада за мој случај. Ја сам поводом оне песме осуђен шест месеци затвора; овог часа чујем, да је и у касацији свршено, и сутра, најдаље преко-сутра, бићу ваљада и затворен. Како су околности моје и моје матере такве, да ми је то немогуће поднети, одлучио сам да пребегнем у Аустро-Угарску, где ћу, радећи на новинама, животарити, док ми се не допусти повратак. Да бих могао то извршити, потребна ми је твоја помоћ и не ради доћи ћу сутра теби у виноград, где ћу ти објаснити, како ћеш ми помоћи”. (Говори). Сутра? То је већ данас. Можда је долазио, па ме није нашао. Никола, еј Никола, — Никола! (Наставља читање). „На тебе ваљада смем рачунати, а пишем ти у напред, да сутра не одеш где из винограда, у ком би случају све пропало. Твој Жарко.” (Говори) Ако ме је тражио, мислиће одиста да сам немарљив и да

му нисам хтео помоћи. (Николи). А, ту си, ходи овамо!

10.

НИКОЛА, ДУШАН

ДУШАН

Није ли ме одјутрос ко тражио?

НИКОЛА

Није, господине.

ДУШАН

Нико, нико?

НИКОЛА

Нико, господине.

ДУШАН

Један млад човек мојих година. Морао је долазити, само га ти ниси видео. Иди у кућу, па питај.

НИКОЛА

Није, забога; та видео бих га ја. Него овај су час стала једна кола код вратница: нисам видео ко је, јер ме ви дозвасте.

ДУШАН

Сад, је ли? Врло могуће, добро, добро.
(Отрчи брзо).

11.

НИКОЛА, ЗОРКА

НИКОЛА

(Сам)

Нисам га видео! Као да мени требају четворе
очи, да видим једног човека.

ЗОРКА

(Носи на служавничку кафу а у руци један свежањ новина
те и једно и друго ставља на сто под сеницом).

Где је Душан, Никола?

НИКОЛА

Господин? Стигоше једна кола, неки гост, па
господин отрча у сусрет.

ЗОРКА

Гости? Стигли већ? Никола, трчи зови оца,
ено га доле где се оправља она ограда. Да ли
зна мајка?

НИКОЛА

Не знам, госпођице.

ЗОРКА

Ја ћу у кућу, да јој јавим; иди ти само зови оца! Реци му, стигли гости. (Отрчи она на једну, Никола на другу страну).

12.

ДУШАН, ДАМЊАНОВИЋ

ДУШАН

Кажем ти, сасвим је мало требало, па да ме не нађеш; да си раније дошао, тако би било.

ДАМЊАНОВИЋ

Па ја, управо, бојећи се тога и писао сам ти један дан раније.

ДУШАН

Али сам ја тек сад добио писмо, тек сад. Писмо је до душе стигло још јутрос, али сам се ја сад вратио из лова.

ДАМЊАНОВИЋ

Слушај, можда и немамо довољно времена. Ја ти одмах морам објаснити свој положај, да бисмо се саветовали, како да се управљам према твојима. Дакле, ја морам да емигрирам.

ДУШАН

Молим те, сав ти стојим на расположењу.

ДАМЊАНОВИЋ

Тоба ради Драгиша...

ДУШАН

Петровић?

ДАМЊАНОВИЋ

Да. Он ће, тога ради, вечерас прећи у Земун и удесити тамо да се нађе какав чамац. Ја сам унапред рачунао на тебе, и казао сам да се чамац дотера овамо, иза оних врба. То није далеко одавде?

МАРИЈА

Сасвим си добро смислио; то је овде испод нашег винограда.

ДАМЊАНОВИЋ

Тако сам рачунао. Али док се то удеси, док Драгиша спреми све, док се врати, док нам јави, могу проћи два, три, па и четири дана; могу ли ја дотле рачунати на твоје гостопримство?

ДУШАН

Шта говориш? Којешта! Ако хоћеш, два, три и четири месеца. Једва те чекам, а и моји ће ти се радовати.

ДАМЊАНОВИЋ

Али има ту и неких незгода.

ДУШАН

Ничега. Којешта!

ДАМЊАНОВИЋ

Мислим ово, на пример: у Београду се не би никако не би смело сазнати да сам ја овде; ја треба да сам скривен, јер сам већ сад у бегству; па не знам како би то твој отац примио, и уопште, не би ли се то одало.

ДУШАН

(Замисли се).

Да видиш...

ДАМЊАНОВИЋ

Такве се ствари не врше са знањем многих. Један, два пријатеља само... Ја сам изабрао тебе и Драгишу.

ДУШАН

Па ко би ти и био пречи? — Али, видиш, то си добро приметио. Није ту само мој отац, него нас има ваздан. Код нас је у гостима неки далеки рођак мога оца, један најлојалнији чиновник на свету. Он би те се гнушао, кад би чуо да си ти оно писао; он би то био кадар. Није мени ни за шта друго, само да тебе не омете. То је, видиш, једна тешкоћа и...

ДАМЊАНОВИЋ

Па добро, шта ме саветујеш?

ДУШАН

(Размишља).

Нешто би доиста требало да ти саветујем. Кад се не би казао ко си? Али... не може; немогуће је не казати се. Па ипак то је једини начин, да не кажеш ко си, но да се представиш и мојима и свакоме под другим именом? А? Шта мислиш?

ДАМЊАНОВИЋ

Па готово то би још најбоље било. Тако би се најбоље сачувала ствар.

ДУШАН

Знаш шта; ти се сећаш оног нашег школског друга из Јагодине — Владимира Мицића. Ето, узми његово име. Ја ћу те претставити као свог друга Владимира Мицића? Бива ли?

ДАМЊАНОВИЋ

Мисао је врло добра.

ДУШАН

Управо славна! Под тим си именом безбедан, а после три или четири дана... Зна ли још ко да си овде?

ДАМЊАНОВИЋ

Нико, осим Драгише и моје мајке. Мајци сам поверио.

ДУШАН

Мајци, разуме се. Али признај да је ово добро смишљено! Само ваља да смо обазриви, да не заборавимо име. Знаш, да смо узели ма какво произвољно име, могли бисмо се и збунити, али овако ћемо се увек опоменути због Мицића. Зато сам ти, видиш и предложио да узмеш име нашег друга, које нам мора одмах пасти на памет.

13.

МАРИЈА, ЗОРКА, ПРЕЂАШЊИ

ДУШАН

А, мајко, Зорка; ходите да вам представим једног свог доброг пријатеља, мог школског друга. Жжж... Владимир Мицић. Дошао је да ме види; нисмо се видели већ годину дана. Ово је моја мајка и моја сестра.

МАРИЈА

(Дамњановићу, који хоће да јој пољуби руку).

Живи били, синко. Добро нам дошли! Душан је и онако сам, па ће му сад са вама бити пријатније.

ЗОРКА

Ја се сећам, да ми је Душан помињао и ваше име, говорећи ми погледај о својим друговима.

ДАМЊАНОВИЋ

Извините, ја сам непозван дошао.

МАРИЈА

О, молим...

ЗОРКА

Ми једва чекамо госте.

МАРИЈА

(Споља се чује жагор и препирка).

Но, хвала Богу, ево га и чика Вићентије. Стигао је. Седите, молим вас.

14.

ВИЋЕНТИЈЕ, АРСА, ПРЕБАШЊИ

АРСА

Ево га и Вићентије.

ВИЋЕНТИЈЕ

Ја сам тачан као часовник; ево сам вам пре гостију дошао. Нисте због мене чекали.

МАРИЈА

Па ипак нам је један гост дошао пре вас.

ДУШАН

Гост изненада. Мој школски друг и најбољи пријатељ Влајко Мицић. Ово је мој отац; ово је чика Вићентије, наш рођак и врло добар пријатељ.

АРСА

Мило ми је, мило ми је!

ДУШАН

Биће нам гост два три дана.

АРСА

Ако, добро нам дошао! Нама су гости увек мили. А ви сте ваљда и школски другови?

ДУШАН

Да, и то добри другови.

АРСА

Ви сте београђанин?

ДУШАН

Не. Влајко је родом из Јагодине.

АРСА

А, тако?

ВИЋЕНТИЈЕ

Из Јагодине?

ДАМЊАНОВИЋ

Да.

ВИЋЕНТИЈЕ

А рекосте, зовете се...?

ДУШАН

Влајко Мицић.

ВИЋЕНТИЈЕ

Ама, да нисте ви нешто син Јованче Мицића?

ДАМЊАНОВИЋ

(Мало збуњен).

Па... да, његов син.

ДУШАН

Јест, јест, Влајко је његов син.

АРСА

Ама, Јованчин син?

ДАМЊАНОВИЋ

(Још више збуњен).

Да.

АРСА

Ама ти Јованчин син?

ВИЋЕНТИЈЕ

Гледај, молим те, Јованчин син!

АРСА

Болан, брате, ко би се томе надо! Па Јованча је мој најбољи пријатељ! (Гри га). Ходи, ходи овамо да те као своје дете загрлим.

ВИЋЕНТИЈЕ

(Отима га од Арсе те га и он гри).

О Господе, Јованчин син, син мога најбољег пријатеља.

АРСА

Ето ти, људи, што ти је судбина! Знаш ли ти море да смо ја и Јованча браћа, браћа а не друго. (Отима га од Вићентија па га он гри),

ВИЋЕНТИЈЕ

Е, одавно се нисам тако обрадовао. Бога ми, као да сам самог Јованчу видео. (Отима га од Арсе па га гри).

АРСА

Гледај, гледај молим те, што ти је судбина! А откад Јованчу нисам видео. Које си му ти дете?

ДАМЊАНОВИЋ

(Потпуно збуњен).

Ко, је л' ја?

ДУШАН

Јединче. Замислите, он је јединче у оца.

ВИЋЕНТИЈЕ

Јединче? Ама како то, он беше много деце имао. Мислим седморо.

АРСА

Ама како седморо, имао је деветоро.

ВИЋЕНТИЈЕ

Седморо кад ти кажем, три кћери и четири сина.

АРСА

Е, ја кажем деветоро: три кћери и шест синова. (Дамњановићу) 'Ајде, реци ти, колико је деце имао, је л' деветоро?

ВИЋЕНТИЈЕ

Или седморо?

ДАМЊАНОВИЋ

(Не знајући шта ће).

Он... он је овај... то јест... он није имао ни деветоро ни седморо деце, него осморо... да, било нас је осморо.

АРСА

Четири кћери и четири сина.

ВИЋЕНТИЈЕ

Три кћери и пет синова, је ли?

ДАМЊАНОВИЋ

Да, управо не. Дакле, имао је три сина и пет кћери.

ВИЋЕНТИЈЕ

Па добро, шта би са толиком децом, кад си му ти јединац? Где су остала деца?

ДАМЊАНОВИЋ

(Потпуно збуњен).

Ја не знам.

АРСА

Како, не знаш?

ДУШАН

(Да би спасао ситуацију).

Та забога поштедите га, немојте га о томе питати! Видите ли колико га је то потресло, да не уме ни да вам одговара. Поштедите га, јер то је једна велика породична трагедија. Сва су му браћа и сестре помрле, све је помрло.

АРСА

Ух, по богу брате!

ВИЋЕНТИЈЕ

Толика деца, ако бога знаш?

ДУШАН

Јест помрла су, те он остао јединац у оца.

АРСА

Бог нека их прости!

ВИЋЕНТИЈЕ

Да грдне жалости, а ми о томе нисмо ништа знали.

МАРИЈА

Та оставите дете, што сте га окупили с том жалошћу. Проговорите што друго.

ДУШАН

Разуме се, говорите о чему другом.

АРСА

Право кажете. Шта учини Јованче са оним плацем код станице?

ДАМЊАНОВИЋ

Са оним код станице? А да... продао је, продао је прошле године.

АРСА

Ама како продао прошле године, кад му га је држава експроприсала још пре седам година, због железнице?

ДАМЊАНОВИЋ

Да, тај је плац експроприсан?

АРСА

Па, је ли му плаћен?

ДАМЊАНОВИЋ

Јесте, плаћен му је прошле године.

ВИЋЕНТИЈЕ

Ама не може бити, јер плац му је држава вратила пре...

АРСА

Јест, враћен му је, и мени је казао.

ДАМЊАНОВИЋ

Јест, тај му је плац враћен.

ВИЋЕНТИЈЕ

А шта би, богати са оним Ристићем што се парничео са Јованчетом? Је ли жив још?

ДАМЊАНОВИЋ

Ристић?

АРСА

Јест, онај што беше кмет?

ДАМЊАНОВИЋ

А, онај? Умро је пре три године.

ВИЋЕНТИЈЕ

Ама, па ја сам га вид'о прошле године!

ДАМЊАНОВИЋ

А тај... јест, он је жив, потпуно је жив.

АРСА

А ја чух да је умро пре месец два.

ВИЋЕНТИЈЕ

Јест, ја сам читао и у новинама.

ДАМЊАНОВИЋ

А ви за тог Ристића питате? Он је умро,

ДУШАН

Ама шта сте га окупили па га питате све те тужне ствари? Зар не видите колико га то потреса па не уме ни да вам одговара честито! Оставите те разговоре, поштедите га.

МАРИЈА

Па јес', оставите дете. 'Ајдемо у кућу, већ је подне. Изволте!

АРСА

(Хватајући Жарка под руку).

Ходи ти са мном. Не пуштам те од себе, као да си ми рођено!

ВИЋЕНТИЈЕ

(Хватајући га с друге стране под руку).

Мило ми је, брате, као да сам самога Јованчу видео! (Водећи га под руку, одлазе)

ДУШАН

(Полазећи за њима).

О Господе Боже! Куд нам паде на памет да нађемо баш то име!

ЗАВЕСА

ЧИН ДРУГИ

Соба у виноградној кући са отвореном терасом, над којом се види у ноће истурено платно.

1.

ДАМЊАНОВИЋ, ЗОРКА

ЗОРКА

(Седећи за столом са књигом Дамњановићевих песама преда се).
Ево, слушајте и ово:

Тебе се туга још коснула није,
Ти јој роб ниси, плахо срце моје,
Па кличи и певај, певај песму среће,
Певај и љуби — љуби, све је твоје.

И срчи љубав из крунице цветне
Са које живот још прах није стрес'о
И сањај спове детињства и среће,
И живи живот безбрижан и вес'о!

ДАМЊАНОВИЋ

(Седи за истим столом пушећи цигарету).

Ви одиста те песме читате са толико осећаја.

ЗОРКА

А зар се оне могу другаче читати?

ДАМЊАНОВИЋ

Одиста не, али ви те песме тако искрено тумачите, као да казујете своје сопствене осећаје.

ЗОРКА

Да, то је тачно, јер ја у свакој овој песми, у свакоме стиху и у свакој речи, сретам свој осећај.

ДАМЊАНОВИЋ

Ох, да знате колико ме тиме чините срећним!

ЗОРКА

(Мало изненађена)

Срећним?

ДАМЊАНОВИЋ

Није ли то срећа, срести душу која је кадра схватити и примити ваше осећаје; срести душу која те осећаје признаје за своје; душу која вели: што осећаш ти, осећам и ја.

ЗОРКА

(Потпуно изненађена).

Али...?

ДАМЊАНОВИЋ

(Тргне се)

Ах, да... вама је чудно што ја тако говорим...
Да, то је одиста чудно, мора се признати да је
чудно, али, видите, и ја тако исто осећам као и
ви, и ја...

ЗОРКА

И волите ове песме као и ја, је л' те?

ДАМЊАНОВИЋ

Да ли их волим? Та оне су израз мојих соп-
ствених осећаја; оне су реч моје душе, оне су...

ЗОРКА

(Радосно тапше рукама).

Ох, како се радујем томе! О, како волим што
сам срела некога који ће их подједнако са мном
разумети. Ми ћемо их, је л' те, читати заједно:
по цео дан ћемо их читати. Ја то нисам имала
с ким до сада; читала сам их усамљена; чак сам
се по некад и крила да би их читала, јер су ми
се смејали.

ДАМЊАНОВИЋ

Смејали?

ЗОРКА

Не баш смејали, али су ме прекоревали што
не могу да се одвојим од ове књиге. Јер ви тре-
ба да знате да ја са њом и спавам.

ДАМЊАНОВИЋ

(Усхићен).

Спавате и — сањате извесно?

ЗОРКА

Разуме се.

ДАМЊАНОВИЋ

Шта?

ЗОРКА

Ја увек, пред спавање, прочитам овај стих.
Прелистава књигу). Ево, овај:

Ја бих желео да твој сан постанем
Који ти машту сву драгу ноћ плави,
Да с тобом мркнем и да с тобом сванем,
Осмехом зора да нас враћа јави.

ДАМЊАНОВИЋ

И тада?

ЗОРКА

И тада... тада чекам „осмехом зора да ме
врати јави”.

ДАМЊАНОВИЋ

Али дотле, дотле, док се не вратите јави?

ЗОРКА

Дотле? Па, рекла сам вам, дотле сањам.

ДАМЊАНОВИЋ

Али шта сањате?

ЗОРКА

Па зар морам све рећи; погодите штогод и сами.

ДАМЊАНОВИЋ

Сањате ли можда њега?

ЗОРКА

Кога?

ДАМЊАНОВИЋ

Кога? Па тога, песника, Дамњановића?

ЗОРКА

Да... сањам га... врло га често сањам... увек га сањам.

ДАМЊАНОВИЋ

Реците ми, какав изгледа, какав вам се приказује у сну? И...

ЗОРКА

Онакав исти каквог га ја и иначе замишљам.

ДАМЊАНОВИЋ

А како га ви замишљате, реците ми, молим вас, како га замишљате? То ме необично интересује: како ви замишљате Дамњановића?

ЗОРКА

Али зашто то вас толико интересује?

ДАМЊАНОВИЋ

Та како да ме не интересује. То је, знате... ја сам управо... односно, он је мој најмилији друг, нераздвојни друг. Ми смо једна душа и једно тело... то јест... ми смо једно тело а две душе... то јест!... Ђаво би ме знао што сам се збунио!

ЗОРКА

А тако добро познајете Дамњановића?

ДАМЊАНОВИЋ

Разуме се. Нико га боље не познаје од мене.

ЗОРКА

Па хајде онда, реците ви мени: како изгледа?

ДАМЊАНОВИЋ

А не! Реците ви најпре мени: каквог га ви замишљате?

ЗОРКА

Ја?... Замишљај га... како да вам кажем...
он за мене није никако обичан човек.

ДАМЊАНОВИЋ

Како?

ЗОРКА

Тако, он не може бити обичан човек.

ДАМЊАНОВИЋ

Мислите ваљада као песник, али иначе, у животу, он је човек као и сваки други човек.

ЗОРКА

Не, не, не! Он, који тако лепе песме пише, не може бити обичан човек.

ДАМЊАНОВИЋ

Али, ви се варате, и песник је обичан човек.

ЗОРКА

Можда. Можда песник уопште, али он, Дамњановић не! Ја сам и друге песнике читала; истина не толико пута, али сам их читала па, има их за које би и допустила, али Дамњановић... он не може бити обичан човек.

ДАМЊАНОВИЋ

А када би ипак био?

ЗОРКА

Када би био... кад би био... ја га не бих више волела... то јест.— (Збуни се).

ДАМЊАНОВИЋ

(Устаје живо).

Како?... Дакле он?... Ви њега волите?

ЗОРКА

Не, али... молим вас, ја сам којешта казала, ја волим његове песме и... како да кажем... не знам! О томе ћемо други пут разговарати! (Побегне а заборани књигу на столу).

2.

ДАМЊАНОВИЋ САМ.

ДАМЊАНОВИЋ

Песме моје! (Шчепа књигу и пољуби је) Ви стекосте себи уточиште у најлепшој земаљској души. Гле, гле (Прелистава) ово је подвукла... и ово... и ово... ово је двапут подвукла (Чита).

У душу бих твоју уткати се хтео

Дах да ти посрчем, дах младости врео.

Тим дахом да живим, тим дахом да дишем

И надахнут њиме да ти песме пишем.

Оно, што сам у једноме тренутку надахнућа ставио на хартију, само као стихове, као мртве

стихове, то ето бива, то се остварује. Ето поезије у животу!

3.

ДУШАН, ДАМЊАНОВИЋ.

(Душану, кад овај уђе).

Шта је, јеси ли примио данашњу пошту?

ДУШАН

Јесам.

ДАМЊАНОВИЋ

Нема ничега од Драгише?

ДУШАН

А јеси ли ти њему обратио пажњу, да на моју адресу пише?

ДАМЊАНОВИЋ

Да.

ДУШАН

Али има једно писмо на твоју адресу, које је донео нарочити момак из вароши. (Даје му).

ДАМЊАНОВИЋ

То је извесно од моје мајке. (Отвори и прочита у себи). Да, пита ме мајка, би ли смела доћи да ме види. Тек један дан како смо се растали!

ДУШАН

Па нека дође, разуме се нека дође. Али, реци ми, није ли то била мала небазривост, што је писмо адресовано на твоје право име?

ДАМЊАНОВИЋ

Не, јер онај који га је донео, није момак; то је мој рођак.

ДУШАН

Па ипак ваља бити обазривији.

ДАМЊАНОВИЋ

А мислиш, да јој јавим да дође?

ДУШАН

Разуме се. Зашто не би дошла.

ДАМЊАНОВИЋ

Та да, али знаш, због ове промене имена мог, како бих кад би она дошла?

ДУШАН

Објаснићемо јој ствар.

ДАМЊАНОВИЋ

Јавићу ја њој да дође само ако је велика потреба, ако има што да ми саопшти, јер она се заузела за помиловање. А тај мој рођак чека, је ли?

ДУШАН

Да, чека на одговор.

ДАМЊАНОВИЋ

Хајдемо, да му кажем одговор. (Оду).

4.

АРСА, ВИЋЕНТИЈЕ,

ВИЋЕНТИЈЕ

(С поља се чује жагор и свађа: улазе обојица и носе дугачке штапове на којима су удице и неке лимене кутијице у којима су глисте. Баца кутију с глистама). Ево ти глисте, твоје су; из твога су винограда, узми их! Али с тобом ја више никад нећу пецати рибе.

АРСА

Молим те, није ту сада реч о глистама, него по чему сам ја сад крив, што нисмо ништа упецали?

ВИЋЕНТИЈЕ

По чему? По томе, што ти не знаш ни нај-
основнија правила пецања, јер не умеш да ћутиш.
Таман мој пловак почне да мрда, а ти мораш да
проговориш.

АРСА

Није да морам...

ВИЋЕНТИЈЕ

Па оно, дабогме, није да мораш него хоћеш.
Зар ти мораш мене непрестано испитивати о мо-
јој женидби, па и онда кад пловак заигра. Ето,
прозевле ми и ноге за банбадава, па чувај се ти
сад! Дабогме, да се морам женити.

АРСА

Па добро, Вићентије, жени се; али ја сам као
хтео да проговорим нешто. Знаш како је, отац
сам, па морам мислити на све, а ти си ми прија-
тељ и тако рећи рођак. И ако нисмо блиски, ја
ипак немам ближега од тебе.

ВИЋЕНТИЈЕ

(Остављајући удицу).

Знам да немаш, немам ни ја. Па добро шта
имаш да проговоримо? Ето, говори сад, овде у
соби, лепо на тенане, а не кад пецамо рибе.

АРСА

Видиш, ми смо онако... како да кажем?... Знаш
како је то, кад човек има рођака, па... рачунали

смо на тебе. Ти си тако рећи и обећао у неколико, да ћеш нам помоћи, кад будемо давали Зорицу.

ВИЋЕНТИЈЕ

Јест, онако уз реч.

АРСА

То јест, ја не кажем да си обавезан, него више као рођак.

ВИЋЕНТИЈЕ

Како као рођак?

АРСА

Хоћу да кажем, није ствар под морање, него... Ево шта је у ствари и молим те да ме лепо чујеш. Видиш, то је само једна судбина; ништа више него судбина. Дакле, ти видиш, овај Јованчин син је дошао нама у госте?

ВИЋЕНТИЈЕ

Јованчин син? Е, Арсо, то право кажеш. То ти је видиш сасвим паметно. И мени се види добар дечко.

АРСА

Па онда, из добре је куће. Ти знаш да Јованча добро стоји, а дете је свршило школе.

ВИЋЕНТИЈЕ

Та ти је реч паметна, то је особито добра прилика. Ако ме питаш, и ја ти то, Арсо, саветујем.

АРСА

Е, видиш, то ми је мило, што се слажеш са мном. Да ти кажем, дакле, шта сам већ учинио.

ВИЋЕНТИЈЕ

Шта?

АРСА

То нисам ни Марији казао, али теби морам. Чим сам видео дете, а мени се допало, па одмах, брате мој, седнем ти ја, те напишем писмо Јованчи као старом пријатељу.

ВИЋЕНТИЈЕ

Ама зар си му писао, Бога ти?

АРСА

Казао сам му, да ми је његов син у гостима, да сам га примио само тако може бити, као отац дете своје, па сам позвао и њега — Јованчу — да дође. Молио сам га да дође што пре, јер, казао сам му, имам с њим важан, врло важан разговор.

ВИЋЕНТИЈЕ

Кад си му писао?

АРСА

Јуче, и писмо је одмах и отишло дневним возом. Он је још синоћ имао писмо. Могао је и ноћас стићи, ако је пошао ноћним возом.

ВИЋЕНТИЈЕ

Доћи ће он, знам га, доћи ће; ако није ноћас он ће данас дневним возом.

АРСА

Ја сам му тако писмо написао, да се морао одмах одлучити на пут. Ја чак верујем да је он можда јутрос стигао у Београд, па зато управо и хоћу с тобом да разговарам. Кад дође, дабогме, дочекаћемо га лепо, као стари пријатељи. — Али, знаш, то је незгодно да му ја о тој ствари говорим. Није ред да ја као отац намећем неком своје дете, него мислим, то би могао ти, и то више као са своје стране. А? Шта мислиш?

ВИЋЕНТИЈЕ

И с тим се слажем, савршено се слажем. И није лепо да му ти говориш, родитељ си; него ћу то ја њему. О томе не брини! Видећеш ти како ја умем да будем пријатељ.

АРСА

Знаш, Марија је противна томе, да ми нату-
рамо своје дете. Она би волела, да се ствар тако
удеси, па да изађе као да то Јованче са своје
стране тражи.

ВИЋЕНТИЈЕ

Не брини ти то; немој ти мене учити како
ћу ја, то је моја ствар. Но слушај, ја морам ма-
ло и да се одморим; прозебао сам. Дабогме да
сам морао назепсти; где си ти видео још ревма-
тичног човека да пеца рибу!

АРСА

Па одмори се; зашто се не би одморио? Ако
хоћеш попи и један чај или теј од зове. Да ка-
жем да ти спреме?

ВИЋЕНТИЈЕ

Нећу. Хоћу само да прилегнем мало. Осећам
да ме жига овде. (Одлазе обојица).

5.

ДАМЊАНОВИЋ, ДУШАН

ДУШАН

Можда не би било рђазо, кад бих ја мало си-
шао у Београд? Шта мислиш?

ДАМЊАНОВИЋ

Одиста не би. Пријатно ми је овде у гостима, али бих ипак волео да се та ствар сврши што пре.

ДУШАН

Чуо си шта каже твој рођак; врло је могућно да добијеш и помиловање, сутра ће се поднети предлог.

ДАМЊАНОВИЋ

Право да ти кажем, не знам зашто, али сада веома желим помиловање.

ДУШАН

Онда ћу сутра у Београд; боље је за сутра да оставим.

6

НИКОЛА, ПРЕЂАШЊИ, затим МИЦИЋ

НИКОЛА

Један господин дошао, тражи нашег господина.

ДУШАН

Ваљада какав гост? А где је отац? Нека дође тај господин овамо! (Никола отвара врата и пропушта Мицића, а сам се уклања).

МИЦИЋ

(Палачачки трговац, без кравате, с ланцем о врату; носи куфер са собом).

Је ли овде Арса?

ДУШАН

Мој отац? Сад ћемо га звати.

МИЦИЋ

А, ти си његов син? Е, жив био, жив био! Како? Шта радиш? Ти си, је ли, учио школу с мојим Влајком?

ДУШАН

С којим Влајком?

МИЦИЋ

Па ја сам Влајков отац, Мицић из Јагодине.

ДУШАН И ДАМЊАНОВИЋ

(Поражени).

Мицић?!

ДАМЊАНОВИЋ

Ама, отац Влајка Мицића?

ДУШАН

Из Јагодине?

ДАМЊАНОВИЋ

То не може бити!

МИЦИЋ

Ето ти сад, не може бити! Као да ја не знам ко сам ја?

ДУШАН

То јест; то може бити, али.... Како да кажем?.. Молим вас седите, а... ви сте ваљада из Јагодине?

МИЦИЋ

Па дабоме да сам из Јагодине, него одакле. Па пише ми Арса, каже: мој син Влајко овде у гостима, а Влајко, брате, ено га у Јагодини, жив и здрав. Ко ће му га знати шта је то, тек знам, као два и два четири, да је Влајко у Јагодини. Питам Влајка, не зна; погледам Влајка, тамо је у Јагодини. Е, па шта му је онда то? То нису чиста посла!

ДАМЊАНОВИЋ

(За се)

Боже Господе, шта ћемо сад?

ДУШАН

(За се).

Ово је, да те Бог сачува! (Гласно). Управо има једна ствар, али молим вас, седите, седите,

ја ћу вам ту ствар објаснити; или, боље, ето овај господин (Показује на Дамњановића) он ће вам ту ствар још боље објаснити.

ДАМЊАНОВИЋ

Ја! Ја не умем ништа да објасним. Цела је ствар управо једна загонетка.

МИЦИЋ

Ама каква загонетка? Нема ту никакве загонетке. Ја сам хтео да идем право у полицију, после кажем: хајде да идем најпре до Арсе, да видим шта је то?

ДУШАН

Сасвим сте добро урадили што сте најпре дошли овамо, да се објаснимо. Ја ћу вам одмах ствар објаснити. Дакле, као што вам је познато, ваш се син зове Влајко.

МИЦИЋ

Па дабогме да ми је то познато.

ДУШАН

Јест, ваш син је управо сад у Јагодини, то је сушта истина.

МИЦИЋ

Знам ја то, али... Где је, бога вам, Арса?
(Диже се).

ДУШАН

(Преплашено).

То јест, молим вас, будите стрпељиви; ствар се на крају крајева мора објаснити. Зваћу ја оца, сачекајте га. Дакле, видите, самим стицајем околности, моментано, или управо рећи привремено, ваш је син овај мој пријатељ.

ДАМЊАНОВИЋ

Привремено, знате.

МИЦИЋ

Ама, шта је вама, децо? Мислите ли да сам ја луд, те не знам ко је мој син. А после, и то нека ви је на знање, немам ја никакве привремене деце.

ДУШАН

Али, молим вас, стрпите се само за мало; ова се ствар мора на крају крајева објаснити.

МИЦИЋ

Где је, молим те, Арса, па ћу се ја то с њим објаснити.

ДУШАН

Међутим, ствар је врло проста, само кад бисте хтели да ме саслушате. Видите, и овај мој друг и ја, ми смо најбољи пријатељи вашег Влај-

ка, и ми, што је главно, знамо и признајемо то, да је он у Јагодини. И кад ми то признајемо, онда је одиста ствар врло проста. Дакле, видите, овај мој пријатељ осуђен је, осуђен је за политику, писао је, знате, по новинама. Он тако пише по где кад и то противу владе.

МИЦИЋ

Ако, посветила му се! Нека пише.

ДАМЊАНОВИЋ

Ето, видите. Браво, ви сте човек!

МИЦИЋ

А, ја што се тиче начела, то јесам. (Пљеска се по грудима). Ја сам начелан!

ДУШАН

Браво! Па видите, молим вас, онда нас ви морате помоћи; морате нас због начела помоћи.

МИЦИЋ

Ама шта да вас помогнем?

ДУШАН

Дакле, чујте најпре у чему је ствар. Овај мој пријатељ, као што вам рекох, због тога што је такс писао, осуђен је на шест месеца затвора и, дабогме, он би то морао и издржати.

МИЦИЋ

Морао би. Ако га је власт осудила, морао би.

ДУШАН

Дакле, он се спрема да побегне.

ДАМЊАНОВИЋ

У Аустро-Угарску.

МИЦИЋ

Онако? (Гест којим означава беганье).

ДУШАН

Јест. Зато је, дакле, и дошао к мени, док се спреми чамац. А да га не би познали ни овде код мене, он је узео име једног свог најбољег пријатеља, вашег сина. Ето, то је цела ствар.

МИЦИЋ

Ама, па да се то нешто не изврне, па да мој син мора да издржи оних шест месеца затвора? Оно, знаш... начело, начело, али...

ДАМЊАНОВИЋ

Та, забога, нисам ја то име узео пред властима, већ само овде, у винограду, управо у фамилији.

ДУШАН

Сасвим невино, то је више шала.

МИЦИЋ

Није баш ни шала.

ДУШАН

Од вас се не тражи ништа више, већ само овде код нас да не одате, да он није ваш син; другим речима, ви га морате привремено признати за свога сина. То је све, а онда — ви то, знате, морате учинити и за љубав начела.

МИЦИЋ

Оно, како да вам кажем, ја сам за љубав тога начела већ доста чуда почињо. А није да се бојим; ето, једанпут сам се за љубав начела посвађао и са женом, али...

ДУШАН

Овде бисте управо учинили највеће дело и жртву начелу.

6

АРСА, МАРИЈА, ЗОРКА, ВИЋЕНТИЈЕ, НИКОЛА И
ПРЕЂАШЊИ

АРСА

(Притрчи први и загрли Мицића).

Опрости, опрости, брате!

ВИЋЕНТИЈЕ

И мени да опростиш. (Загрли га и он).

АРСА

Сад ми тек момак рече да је један путник стигао; одмах сам се сетио да си ти. А где је твој куфер? (Нађе га). На, носи ово! (Даје момку, који одлази).

ВИЋЕНТИЈЕ

Да сам знао да ћеш овим возом доћи, изишао бих на станицу!

МИЦИЋ

Зашто, молим те?

АРСА

Па како си, како? А? Добро изгледаш. А, чекај да те упознам: ово је моја жена, моја ћерка, мој син и Влајко, кога ја не одвајам од својега детета.

МИЦИЋ

То јест... (Буни се).

ДУШАН

Да, ја сам већ говорио господину Мицићу, да је његов Влајко овде као у својој кући.

ВИЋЕНТИЈЕ

Замисли само како смо се изненадили кад
нам рече, да је твој син.

МИЦИЋ

Кој?

ДУШАН

(Мицићу).

Знаће, начело је овде важније од свега, дакле,
другим речима, господин Вићентије каже како нас
је то пријатно изненадило и, разуме се, мило нам
је било, знајући да ће то и вама бити мило, јер,
знате, кад човек помисли на начело.

МИЦИЋ

Да, да, мило ми је! Па како си ти, Арсо,
како? Како жена, деца? Здрава су, а? Мило ми је.
А ти, Вићентије?

ВИЋЕНТИЈЕ

Ја тако...

МИЦИЋ

Грдно си оматорио.

ВИЋЕНТИЈЕ

То јест, по чему ти то мислиш?

МАРИЈА

Како је госпођа?

АРСА

Истина, болан, па зар ти, сем Влајка, сва деца помрла? А ја о томе ништа не знам.

МИЦИЋ

Како? Имам, брате, шесторо деце.

ВИЋЕНТИЈЕ

Шесторо?! А Влајко каже, да ти је он једино?

МИЦИЋ

Ама који Влајко?

ДУШАН

То јест, молим да се разумемо. Дакле, ваш син Влајко... Знате, ту је начело главна ствар, — он је управо казао, да је он једини мушкарац.

МИЦИЋ

Ама, имам ја још три сина код куће!

АРСА

Како?

ДАМЊАНОВИЋ

(Врло збуњено).

Да... нас смо три брата, ја и још двојица.

ДУШАН

Ствар је донекле потекла због неспоразума, који се може десити и код мање заплетених предмета но што су деца. Дакле, из тога неспоразума, за који се за сада не може тачно да сазна, да ли је потекао због неугодно постављеног питања или рђаво исказаног одговора, изродило се, или, боље, излегло се... Другим речима, мој отац се много радује вашем доласку, газда Јованче, те, кад вам је син овде, да проведете у нашем друштву дан два, да будемо заједно. Видите како је овде код нас лепо. Овде је управо одлично и... молим вас, бар овде треба да је човек начелан. Је л' те?

МИЦИЋ

Јест, брате, не кажем да не треба.

ЗОРКА

(Дамњановићу).

Видите ли, како смо вас пријатно изненадили. Ви нисте ни знали да је отац позвао господина вашег оца?

ДАМЊАНОВИЋ

Одиста, изненадио сам се!

ДУШАН

И тек како се обрадовао! О да сте видели како су се загрлили! То је доиста дирљива сцена, кад се загрле син и отац.

МИЦИЋ

Ама, кој се загрлио?

ДУШАН

Знате, говорим уопште о љубави синовљој и родитељској.

МАРИЈА

Али, забога, Арсо, држимо човека на ногама а тек што је стигао. Нисмо га ни понудили.

АРСА

Право кажеш. Хајде, Јованче, ево овамо у собу, ако хоћеш да се умијеш. Ево, овамо су ти и ствари.

МИЦИЋ

А, баш те молим. (Одлази и сви за њим, а само остају Зорка, Дамњановић и Душан).

7,

ДУШАН, ДАМЊАНОВИЋ, ЗОРКА

ДУШАН

(Који је пошао, враћа се, те Дамњановићу на страни).

Ја морам тамо да ствар потпомажем, јер, видиш не иде баш глатко.

ДАМЊАНОВИЋ

Молим те, јер ја не умем ништа, ја бих само одмагао.

ДУШАН

Не брини! (Оде).

8.

ЗОРКА, ДАМЊАНОВИЋ

ЗОРКА

Ви сте сад врло весели?

ДАМЊАНОВИЋ

Ја? На против!

ЗОРКА

Па дошао вам је отац?

ДАМЊАНОВИЋ

Отац? — Да, он је... он је дошао. Али ја ипак нисам весео, ја управо не могу бити весео.

ЗОРКА

А зашто не бисте били весели?

ДАМЊАНОВИЋ

Осећам, кад год сте ви присутни, да нисам весео.

ЗОРКА

Ја?

ДАМЊАНОВИЋ

У ствари ја вам не говорим истину, јер ја одиста волим кад сте ви ту, па ипак...

ЗОРКА

Па ипак више волите кад нисам ту. Но, реците, реците, што се устежете?

ДАМЊАНОВИЋ

Та не, забога! Како бих могао рећи оно што не стоји, оно што није истина...

ЗОРКА

Шта онда дакле значи оно ваше „па ипак“?

ДАМЊАНОВИЋ

Значи да ме ваше присуство потсећа на мој тежак положај, на мој несносан, неиздржљив положај.

ЗОРКА

То не разумем.

ДАМЊАНОВИЋ

Замислите човека који мора да угуши своје сопствено ја; који мора сам себе да оспорава, да

крије, да негира; који мора своје сопствене осећа-
је да уступа другоме; који уопште...

ЗОРКА

Све то још мање разумем.

ДАМЊАНОВИЋ

Верујем вам, а извесно ћете ме још мање ра-
зумети кад вам речем, на пример, да мени тај
Дамњановић ужасно смета.

ЗОРКА

Дамњановић?

ДАМЊАНОВИЋ

Или, можда вам нисам тачно казао; ја осећам
да ја њему сметам.

ЗОРКА

Али ни мало, верујте ни мало. Дамњановић
остаје мој најмилији песник, а ваше ми је друштво
врло пријатно, јер и ви волите такође Дамњано-
вићеве песме.

ДАМЊАНОВИЋ

Само за то?

ЗОРКА

Та... не могу рећи да ми и иначе није у ва-
шем друштву пријатно али, појмићете, колико ми

је милије стога. (Гледа га дуже, јер је он сужорно
оборио главу и занежео) Или, можда, ви у души
не волите ове песме, а читате их са мношвом само да
ми угодите?

ДАМЊАНОВИЋ

О, како би их ја радо увек, увек с вама
читао! Те су песме, верујте, израз моје душе; оне
су моји најмилији и најискренији осећаји, те мо-
жете мислити колико ме то усхићава што су наш-
ле одзива у тако лепој души као што је ваша.

ЗОРКА

Али, молим вас, ви сте опет почели да го-
ворите неразумљиво.

ДАМЊАНОВИЋ

Па разуме се, видим ја то и сам, осећам и
сам да говорим којешта! И то је оно, то је тај
тежак, тај несносан мој положај, због којег сам
принуђен да говорим којешта. Ви би ме могли ра-
зумети тек кад би вам се потпуно и искрено ис-
поведио.

ЗОРКА

Исповедио? Но, па исповедите се, ако вам
је до тога стало.

ДАМЊАНОВИЋ

Немогуће, бар овога тренутка немогуће. Су-тра можда, или вечерас, или кроз један сат или кроз десет минута можда. Ја не знам кад, али знам да се овога положаја морам ослободити, мо-рам ако ничега другог ради, а оно да бих вам могао рећи...

ЗОРКА

Шта?

ДАМЊАНОВИЋ

Чекајте! Овога тренутка ми паде на памет да међу Дамњановићевим стиховима има један ко-ји је кадар... који је... (Журно прелистава књигу). Овај, да, овај! Читајте, молим вас, читајте! (Даје јој отворену књигу, означавајући претом стах).

ЗОРКА

(Чита) И кад бих смео, ја снаге не бих имао,
Да срце своје пред тобом отворим
Већ ћутим немо,
Ал ми се разумемо;
Ил гдекад јоште погледом говорим!

ДАМЊАНОВИЋ

Јесте ли прочитали?

ЗОРКА

Јесам!

ДАМЊАНОВИЋ

Прочитајте, молим вас, још једанпут!

ЗОРКА

Ал' ја то већ знам на памет.

ДАМЊАНОВИЋ

Па, реците!

ЗОРКА

(Говори) И кад бих смео, ја снаге не бих имао

Да срце своје пред тобом отворим

Већ ћутим немо,

Ал ми се разумемо;

Ил гдекад јоните погледом говорим!

ДАМЊАНОВИЋ

О, како бих волео кад бих ја могао те стихове да изговорим.

ЗОРКА

А зашто не бисте могли?

ДАМЊАНОВИЋ

Управо, могао бих, али кад бих смео?

ЗОРКА

А зашто и да не смете?

ДАМЊАНОВИЋ

„И кад бих смео, ја снаге не бих имао”...

ЗОРКА

Ето, видите, да бисте их могли изговорити.
Продужите.

ДАМЊАНОВИЋ

И кад бих смео, ја снаге не бих имао
Да срце своје пред тобом отворим....

ЗОРКА

Продужите.

ДАМЊАНОВИЋ

Не. Оно што сам хтео да кажем, казао сам
и са оволико.

ЗОРКА

А, то сте само хтели да кажете?

ДАМЊАНОВИЋ

Да!

ЗОРКА

Да кажете? Ко ме?

ДАМЊАНОВИЋ

Вама!

ЗОРКА

Мени?!

ДАМЊАНОВИЋ

Одиста, госпођице, ја немам снаге, и ето не умем ни речи да нађем; међутим, то је одиста тешко, мени је бар тешко.

ЗОРКА

Али ја вас све мање разумем.

ДАМЊАНОВИЋ

У томе и јесте сва тешкоћа. Ја бих волео, кад бисте ме хтели разумети а и да не кажем; кад бисте ме хтели ослободити тога да вам казујем, јер ја то не умем.

ЗОРКА

Кад бих вас ослободила тога да ми казујете? Па лепо, ево ослобођавам вас.

ДАМЊАНОВИЋ

Али не. Ја у ствари не желим да ме ослободите. Управо, ви видите и сами, да сам ја ужасно збуњен, и ја не знам шта желим а шта не желим.

ЗОРКА

Не знате шта желите?

ДАМЊАНОВИЋ

Знам, знам одиста шта желим, али... ето видите како се све више збуњујем и како све мање умет да кажем што хоћу. Немам храбрости да говорим отворено, а кад бих је имао...

ЗОРКА

Ја увек отворено говорим.

ДАМЊАНОВИЋ

Зацело, томе сам се требао научити од вас. Ви сте ми отворено признали да волите Дамњановића.

ЗОРКА

Нисам вам то признала.

ДАМЊАНОВИЋ

Јесте. Уосталом, и да нисте ја бих то увидео.

ЗОРКА

Па и кад бих га одиста волела?...

ДАМЊАНОВИЋ

То би ми онда требало само храбрости да...

ЗОРКА

Вама?!

ДАМЊАНОВИЋ

Да, јер ево... одлучио сам се да будем отворен: јер ја вас волим. Нисам умео то да вам кажем лепим речима, недостају ми. Нисам умео да вам то кажем на некакав згоднији начин, неумешан сан. Ја молим да ми опростите, што сам најзад морао овако сурово, овако просто да вам кажем то.

ЗОРКА

Али, господине...

ДАМЊАНОВИЋ

Ево, ја се већ кајем што сам говорио, кад нисам умео рећи; ја се већ бојим да сам пренаглио, ја се...

ЗОРКА

Зацело сте ме изненадили.

ДАМЊАНОВИЋ

Ти су осећаји изненадили и мене својом наглошћу. Да ли што су вам ти стихови тако омили, или ваша изјава да волите Дамњановића...

ЗОРКА

Али та изјава...

ДАМЊАНОВИЋ

Она ме је охрабрила.

ЗОРКА

Она! Она вас је најмање могла охрабрити. Но кад сте већ повереник моје тајне, и кад сте ви према мени били тако отворени, у истини заслужујете, да то и ја према вама будем. Ја вам не могу спорити, да сте и ви од прве код мене стекли неко поверење, ја вам чак признајем...

ДАМЊАНОВИЋ

(Весело)

Признајете?

ЗОРКА

Да ме ви интересујете, симпатични сте ми, могла бих бити с вама добар и искрен пријатељ, али... ви сте ми украли признање да волим Дамњановића, па зар вам то није довољан одговор на вашу изјаву? Када сте већ знали за моје осећаје према Дамњановићу, зашто сте и покушавали да чините изјаве које су, ево, довеле у незгодан положај и вас и мене.

ДАМЊАНОВИЋ

Зашто сам чинио те изјаве? Зато, што нема разлике између Дамњановића и мене.

ЗОРКА

Нема разлике? Али, забога, Дамњановић је песник; он је написао ове лепе песме, које су ми душу освојиле, а ви... ви сте обичан човек. Ја

иначе немам ништа противу вас, али, ви сте обичан човек; једете, спавате, пијете, идете, говорите као и сви други, сасвим као и сви други обични људи. Размислите, па ћете и сами видети да је тако. Ево, ја ћу вас оставити да будете слободни, па да размислите и сами, а кад увидите ту разлику, казаћете ми. Ја нисам рада, да се ми једно на друго срдимо. (Да му цвет који је до сад држала у руци и оде).

9.

ДАМЊАНОВИЋ, затим ДУШАН.

ДАМЊАНОВИЋ

(Најпре усхићен целива онај цвет, затим клоне и гледа брижно тамо где је она отишла)

Дакле, ја сам обичан човек, а она воли Дамњановића, који није обичан човек!

ДУШАН

(Долази брзо).

Добро је, не брини се. Ствар иде добро. Докле је било и повуци и потегли; увек сам морао ја да упадам у реч, да спасавам ситуацију и уза сваку трећу реч да опомињем газда Мицића на начело. Али, кад се једанпут омаче па слага, он сада боље удешава ствар но ја.

ДАМЊАНОВИЋ

Добро, добро је све то, али слушај, ја бих хтео, ако могу, још вечерас ићи одавде. Ићи ћу у Београд па ћу се тамо ма где скрити или, најзад, предаћу се властима.

ДУШАН

Зашто то сад опет?

ДАМЊАНОВИЋ

Тако. Мој положај је овде врло незгодан, управо чудноват.

ДУШАН

Па видиш ваљда да смо савладали све незгоде.

ДАМЊАНОВИЋ

Ипак, ипак је то врло тежак положај. Ја сам овде и Дамњановић, а и нисам; ја сам овде и обичан човек, а и нисам; ја сам овде и газда Јованчин син, а и нисам и тако даље. Ја то не могу, волим шест месеца затвора него шест дана ових мука.

ДУШАН

Немој, молим те, бити нестрпељив. Незгодно јесте, али стрпи се. Ево, ја ћу послати кога

у варош да нађе Јанковића, те да га упита има ли одговора. Сачекај ме. (Одлази).

10.

ДМЊААНОВИЋ. Сам.

Нека говори он шта хоће, али је до крајности незгодан овај непријатан, скроз лажан положај. Ја не уmem већ више да играм ову улогу; изгледам сам себи смешан, спутан, сплетен, па чак и низак; једном речи обичан човек. Ах!... Обичан човек!... Све ћу ствари спремити и просто... просто побећи ћу. Није можда лепо али, најзад, то може учинити један обичан човек као што сам ја...

11.

ВИЋЕНТИЈЕ, МИЦИЋ.

ВИЋЕНТИЈЕ

(Води под руку Мицића).

Дакле, видиш и сам, ето, у томе је цела ствар, мој Јованче.

МИЦИЋ

(Буни се).

Ама не кажем, него...

ВИЋЕНТИЈЕ

Слушај ти мене. Девојка је добра, а и твоје дете, колико сам га за ово два три дана промерио, врло је добро. Па онда, Арса је твој стари пријатељ.

МИЦИЋ

Па добро, добро, да се промислим (За се) О, Боже Господе! У шта сам ја запао, сад још да женим и туђу децу.

ВИЋЕНТИЈЕ

Па онда да ти кажем, онако у четири ока. ни девојка није без ичега. Нема богзна шта, али опет збринуо је Арса.

МИЦИЋ

Па добро, добро...

ВИЋЕНТИЈЕ

Пристајеш ли? Ходи да се ижљубимо.

МИЦИЋ

Ама, шта пристајем?

ВИЋЕНТИЈЕ

Па шта се, забога, будиш?

МИЦИЋ

Није, човече, не будим се, али није то тако!
Не знаш ти моје муке.

ВИЋЕНТИЈЕ

Ух! Чудне ми муке! Женидба, брате, то ти
је данас најмања мука на свету.

МИЦИЋ

Па кад је најмања што се ти ниси оженио,
него се вучеш по свету с тим ревматизмом као
пребијена мачка?

ВИЋЕНТИЈЕ

То јест, како ти то мислиш да се ја вучем.
(Исправља се). Пре свега, ја идем врло добро, у-
право и не осећам више никакав бол, а затим, кад
баш хоћеш да ти кажем, ево и ја се женим.

МИЦИЋ

Ти?

ВИЋЕНТИЈЕ

Јест ја... и немој то два пут да ме питаш.

МИЦИЋ

Е, па жени се, брате, и нека ти је срећно, а
немој за другога да се бринеш.

ВИЋЕНТИЈЕ

Да се не бринем? Пре свега и ти си ми пријатељ, а и Арса, па хоћу да се ородите. Имате ваљану и лепу децу... Право да ти кажем, овај твој и не личи на тебе.

МИЦИЋ

Па дабоме да не личи.

ВИЋЕНТИЈЕ

Него на кога личи?

МИЦИЋ

А откуда ја знам! Ја бих и сам волео да знам на кога он личи.

ВИЋЕНТИЈЕ

Ама како?

МИЦИЋ

(Зловољно).

Тако. Зар ја знам како! Има деце на свету па ни на кога не личе.

ВИЋЕНТИЈЕ

Имаш право, то има. Него сад није питање на кога он личи, већ кажи ти мени нашта си се одлучио, па да ми лепо зовнемо Арсу, те ако бог да да свршимо ствар.

МИЦИЋ

(За се).

А не, ово овако више не иде. Не могу ја да будем ничија комендија. Баш и ако сам начелан, нисам ја циркус или менажерија!

ВИЋЕНТИЈЕ

Шта се размишљаш?

МИЦИЋ

Знаш шта, брате, да ти кажем искрено, размишљам се да узмем свој сандук, па да идем што пре одакле сам и дошао.

ВИЋЕНТИЈЕ

У Јагодину?

МИЦИЋ

Јесте, имам ја тамо свога посла.

ВИЋЕНТИЈЕ

Али, молим те, зар да ми не одговориш ништа?

МИЦИЋ

Одговорићу ти ја отуда.

ВИЋЕНТИЈЕ

Што отуда? Хоћеш ваљада да се разговараш са женом?

МИЦИЋ

Јест, да се разговарам с њом.

ВИЋЕНТИЈЕ

Е, то је друга ствар, то је сасвим друга ствар. Разуме се, не бива без договора; заједно сте га, што кажу, родили, заједно одгајили, па право је да га заједно и збринете. Право је.

МИЦИЋ

Јест, право је. Па зато, ево ја ћу још вече-
рашњим возом да идем.

ВИЋЕНТИЈЕ

Добро, добро, што пре то боље.

МИЦИЋ

Ех, тако. Одох ја да се спреим, а ти ме
причекај. (Оде лево)

12.

ВИЋЕНТИЈЕ, сам

ВИЋЕНТИЈЕ

Хоће да буде нешто. Море, још кад сам своју
ствар почео, видео сам ја да сам срећне руке.
(Вади писмо из џепа). Опет ме зове, вели још једну
реч да кажем за њега, па је ствар свршена. Морам,

отићи ћу сутра, али ћу поставити услов да ми тај
безбожник никада у кућу не привири.

13.

АРСА, МАРИЈА, ПРЕБАШЊИ

АРСА

Е? Је си ли разговарао, Вићентије?

ВИЋЕНТИЈЕ

Богме, јесам.

МАРИЈА

Па шта каже?

ВИЋЕНТИЈЕ

Арсо, дај ми руку. Марија, дај ми и ти руку.
Или чекај, немојте ми давати руке, док не дође
одговор из Јагодине.

АРСА

Из Јагодине?

ВИЋЕНТИЈЕ

Он хоће вечерас да отпутује у Јагодину, да
се разговара са женом. Дабогме, дете му је, колико
њему толико и њој. А што се њега тиче, он сасвим
пристаје.

МАРИЈА

Да ти ниси само, Вићентије, нешто сувише на-
турао, јер, право да ти кажем, јединица ми је, а

није ми ни стара девојка, може поседети, па ако је он хоће добре воље и тако рећи да изиђе као да је он хтео, а не да смо му је ми нудили.

ВИЋЕНТИЈЕ

То није твоја брига, снахо. Ја, кад нешто примим на себе, знам шта радим и како радим.

АРСА

Зна то, Вићентије.

МАРИЈА

Нешто ми се само не свиди тако много. Као зашто он хоће сад да иде у Јагодину?

АРСА

Јест, то није добро.

ВИЋЕНТИЈЕ

Па, зар ти не кажем? Хоће да разговара са женом.

МАРИЈА

А да неће само да се извуче, па отуда и да не одговори.

АРСА

Сасвим. И то може да буде.

ВИЋЕНТИЈЕ

(Размишља).

Може. Не кажем да не може.

МАРИЈА

А ја, бога ми, немам дете за разбацивање, па да он после по целој Јагодини прича, како смо му нудили ћер. Ја сам теби говорила, Арсо, ја сам била противна да му нудимо. Ако му се допада дете, нека је он тражи. Друго је, да је он то одмах дочекао, па свршио, а друго је ово, што тек иде у Јагодину, па тамо да се размишља.

АРСА

Јест, тим се у неколико излаже девојка. Он је требао рећи: да или не.

ВИЋЕНТИЈЕ

(Који је дотле мислио).

Знате ли шта сам ја овога часа смислио?

МАРИЈА

Шта?

ВИЋЕНТИЈЕ

Да ми њега, силом или милом, задржимо вечерас и сутра, да не иде у Јагодину, а ти, снахо, да пишеш његовој жени писмо, да одмах сутра дође.

АРСА

То би могло!

МАРИЈА

Али не познајем жену.

АРСА

Ако не познајеш. Ево, Вићентије ће саставити писмо. Треба казати: „Драга госпођо, таква и таква ствар. Ваш муж и ваш најстарији син овде су код нас у гостима и ја Вас молим да и Ви одмах првим возом дођете; мило ће нам бити, а има и једна важна ствар...”

ВИЋЕНТИЈЕ

Не важна, него породична ствар.

АРСА

Једна породична ствар... То ће већ Вићентије саставити. Али о томе не смемо њему ништа говорити, па кад му буде овде жена, он онда нема куд. То си се добро сетио, Вићентије.

МАРИЈА

Ако ви кажете да је тако добро...

АРСА

Ево Душана и Зорке. Они не треба о томе да знају. Немојте пред њима говорити.

14.

ДУШАН, ЗОРКА, ПРЕБАШЊИ

ДУШАН

Али где је тај Влајко? Тражим га по целом винограду.

ЗОРКА

А ја вас, чика-Вићентије, тражим, спремила сам вам теј од зове.

15.

МИЦИЋ, ДАМЊАНОВИЋ, ПРЕБАШЊИ

ДАМЊАНОВИЋ

(Мицић и Дамњановић истовремено ступају на позоришту, је дан с лева а други с десна и сваки носи по један куфер. Прилазе један другом и пренеражено се погледају).

Куда сте ви пошли?

МИЦИЋ

Ја кући, брате мој, ама куд ћеш ти?

ДАМЊАНОВИЋ

Ја?... Ја управо... Да, и ја ћу с вама. (Мицић престрављен, испусти куфер и крети се).

АРСА

Гле, гле! Гле, како питају један другог куда ће, а овамо договорили се, а? Знамо ми то, него нећете. Обојица ћете остати!

СВИ

Обојица, обојица! (Вићентије и Арса отимају кофер Мицићу, а Душан и Марија Дамњановићу)

МИЦИЋ

Молим; ето нека остане тај... тај мој син, а ја ћу ићи, ја морам ићи.

ДАМЊАНОВИЋ

Не, не! Не, молим вас; макар остао и мој отац, ја морам ићи.

СВИ

Не, не може то тако. Неће ни један! (Отму им кофере, а они управе очајне погледе једно у друго).

ЗАВЕСА.

ЧИН ТРЕЋИ

Пред виноградском кућом, која је у дубини, а пред њом мала тераса са широким каменим степеницама. Пред терасом мали сточић и две три столице.

1.

АРСА, ВИЋЕНТИЈЕ, МАРИЈА

(Изазе из куће са сунцобранима под мишком. Марија их прати

АРСА

(Изазећи први).

Јесу ли та кола већ готова? Бојим се да не одоцнимо.

ВИЋЕНТИЈЕ

Слушај, Арсо, ја готово мислим да ти и не идеш.

АРСА

Па рекли смо тако.

ВИЋЕНТИЈЕ

Јесте, рекли смо, али ја и тако морам у варош, имам посла. Знаш, ја сам опет јуче добио писмо,

па морам да идем да свршим ону ствар са оним безбожником.

АРСА

Па знам, али ти ћеш се око тога забавити, а жена не може с тобом јурити по министарствима, те чекати те док ти не свршиш тај посао.

ВИЋЕНТИЈЕ

То јесте. Па добро, хајдемо заједно.

АРСА

Да журимо, јер воз за по сата стиже.

МАРИЈА

Али слушај, Арсо, да ти жени ништа не говориш упут; шта више, ако она и почне какав разговор, а ти избегавај.

ВИЋЕНТИЈЕ

Причај јој како је ове године крупно грожђе, како је калдрма у Београду рђава, како је скупо месо... и такве ствари.

АРСА

Та већ разумем толико.

МАРИЈА

Ето, готова су и кола. Хајде, пођите.

ВИЋЕНТИЈЕ

Е, хајде! (Одлазе: за њима и Марија да их испрати).

2.

ДУШАН, ДАМЊАНОВИЋ

ДУШАН

(Долази с противне стране са Дамњановићем).

Виде ли? Мој отац и чика Вићентије одоше у варош. Чујеш, мени се не допада што је и тај Вићентије отишао. Да нема ту чега?

ДАМЊАНОВИЋ

Све ми је једно.

ДУШАН

Уосталом, као што сам ти казао, и ја ћу у варош. Стрпи се, јер ја ћу ти донети одлучан одговор: или помиловање или Земун.

3.

МИЦИЋ, ПРЕЂАШЊИ

МИЦИЋ

(Издази из куће).

Е, баш добро те вас видох једанпут на само. Ама шта је ово, Бога ви? Шта ви учинисте од мене? Ово се овако више не може.

ДАМЊАНОВИЋ

Мислите зар да је мени лако?

МИЦИЋ

Шта се мене тиче како је теби? Али ја, фамилијаран човек, трговац човек, фирма човек — и тако рећи угледан, па дошао овде да изигравам комендију! Зашто?

ДУШАН

За начело!

МИЦИЋ

Ама, зашто ја за начело да лажем да ми је ово син, кад ја његову мајку нисам никад ни видео. То ја не могу, јесте ли чули! Ја ћу лепо све да кажем: таква и таква ствар; ја овом човеку нити сам био отац, нити сам сад отац, нити ћу бити отац, па ћу онда мој сандук па на пут, а ви тражите другог оца, ако вам треба.

ДУШАН

Али, молим вас, ствар ће се још данас свакојачко свршити. Кад сте толико трпели, стрпите се још само данас. Ми ћемо примити на себе сву кривицу, што сте тако поступили. Вечерас ћете моћи, ако хоћете, и да отпутујете, а бар ће ствар бити лепо објашњена пре него што одете, а и мој и Влајков друг биће спасен. Што је, међутим, глав-

но, ви ћете остати све до краја начелни као тврди камен.

МИЦИЋ

Је л' ће да се објасни?

ДАМЊАНОВИЋ

Разуме се.

МИЦИЋ

Не волим, знаш, да изгледам пред овим људима као којекакав, а ако је још за данас, да се и трпи.

ДАМЊАНОВИЋ

Молим вас, а верујте и мени је криво што се то тако десило.

МИЦИЋ

Ако је још за данас, ако... ако; нека, имам ја деце, знам ја шта је то. Само да се објасни ствар тако, да се види како ја нисам хтео од своје воље да се правим комендија.

ДАМЊАНОВИЋ

Боже сачувај! И ја нисам рад, да на вас падне ма и један трун, а верујте да ћу вам увек бити благодаран.

ДУШАН

(Узме под руку Мицића, па га поведе).

Ви ћете се, газда Мицићу, донекле и прославити, што сте ову жртву учинили. Молим вас, ако вас само не мрзи, можемо мало прошетати овуда, па ћу вам ја то објаснити. Знам, да се нећете љутити, но ћете још бити задовољни, што сте нам помогли. (Поведе га).

МИЦИЋ

(Смешећи се).

Оно може; зашто да не може? Код нас у Србији, ко овако наопако ради, обично се прослави.

ДУШАН

(При одласку, окреће се Дамњановићу).

Ја ћу, Жарко, затим коњем у варош; за један час сам овде па: или — или. (Оду).

4

ДАМЊАНОВИЋ

ДАМЊАНОВИЋ

Ово је већ којешта. Ја се само дивим себи како трајем, како могу да се нађем у двама улогама. И ово нису више само две, већ три и четири и пет улога, од којих је опет најтежа улога обичнога човека. А најгоре је још, што у велико осећам љубомору према томе Дамњановићу кога овај

анђелак тако топло воли. Или ми остаје да покушам ново бегство, кад су ми прво осујетили, или да јој се исповедим... да... да јој се исповедим да сам ја Дамњановић. То ћу учинити, а она ће чувати тајну; молићу је, и она ће чувати тајну. Хоће, искрена је, честита је то душа... песничка душа. (Седне и размишља). Не... Нема смисла исповедити јој се.... Можда бих је тиме разочарао; можда бих тиме изгубио и оно што сам сад. Да обезбедим љубав, коју она гаји према Дамњановићу, кога и не познаје, ја морам стећи њену љубав према себи, према обичном човеку, кога она познаје. (Остаје замишљен).

5.

ЗОРКА, ПРЕБАШЊИ

ЗОРКА

(Долази од куће).

Ви канда сањате нешто?

ДАМЊАНОВИЋ

(Тргне се).

Сањам, госпођице, одиста. Хоћете ли да вам кажем свој сан?

ЗОРКА

Ако иштете да вам га протумачим, ја то не унем.

ДАМЊАНОВИЋ

Не, не иштем то.

ЗОРКА

Е, онда реците ми шта сте сањали?

ДАМЊАНОВИЋ

Сањао сам необичан сан. У сну ми се јавио један анђелак блага погледа, таквог као ваш што је; топлих усана, таквих као ваше што су; са детињим осмехом, управо таквим какав увек лебди на вашим уснама и, рече ми звучним, као сребро звучним гласом, гласом којим ви читате ове песме...

ЗОРКА

Шта вам рече?

ДАМЊАНОВИЋ

Рече ми: Ти ниси Влајко Мицић, ти си Жарко Дамњановић.

ЗОРКА

Леп сан!

ДАМЊАНОВИЋ

Али, шта велите кад би то било и истина?

ЗОРКА

А како би то могло бити истина?

ДАМЊАНОВИЋ

Тако, рецимо, потребно ми је било, из извесних важних разлога, да се овде не зовем својим именом већ да узмем име Влајка Мицића.

ЗОРКА

А ваш отац?

ДАМЊАНОВИЋ

(За се).

Ух, тај проклети отац? (Гласно). Али ипак, кад бих и поред тога ја одиста био Дамњановић?

ЗОРКА

Ја то не могу да замислим.

ДАМЊАНОВИЋ

Али покушајте.

ЗОРКА

Па лепо, ево замишљајте.

ДАМЊАНОВИЋ

И кад бих вам ја сад као Дамњановић поновио оно што сам вам јуче говорио?

ЗОРКА

Ја не знам... (Збуњено).

ДАМЊАНОВИЋ

Молим вас, реците ми искрено, да ли бисте ме тада волели?

ЗОРКА

Па... Тада бих вас волела.

ДАМЊАНОВИЋ

Али, како бисте ме волели, кад сам ја обичан човек?

ЗОРКА

Ја не знам...

ДАМЊАНОВИЋ

Видите, да вас још једнако то двоје буни. Ви још једнако одвајате песника од обична човека, а ви то двоје морате измирити.

ЗОРКА

Можда ћу и морати кадгод, али ето не умем.

ДАМЊАНОВИЋ

Покушајте, измирите се с тим. Нека ја, дакле, нисам Дамњановић, нека је то и ма који други, само једно верујте, да је и он обичан човек. И он једе и пије као и ја; тако иде, тако спава; тако је одевен, тако говори; такав му је глас, а, ако хоћете баш, и такав шешир има. Ето таквог, таквог

обичног човека ви ћете наћи и у Дамњановићу, и
тада ћете се разочарати. Ако не желите то разо-
чарење, а ви се морате мирити с тим обичним чо-
веком; ви морате волети тог обичног човека.

ЗОРКА

Можда је и тако... Ако хоћете искрено да вам
кажем, од јуче, откад сте ми се исповедили, по-
кушавала сам да се измирим с тим, па...

ДАМЊАНОВИЋ

(Усхићен).

Покушавали сте!... Хвала вам! Тај је покушај
за мене драгоцен. Ево, ја ћу вас повести и даље
по путу који ће вас извести из заблуде. Верујте,
да би и самом Дамњановићу била увек милија љу-
бав, коју бисте ви гајили према њему као обичном
човеку, но према Дамњановићу песнику.

ЗОРКА

Била би му милија? А зашто?

ДАМЊАНОВИЋ

Јер љубави, браку, основа је тај обичан чо-
век. Он је тај који живи са својим другом, а не
онај песник; он је тај, који свога друга болног не-
гује, који кућу надгледа и за њу се стара, децу
рађа и подиже их. Љубећи обична човека, ви во-
лите и његове махне; вама нису ружни ни његови
недостаци и он вас никада у животу неће разо-

чарати. Песник има свој свет, коме не припадате
увер и ви; он вас може кадгод и разочарати, када
доцније у животу познате у њему и обична човека.

ЗОРКА

(Размишља).

То је истина.

ДАМЊАНОВИЋ

Вас буну само то, што ви песника одвајате од
обична човека, а они су у животу увек једно те
исто.

ЗОРКА

Ви сте ме тако уједанпут спустили с неке
висине на земљу; ја се осећам сасвим доле међу
људима.

ДАМЊАНОВИЋ

Да, да! То! Да бисте нашли свој пут за живот,
и треба да сиђете с те висине. Овде међу људима
су животне стазе; овде их ваља тражити.

ЗОРКА

То значи, да су сви моји снови и сва моја љу-
бав према поезији били заблуда?

ДАМЊАНОВИЋ

То не. Никаква заблуда. И обичан човек не
треба да је тако обичан, како га ви замишљате:

само да једе, да пије, спава. И обичан човек треба да је узвишен. Па, забога, не признасте ли ви мени, кога сматрате за обична човека, како разумем песме Дамњановићеве као и ви, како се умен да узнесем, како имам топле осећаје...

ЗОРКА

Одиста.

ДАМЊАНОВИЋ

Велите одиста? А кад сам те топле осећаје открио, кад сам вам рекао да вас волим, ви сте ме тако немилостиво одбили.

ЗОРКА

(Поуздано)

Можда сам и грешила?...

ДАМЊАНОВИЋ

Грешили сте, грешили сте, одиста... Хоћете ли да поправите ту погрешку? (Прихвата јој руку).

ЗОРКА

(Збуњено).

Чиме?

ДАМЊАНОВИЋ

Па, ето, признајте да ме волите, ако сте се измирили с тим, да можете и обична човека волети?

ЗОРКА

Ја не знам још, да ли сам се с тим измирила.

ДАМЊАНОВИЋ

Јесте, о, јесте... колебање вас то одаје и поглед који обарате и жар који вам је образе упалио и...

ЗОРКА

(Бранећи се без довољно снаге).

Али не, забога, не...

ДАМЊАНОВИЋ

Јесте, Зоро, јесте... чуј ме!... (Обгрли је руком око паса). Чуј и овај стих из оних наших песама: (Привлачи је на груди, на које она клоне).

Наслони главу чедо,
На моје мушке груди
Пригрли жудно срећу
Једном је живот нуди.
Овде те она чека
Ту извор је сазнања,
Где сан постаје јава
А јава снове сања.

ЗОРКА

(Тргне се)

Али... један услов!

ДАМЊАНОВИЋ

Реците, реците све што желите, све ћу испунити. Срећа бар није себична.

ЗОРКА

Да не будете љубоморни, јер... ја још увек не могу да се опростим тога, да волим и Дамњановића.

ДАМЊАНОВИЋ

Не, нећу бити љубоморан. Волите га; ја бих био несрећан кад ви њега не би волели. Волећемо га заједно.

6.

НИКОЛА, СОФИЈА, ПРЕЂАШЊИ.

НИКОЛА

(Долази са стране).

Једна вас госпођа тражи господине.

ДАМЊАНОВИЋ

Мене?

СОФИЈА

(Долази одмах за Николом)

Синко!... (Загрти га).

ДАМЊАНОВИЋ

Мајко?... Ви?... Зар сте дошли?...

СОФИЈА

А зар да не дођем?... Једва сам чекала.

ДАМЊАНОВИЋ

Извините. Моја мајка.

ЗОРКА

(Пољуби јој руку).

Мило ми је. забога, зар тако изненада?

ДАМЊАНОВИЋ

Мајко, ово је сестра... Ја сам, мајко, најсрећнији човек на свету, што ти могу представити: ово је сестра мога пријатеља и друга Душана.

СОФИЈА

Мило ми је, душо.

ЗОРКА

Извините, да јавим одмах мајци. Она вас није видела. Па и господин Јованча, он и не зна да сте стигли. (Отрчи).

7.

ДАМЊАНОВИЋ, СОФИЈА.

ДАМЊАНОВИЋ

Немојте... не, не, не... ух... оде!... Дакле, молим те, у две три речи... У две три речи... да не би само било забуне. Ја сам овде променио име, зовем се Влајко Мицић... Тако је морало бити, да бих се

могао спасти... Па, онда, овде је и један човек из Јагодине; он је... мој отац...

СОФИЈА

Боже, Жарко!

ДАМЊАНОВИЋ

У ствари он није мој отац, али... тако је морало бити... морало је тако бити... Ти знаш и сама да он није мој отац.

СОФИЈА

Та, забoga! Већ сам дванаест година удовица.

ДАМЊАНОВИЋ

Али, молим те, немамо сад времена о томе да разговарамо, већ...

8.

МИЦИЋ, ПРЕЂАШЊИ.

МИЦИЋ

(Грчи с поља).

Моја жена! (Изненађен) Је ли овде моја жена?...

ДАМЊАНОВИЋ

Молим вас, да се разумемо. Видите, ово је моја мајка.

МИЦИЋ

Тако? Мило ми је!

ДАМЊАНОВИЋ

А ово је, мајко, управо мој отац...

СОФИЈА

Боже, синко!....

МИЦИЋ

То јест, госпођо, као што вам је познато ја нисам у ствари његов отац. Он има уопште обичај, да ма кога узме за оца или за мајку... Можда је и вас тако срео... А ви нисте ни криви ни дужни.

ДАМЊАНОВИЋ

Ево у чему је ствар: Ја сам случајно узео име господинова сина, да бих се прикрио, а он је случајно позван у госте, па да бих се ја спасао, био је тако добар и великодушан, да се прави као да је мој прави отац.

СОФИЈА

Хвала вам, господине.

МИЦИЋ

На мало!

ДАМЊАНОВИЋ

И сад, мајко, ти ћеш се правити као да си господинова жена. Молим те!

МИЦИЋ

Ето ти сад! О, буди бог с нама! Па сад још већа комендија да се прави! Како госпођа може бити моја жена!

ДАМЊАНОВИЋ

Али, молим вас, привремено...

МИЦИЋ

Да Бог сачува! Зар ми је мало што сам до сада имао привременог сина, него сад да имам још и привремену жену. Гледај ти, брате, да се то сврши једанпут, јер што не иде не иде.

ДАМЊАНОВИЋ

Одиста, мајко, какве гласове имаш?

СОФИЈА

Да ћеш бити помилован. Један се велики мој пријатељ заузео за тебе.

ДАМЊАНОВИЋ

(Мицићу).

Ето видите!.. Свршиће се. Дакле, молим вас.. Молим и тебе, мајко, **нађи** се како знаш.

МАРИЈА, ЗОРКА, ПРЕЂАШЊИ.

МАРИЈА

(Мицићу)

Госпођа? Ваша госпођа, је л' те?

МИЦИЋ

Кој, молим вас?

ДАМЊАНОВИЋ

Да, моја мајка... Жена мога оца...

МАРИЈА

(Рукују се).

Тако... Мило ми је. Врло ми је мило.

МИЦИЋ

(И сам хоће да се рукује са Софијом).

Мило ми је....

МАРИЈА

Ви имате по мало и права да се љутите на мене, али ја мислим, ми ћемо постати толико добре пријатељице, да ћете ми затим и опростити.

СОФИЈА

О, молим...

МАРИЈА

Како млади изгледате, као да сте... Колико сте година већ удати?

СОФИЈА

Ја? (Погледа у Дамњановића).

ДАМЊАНОВИЋ

Ти си мајка удата већ двадесет и шест година.

МИЦИЋ

А мени двадесет и седам како сам ожењен. Ви сте се таман удали, кад сам ја имао прво дете.

МАРИЈА

Како! Молим вас?...

ДАМЊАНОВИЋ

То јест, ви, оче, рђаво рачунате, јер тринаест и тринаест чини двадесет и шест, а не двадесет и седам; после дванаест и четрнаест чини такође двадесет и шест, па онда тако исто седамнаест и девет, па деветнаест и седам чине двадесет и шест.. али дабогме... ти бројеви праве забуну.

МАРИЈА

Али ви изгледате тако добро, као да нисте толику децу изродили.

СОФИЈА

Само једно дете, госпођо.

МИЦИЋ

А ја, богме, шесторо.

ДАМЊАНОВИЋ

Управо, овде је забуна и код оца и код мајке; да ми је знати само, што се буните! Ето на пример и то је већ забуна; ти, мајко, ниси ни благодарила госпођи на гостопримству, које ми је тако лепо указала.

СОФИЈА

Заиста, госпођо...

ЗОРКА

Али, забога...

СОФИЈА

Па не само мој син, већ вам је и мој муж овде у гостима...

МИЦИЋ

Дакле, и ваш је муж овде? Ја га нисам видео.

ДАМЊАНОВИЋ

Ха, ха, ха... Знате, отац је такав шаљивчина. Чудо воли да се шали с мајком... Он који пут тако

по нешто каже, да се сви по кући скидамо од смеја.

ЗОРКА

Ја сам то већ приметила.

МИЦИЋ

Ама, ко је шаљивчина?

ДАМЊАНОВИЋ

Не, молим вас, тако уопште говоримо.

МАРИЈА

(Мицићу).

А знам како вам је било, кад сте спазили госпођу, а нисте јој се никако ни надали.

МИЦИЋ

Нисам.

МАРИЈА

(Софији).

Жалим само, нико вас није дочекао. А мој је муж отишао на станицу.

СОФИЈА

Ја нисам ни била на станици.

МАРИЈА

Стигли сте јутрошњим возом?

ДАМЊАНОВИЋ

Да, мајко, пошто си из Јагодине дошла јутрос, то си морала јутрошњим возом стићи.

МИЦИЋ

Гле! Зар сте и ви из Јагодине?

ДАМЊАНОВИЋ

Управо, моја мајка није из Јагодине, али од како се удала за вас, живи у Јагодини.

МИЦИЋ

То јест...

МАРИЈА

Госпођо, опростите. Ми вас и не нудимо да уђете у кућу мало, већ смо вас пресрели овде, па вас моримо. Изволите... Изволите, молим вас.

СОФИЈА

Хвала. Нисам уморна.

ЗОРКА

Ипак; изволите, молим вас. Изволите, господине Јованча. Хоћете и ви с нама, господине Влајко?

ДАМЊАНОВИЋ

(Њој).

С вама? Увек. Хајдемо, мајко, да се мало одморимо.

МАРИЈА

(Издајећи)

Изволите...! (Одлази, а за њом Софија и Мицић).

10.

ДАМЊАНОВИЋ, ЗОРКА

ЗОРКА

(Код самог уласка у кућу застане).

Већ морам да се срдим на вас.

ДАМЊАНОВИЋ

Да се срдите?

ЗОРКА

Нисте за све време са мном ни речи проговорили.

ДАМЊАНОВИЋ

С вама? Опростите, био сам доиста у некој забуни.

ЗОРКА

Праштам вам само зато, што сте обичан човек и што већ почињем да се навикавам да волим и ваше махне. (Улази у кућу).

ДАМЊАНОВИЋ

(Усхићен).

Хвала вам!... (Улази за њом).

11.

ВИЋЕНТИЈЕ, НИКОЛА

ВИЋЕНТИЈЕ

(Долази са стране, вадећи из кесе новац).

На, дај ова три динара кочијашу. (Даје Николи који прими и удаљи се). То је бар свршено. Стало ме је, истина, труда, али је бар свршено: помилован је онај безбожник. Нисам је нашао код куће, али написао сам јој, нека зна да сам јој ја то свршио. Е, сад већ више нема сметње ни мојој женидби. Чисто осећам као да ме и ревматизам више не мучи тако као пре. (Гледа у часовник). Охо! Па ја сам то врло брзо стигао.

12.

МАРИЈА, ПРЕЂАШЊИ

МАРИЈА

(Илази из куће).

Рече ми момак да си стигао, пријатељ Вићентије.

ВИЋЕНТИЈЕ

Стигао ја, као што сваки момак може стићи.

МАРИЈА

А да знаш ко нам је још стигао?

ВИЋЕНТИЈЕ

Е?

МАРИЈА

Госпођа, жена газда Јованчина из Јагодине.

ВИЋЕНТИЈЕ

Стигла? А Арса?...

МАРИЈА

Он је у вароши. Није жену ни дочекао; не
знам где се део.

ВИЋЕНТИЈЕ

Па?

МАРИЈА

Види се красна и паметна жена. Него, нисам
јој још ни речи проговорила, то знаш, ти и Арса...
ви то...

ВИЋЕНТИЈЕ

Какав Арса? Ја ћу то; ја морам да свршим
целу ствар, јер, видиш, ја сам то и дужан.

МАРИЈА

Па већ кад си свршио себи, сврши и нама.

ВИЋЕНТИЈЕ

Шта сам свршио себи?

МАРИЈА

Е! Већ мислиш, ако ми ниси казао, ја ништа не знам.

ВИЋЕНТИЈЕ

Шта знаш?

МАРИЈА

Да хоћеш да се жениш.

ВИЋЕНТИЈЕ

Па јест, нека и знаш, ја и не кријем. Хоћу. богме; не могу ја више овако.

МАРИЈА

Жени, се, пријатељу, и нека ти је срећно! Али те молим, једно ми бар реци: ко ти је то проводио и ко ти је напунио главу?

ВИЋЕНТИЈЕ

Сам. Ја сам себи и пуним и празним главу. Нема ту нико посла, већ ја сам. Тако, смислио сам да се морам женити, а нашао сам добру и честиту жену; видећеш је, паметно, ваљано, а лепо!

13.

МИЦИЋ, СОФИЈА, ДАМЊАНОВИЋ, ЗОРКА, ПРЕЂАШЊИ

МИЦИЋ

(Илази из куће под руку са Софијом).

Е, Вићентије, брате, ходи да те познам: ово је
моја жена.

СОФИЈА

(Ужасне се кад снази Вићентија).

Јух!....

ВИЋЕНТИЈЕ

(Ужасне се и сам и испусти сунцобран који је имао у руци)
Шта!... Како?.. Кома?.. Ко?.. Јованче?..

МИЦИЋ

Кажем, моја жена.

ВИЋЕНТИЈЕ

Јованче, брате рођени! Шта ти то говориш!...
Госпођо?... Госпођо Софија?... Како то?..

СОФИЈА

Али, молим вас, то је, знате, једна ствар...

ВИЋЕНТИЈЕ

Шта ствар?... Каква ствар?... То није никаква
ствар; то не може бити.

МИЦИЋ

Шта не може бити?

ВИЋЕНТИЈЕ

То није твоја жена. Ви... ви, госпођо... ви сте
удовица.

ДАМЊАНОВИЋ

Молим вас, шта ви говорите, господине Вићентије? Моја мајка не може бити удовица код живог мужа.

ВИЋЕНТИЈЕ

Молим, нећу објашњења; нећу никаква објашњења! Ова госпођа је удовица, а ако није, она мора бити удовица. Ја хоћу на чисто да знам... Јованче, говори ти овде чисто и отворено: јеси ли ти сигуран да је то твоја жена?

МИЦИЋ

Оно... Што се сигурности тиче, нисам сигуран, али... Ето видиш...

СОФИЈА

(Вићентију)

Господине, кад бисте се само мало стрпели.

ВИЋЕНТИЈЕ

Је л' ја да се стрпим?... Не могу ја више да се стрпим... Нећу ја да се стрпим...

ДАМЊАНОВИЋ

Али, господине, каквим ви то тоном говорите с мојом матером?

ВИЋЕНТИЈЕ

Није овде реч о тону, о томе можемо други пут разговарати, већ је овде питање... овде је главно

питање... Управо, ја и сам не знам, шта је овде главно питање, али што знам то је, да Јованча и ви, госпођо... Другим речима, ја сам овде изигран; ја сам просто изигран, и ја то нећу... ја то нећу никад допустити!

СОФИЈА

Али, молим вас, ви нисте изиграни.

ВИЋЕНТИЈЕ

Ја сам изигран, јер једна жена не може бити и жена и удовица, јер да би била жена, потребно је да јој је муж жив, а да би била удовица, потребно је да јој муж није жив. Ја хоћу, дакле, госпођо, да ми се на чисто каже, је ли ваш муж жив или није жив?

МИЦИЋ

Молим, ако је о мени реч, ја знам сигурно да сам жив.

ВИЋЕНТИЈЕ

Па кад си жив, онда како може твоја жена да буде удовица?

МАРИЈА

Али, молим вас, ја цео овај разговор не разумем.

МИЦИЋ

Ни ја га не разумем, али једно знам, а то је, да ти, брате Вићентије, грешиш душу што хоћеш мени да докажеш да нисам жив.

14.

АРСА, ПЕРСА, ПРЕБАШЊИ

АРСА

(Улази напред сам, а Персу, која иде за њим, оставља за собом, показујући јој рукама да се сакрије иза њега, да би направио изненађење).

Јованче, једно изненађење!... Кажи: драгичка.

МИЦИЋ

А, ти си, Арсо? Баш добро! Да ти прво представим: моја жена.

АРСА

Твоја же...

ПЕРСА

(Упада као из небуха).

Јованче! Црни Јованче! Јух! Јух! (Хоће да падне у несвест; Марија и Зорка придржавају је).

МИЦИЋ

(После мале паузе, за које је време глупо наоколо зверео).
Драгичка!

СОФИЈА

Боже, сине, шта је ово све?

ВИЋЕНТИЈЕ

Проста, врло проста ствар: човек има две жене, једну за лето, а једну за зиму.

ПЕРСА

Јованче, гром те спалио!

АРСА

Забога, Јованче, шта је то? Шта ти то радиш?

МИЦИЋ

Ама, кој ради? Је ли ја радим? Молим вас, чекајте људи. Ја сам честит човек... Ја нећу више овако... Ви играте са мном комендију. Нити сам ја чији отац, нити имам жене.

ПЕРСА

(У плач).

Зар си дотле, несрећниче, забасао, да се сада одричеш жене и деце?

МИЦИЋ

Ама, чекај... кој се одриче!... Чекај...

ВИЋЕНТИЈЕ

А! Дакле, не одричеш се! Него поред живе жене преотимаш и удовицу, коју сам ја испросио?

МАРИЈА и АРСА

(Заједно).

Шта?!... Дакле, њу си испросио?

ВИЋЕНТИЈЕ

Јест, њу, ако хоћете да знате.

ДАМЊАНОВИЋ

Мајко?

СОФИЈА

Стрпи се, сине, објаснићу ти.

МИЦИЋ

Па кад си је, брате, ти испросио, откуд је то изишло да она буде моја жена и да ти мени још у очи тврдиш, како ја нисам жив.

ПЕРСА

Откуд је изишло?... Још питаш откуд је изишло!... А, ко је казао да је твоја?... Ти... ти... Турчине! Ти...

ДАМЊАНОВИЋ

Молим Вас, ово се више не може сносити. Ја ћу вам сву забуну објаснити, јер ја сам свему крив. Не могу да допустим да и даље траје овај неспоразум, који је због мене потекао. Дакле, ствар је у овоме: ја сам написао једну песму...

ЗОРКА

Ви написали песму?

ДАМЊАНОВИЋ

Да! Ја сам написао једну песму. Ја се дакле (погледајући у Зорку, нарочито наглашава ове речи) не зовем Влајко Мицић нити сам син овога господина.

МИЦИЋ

Није ми син, тако ми овога крста!... А како се зове, то ни дан дањи не знам.

ДАМЊАНОВИЋ

(Погледа у Зорку).

Ја се зовем Жарко Дамњановић.

ЗОРКА

(Притрча му одушевљено).

Ви? Ви сте одиста Дамњановић?

ДАМЊАНОВИЋ

Да, ја... Ја, обичан човек Дамњановић.

ВИЋЕНТИЈЕ

Па јесам ли за тебе ја јутрос јурио као луд, да будеш помилован?

ДАМЊАНОВИЋ

Ви?!

ВИЋЕНТИЈЕ

Ја, него ко?

15.

ДУШАН, ПРЕЂАШЊИ.

ДУШАН

(Утрчи на позорницу).

Пријатељу!... (Загрли Димњановића). Срећно! поми-
лован си!...

СОФИЈА

(Притрчи и загрли сина).

Сине!...

ДАМЊАНОВИЋ

У добар си час стигао!

ВИЋЕНТИЈЕ

Помилован! Дабогме да је помилован, кад
сам ја све свршио.

ЗОРКА

(Њему)

Хвала вам!

АРСА

Али, молим вас, објасните ми: ко је овде коме
муж, а ко коме жена, и онда, ко је коме син, а ко
коме отац?

МАРИЈА

То се зна, Арсо: ја сам твоја жена.

АРСА

Молим те, за мене и тебе то се зна; него у опште ја не могу да видим: ко је коме муж, а ко је коме жена.

СОФИЈА

Ја... Ја сам жена господина Вићентија (пружа му руку). Или ћу то бар бити.

МИЦИЋ

А ти, Персо?.. Сад ти је ваљда јасно, да си ти у ствари моја жена?

ПЕРСА

И да немаш друге?

МИЦИЋ

Не дао Бог!

ВИЋЕНТИЈЕ

О, Боже!... Мало је требало... Е, сад тек могу рећи да сам вас криво стекао.

АРСА

Јеси; али моју Зорку ниси удомио?

ВИЋЕНТИЈЕ

Шта нисам?... Ко није?... Ево, ја је просим за
мога сина, за овог безбожника.

ДАМЊАНОВИЋ

(Прилази и пољуби руку Вићентију)

Хвала Вам! Против таквог оца ја немам ништа.

АРСА

Па оно, кад је ти, Вићентије, просиш за твога
сина, ја немам ништа против.

МАРИЈА

Само ако се хоће деца?

ДАМЊАНОВИЋ и ЗОРКА.

Деца се хоће. (Прилазе Марији и Софији).

ДУШАН

Како ми се види, деца су то већ раније свр-
шила.

МИЦИЋ

Управо, изгледа, да се све ово преко мојих
леђа свршило. Али најзад ако... Само нека се зна
једанпут на чисто: ко је коме син и ко је коме
жена.

ДАМЊАНОВИЋ

И нека се зна, да и обичан човек заслужује
љубав!

ЗАВЕСА.
